

4 Jakt på allmänt vatten

4.1 Sammanfattning av utredningens förslag

Utredningens förslag innebär att fler personer får möjlighet att jaga på allmänt ägd mark. Det åstadkoms genom att jaktförordningen (1987:905) ändras så att den enskilde får utökade möjligheter att jaga fågel och mink på sådant allmänt vatten och sådana holmar, klippor och skär som avses i 12 § andra stycket jaktlagen (1987:259). Länsstyrelsen får dock, med hänsyn till respektive läns speciella förhållanden, möjlighet att genom föreskrifter begränsa den utvidgade jakten på fågel och mink. Sådana begränsningar får göras med hänsyn till den bofasta kust- och skärgårdsbefolkningen, naturvården, turismen eller friluftslivet och kan avse större eller mindre områden av länet.

Beträffande övrigt vilt förblir möjligheten till jakt i princip oförändrad. Länsstyrelsen får således alltjämt genom beslut i det enskilda fallet eller genom föreskrifter upplåta rätt till jakt på annat vilt än fågel och mink. Om länsstyrelsen anser att dessa upplåtelser bör begränsas till antalet skall företräde ges personer som är bofasta i skärgården eller vid kusten.

I förhållande till nuvarande ordning föreslår utredningen vidare att den jakt, som beskrivs ovan, får upplåtas endast till person som avlagt jägarexamen. I övergångsbestämmelserna föreslås vissa undantag från denna regel.

Den som jagar på allmänt vatten skall betala en årsavgift som berättigar till jakt under ett jaktår. Avgiften skall täcka länsstyrelsens kostnader för administration, åtgärder för viltvård och jaktbevakning.

Statens naturvårdsverk (Naturvårdsverket) bemyndigas att meddela närmare föreskrifter om upplåtelser på sådant allmänt vatten och sådana holmar, klippor och skär som avses i 12 § andra stycket jaktlagen.

Utredningen föreslår att Lantmäteriverket får i uppdrag att framställa kartmaterial över allmänt vatten där jakträtten tillkommer staten.

4.2 En kort historik

Enligt 1808 års jaktstadga fick varje svensk medborgare jaga på öppna havet och på de s.k. ödeskären, dvs. holmar, klippor och skär som i kameratealt hänseende inte hörde till någon fastighet (Nordell/Weinberg, *Jakten, Jägaren och lagen* s. 56). Även enligt 1912 års lag om rätt till jakt ägde varje svensk medborgare rätt att jaga på nämnda områden.

Genom 1938 års lag om rätt till jakt återfördes jakträtten till kronan. I betänkandet *Jaktlagstiftningsfrågor* (SOU 1936:38 s. 69 ff.) uppmärksammades minskningen av sjöfågelbeståndet i de yttre skärgårdarna. Till en del orsakades denna minskning av annat än människans åtgöranden. Huvudorsaken till minskningen syntes dock, enligt utredningen, vara den bedrivna jakten på sjöfågel. Kritiken riktades inte mot den av skärgårdsbefolkningen bedrivna jakten utan mot den jakt som bedrevs av övriga jägare. Genom att jakten fick utövas av envar svensk medborgare möjliggjordes, enligt utredningen, "en invasion av tillfälliga eller rena okynnesskyttar vilka, utan att annat än i sällsynta fall vara i behov av det fällda villebrådet, framför allt om våren härja bland sjöfågeln samt därigenom och genom sin avsaknad av alla hänsyn till fridlysningstider och jaktvård över huvud jämväl bidra till att misskreditera sjöfågeljakten i allmänhet". I betänkandet anfördes vidare (s. 70).

"Några skäl som motivera bibehållandet av rätten för varje svensk medborgare att jaga å öppna havet samt å de s.k. ödeskären lär däremot knappast kunna anföras. För befolkningen i gemen saknar den där bedrivna jakten å sjöfågel så gott som all betydelse i försörjningshänseende. Ovan har anförts hurusom denna jakt verkar förödande på sjöfågelstammen. Därtill kommer att densamma ofta bedrivs under former, som ur humanitär synpunkt måste betecknas såsom ytterst motbjudande. Det synes därför utredningsmannen befogat, att det ifrågavarande stadgandet om fri jakt å omförmälda områden ersättes med bestämmelser, som äro ägnade att göra slut på rådande missförhållanden."

I betänkandet anfördes vidare att sjöfågeljakten för den egentliga kustbefolkningen var av värde "såsom innebärande ett ingalunda föraktligt tillskott till en, åtminstone under vissa årstider, enformig och kanske även knapp diet". Denna befolknings intressen beaktades och den bofasta kustbefolkningen medgavs därför rätt i jaktlagen att utöva sådan jakt efter säl och sjöfågel som bedrivits av ålder. Med begreppet den bofasta kustbefolkningen avsågs följande grupper (s. 111).

"...Härunder falla först de som man i vanligt tal åsyftar med denna benämning, dvs. de som antingen helt och hållet eller jämsides med ett mindre jordbruk eller annan hantering ur havet hämta sin utkomst, vilka ju så gott som undantagslöst äro varaktigt bosatta vid kusten eller i skärgårdarna, samt vidare den vid fyr- och lotsplatserna anställda personalen. Men till ifrågavarande kategori torde vad angår de yttre skärgårdarna jämväl hänföras de olika mindre hantverkare eller yrkesutövare, som där äro varaktigt bosatta och som kunna sägas vara för sin utkomst väsentligen beroende av nämnda jakt."

I det fortsatta lagstiftningsarbetet godtogs utredningens slutsatser. I prop. 1938:46 med förslag till lag om rätt till jakt m.m. anføres följande av departementschefen (s. 46).

"Genom att i kronans hand återföra jakträtten å öppna havet och å de så kallade ödeskären torde man i fråga om sjöfågeljakten komma att ernå åtminstone i någon mån förbättrade förhållanden ur djurskydds- och naturvårdssynpunkt. Därigenom berövas nämligen nöjes- och okynnesskyttar en förevändning att medtaga skjutvapen under motorfärder och andra utflykter till sjöss. Vid borttagandet av den fria jakten synes man dock böra göra undantag för den bofasta kustbefolkningen, för vilken åtminstone på en del platser nämnda jakt har betydelse ur näringssynpunkt."

Syftet med lagändringen år 1938 var att åstadkomma en kraftig minskning av de jagandes antal. Det visade sig dock vara svårt att i praktiken avgöra vilka som skulle räknas till den bofasta kustbefolkningen. Uttrycket fick därför en betydligt vidare tolkning än vad som avsågs från början. Mot bakgrund härav infördes år 1951 allmänt krav på tillstånd av kronan för att få utöva jakt på allmänt vatten.

I motiven till denna ändring (prop. 1951:189) framhölls att begreppet den bofasta kustbefolkningen i praxis hade tolkats så vitt att därunder ansetts falla envar som var bosatt i landskommun eller stad, vilken till någon del gränsar till havet. Departementschefen ansåg det angeläget med klarare regler på området. Rätt till jakt på ifrågavarande områden borde fortsättningsvis endast medges personer som tillhör den egentliga skärgårds- och kustbefolkningen. För att komma till rätta med den rättsosäkerhet som rådde på området ansågs det nödvändigt att införa allmänt tillståndstvång. Departementschefen anförde bl.a. följande (s. 27).

"I likhet med utredningen anser jag det därför vara att föredraga att ett allmänt tillståndstvång införes och att grundsatsen om företrädesrätt för kustbefolkningen genomföres på så sätt, att direktiv för tillståndsgivningen utfärdas av Kungl. Maj:t. Därigenom vinnes att ingen behöver vara oviss, huruvida han är att anse såsom jaktberättigad eller ej.

För att tillståndsprövningen skall bli så enhetlig som möjligt synes det mig lämpligast att den förlägges till länsstyrelserna..."

I enlighet med uttalandena i propositionen meddelade Kungl. Maj:t anvisningar till ledning för länsstyrelsernas tillståndsgivning i kungligt brev av den 8 juni 1951. Marginella ändringar av anvisningarna gjordes av Kungl. Maj:t i brev av den 8 december 1967. Anvisningarna hade efter ändringen år 1967 följande lydelse.

"A. Beträffande rikets havskuster skall som allmän grund för tillståndsprövningen gälla, att jakten på nu ifrågavarande områden bör förbehållas den bofasta kustbefolkningen i egentlig mening samt att å andra sidan denna befolknings jaktmöjligheter ej böra begränsas mer än som är nödvändigt för att hindra en icke önskvärd minskning av beståndet av sjöfågel eller säl.

1. Till erhållande av jakttillstånd böra i första hand ifrågakomma personer som äro bofasta i skärgårds- och kusttrakterna och som därjämte för sin försörjning äro i väsentlig mån beroende av de för dessa trakter typiska inkomstkällorna. I enlighet härmed böra såsom tillståndsberättigade anses, förutom fiskarbefolkningen, även sådana kust- och skärgårdsbor, som vid sidan av annan näring hämta ett väsentligt tillskott till sin försörjning från havet, samt, åtminstone i allmänhet, personalen vid lots- och fyrplatserna och tullverkets bevakningspersonal.

2. Där lokala förhållanden göra det önskvärt, må jakttillstånd meddelas också åt personer som, utan att deras yrke i och för sig kan anses ha särskild anknytning till kust- och skärgårdsförhållandena, dock leva

under i stort sett samma betingelser som fiskarbefolkningen. Jakttillstånd må vidare meddelas åt personer som, utan att leva under nyssnämnda betingelser, genom långvarig bosättning och yrkesutövning på platsen fått särskild anknytning till och kunskap om kust- och skärgårdsförhållanden.

3. Något krav på att sökanden skall ha behov av jakten för sin försörjning bör icke uppställas.

4. Därest praktiskt taget hela befolkningen på en viss ö eller en viss plats tillhör kretsen av dem som enligt vad förut sagts må kunna erhålla jakttillstånd, må länsstyrelsen besluta, att jakt å allmänt vatten och ödeskär må bedrivas av en var som är mantalsskriven på ön eller platsen i fråga. Meddelas sådant beslut, skall tillkännagivande därom införas i länskungörelserna och i tidning inom orten. Underrättelse om beslutet skall genast sändas till statens naturvårdsverk.

B. I fråga om de insjöar där allmänt vatten finnes skall vad under A sagts äga motsvarande tillämpning.

C. Jakttillstånd bör avse viss tid, ej överstigande tre år, och må, om så finnes lämpligt, begränsas till att gälla allenast för visst område eller vissa djurarter. Innan tillstånd meddelas, bör jaktvårdssammanslutning för länet höras."

4.3 Gällande lagstiftning

4.3.1 Jakt på enskilt vatten

Föreskrifterna ovan var gällande fram till det att nuvarande jaktlag och jaktförordning trädde i kraft den 1 januari 1988.

Av 10 § jaktlagen framgår att fastighetsägaren har jakträtten på den mark som hör till fastigheten om inte annat följer av 10 a § eller 11 §. Av motiven (prop. 1986/87:58 s. 71) framgår att med mark som hör till fastigheten avses även vattenområden i vilken fastigheten har del.

Som redovisas i nästa avsnitt går gränsen mellan enskilt och allmänt vatten – enligt strandvattenregeln – 300 meter ut från strandlinjen eller, om kurvan för tre meters djup går längre ut, längs den kurvan. Det normala är alltså att vatten gränsande till fastighets strand i havet eller i sjöar är enskilt vatten.

På allmänt vatten som gränsar till en fastighets strand har, enligt 12 § jaktlagen, fastighetsägaren jakträtt intill 100 meter från strandlinjen. På allmänt vatten gäller i princip inte enskild jakträtt. Genom nämnda bestämmelse har man gjort den jämkningen att vid småöar mindre än 100 m långa, vilka ligger så långt ute att de gränsar direkt mot allmänt vatten, strandens ägare ändock skall ha jakträtt på det allmänna vattnet intill 100 m från strandlinjen.

Motiven för särbestämmelsen finns i prop. 1950:216. Där anför departementschefen bl.a. följande (s. 13 ff.). Huruvida en landbildning i allmänt vatten, som förut tillhört fastighet, skall anses ingå i vattenområdet eller fortfarande vara föremål för enskild äganderätt, skall inte avgöras enbart med hänsyn till landbildningens storlek. Landbildningens värde samt i vad mån den praktiskt utnyttjas bör även beaktas. Därvid får det betydelse om den hittillsvarande ägaren brukat utöva jakt därifrån. Har så varit fallet torde i allmänhet enskild äganderätt alljämt anses få föreligga och stadgandet om utsträckt jakträtt blir då tillämplig på landbildningen. Har denna däremot hittills inte utnyttjats ens för jaktändamål synes det vara fullt motiverat att den även i jakträttsavseende behandlas på samma sätt som vattenområdet. I sådant fall torde följaktligen anledning saknas att medge enskild jakträtt vare sig på själva holmen eller skäret på vattnet därintill.

4.3.2 Jakt på allmänt vatten m.m.

Av 12 § andra stycket jaktlagen framgår att på allmänt vatten liksom på holmar, klippor och skär, som inte hör till något hemman, får jakt bedrivas endast efter särskilt tillstånd. I paragrafen bemyndigas regeringen eller efter regeringens bestämmande länsstyrelsen att genom beslut i det särskilda fallet eller genom föreskrifter meddela tillstånd till sådan jakt. Regeringen har i 47 § jaktförordningen bestämt att länsstyrelsen meddelar sådant tillstånd. Tillståndsgivningen omfattar inte allmänt vatten som fastighetsägare har jakträtt på enligt 12 § första stycket jaktlagen.

Vid tillståndsgivningen bör, enligt 47 § andra stycket jaktförordningen, företräde ges åt personer som är bofasta i skärgården eller vid kusten och som har erfarenhet av jakt och goda kunskaper om djurlivet och naturförhållandena i dessa områden. Av 48 § samma förordning framgår att till-

ståndet till jakt bör avse en viss tid som inte överstiger tre år. Tillståndet får begränsas till att avse visst område eller vissa djurarter. En avgift tas ut för prövning av tillståndsansökan. Avgiften är i dag 875 kr.

I avsnitt 4.2 har utredningen redovisat de föreskrifter som gällde för länsstyrelsernas tillståndsprövning innan nuvarande jaktlagstiftning tillkom. Enligt dessa anvisningar skulle jakttillstånd komma i fråga dels för personer som var bofasta i skärgårds- och kusttrakterna och som dessutom för sin försörjning var beroende av de för dessa trakter typiska inkomstkällorna, dels personer som lever under i stort sett samma betingelser som fiskarbefolkningen utan att deras yrke i och för sig kan anses ha särskild anknytning till kust- och skärgårdsförhållandena. Beträffande dessa anvisningar konstaterade Jakt- och viltvårdsberedningen, i betänkandet Vilt och jakt (SOU 1983:21), att det av regeringens praxis i besvärssärenden framgick att föreskrifternas krav på bosättning i skärgården upprätthölls men att avsteg gjordes från föreskrifternas krav på viss yrkesverksamhet eller vissa levnadsbetingelser. Jakt- och viltvårdsberedningen anförde följande som skäl för ändring av föreskrifterna (s. 304 f.).

"Skall man behålla den nuvarande ordningen för upplåtelse av jakt på allmänt vatten delar beredningen uppfattningen att upplåtelsebestämmelserna bör ses över. Som framgår av regeringens praxis och som också anförts i yttrande i de överlämnade ärendena finns det inte längre skäl att i samma utsträckning som tidigare vid tillståndsprövningen fästa vikt vid sökandens yrkesutövning. Vid den framtida tillståndsgivningen bör i stället företräde ges åt personer som är bofasta i skärgården och som har erfarenheter av jakt och goda kunskaper om skärgårdens djurliv och naturförhållanden."

I prop. 1986/87:58 om jaktlag, m.m. anförde föredragande statsrådet följande.

"Jag delar den uppfattning som beredningen för fram, nämligen att det vid tillståndsprövningen inte finns anledning att i samma utsträckning som tidigare fästa vikt vid sökandens yrkesutövning. Vid fördelningen av tillstånd bör i stället företräde ges åt personer som är bofasta i skärgården eller vid kusten och som har erfarenhet av jakt och goda kunskaper om djurlivet och naturförhållandena i dessa områden."

Av 47 § jaktförordningen framgår sålunda att länsstyrelsen vid tillståndsgivningen bör ge företräde åt de personer som omfattas av beskrivningen i lagtexten. Lagtextens ordalydelse innebär dock inte att andra persongrupper är uteslutna från att erhålla tillstånd. I de fall det inte föreligger skäl att vägra jakt på allmänt vatten, och då antalet personer ur den grupp som enligt lagtexten skall ha företräde till jakt inte är så stor att det av denna anledning finns skäl att ge företräde enbart åt denna grupp, ger inte lagtexten några skäl till att vägra tillstånd för personer utanför den grupp som prioriteras i lagtexten.

Tillstånd till jakt på allmänt vatten m.m. bör således företrädesvis ges åt personer som är bofasta i skärgården eller vid kusten och som har erfarenhet av jakt och goda kunskaper om djurlivet och naturförhållandena i dessa områden. Att vara bofast torde innebära att personen i fråga skall vara folkbokförd på fastighet i skärgården eller vid kusten. Folkbokföringsbegreppet definieras i folkbokföringslagen (1991:481). Med skärgård avses ö eller öar som har fast bosatt befolkning men saknar fast landförbindelse. I skärgårdsbegreppet inkluderas friliggande öar utom Gotlands län (SOU 1996:153 s. 12). Med kust torde avses den landskapszon där land möter hav eller större insjöar.

Utöver bosättningskravet bör en tillståndshavare ha erfarenhet av jakt och goda kunskaper om djurlivet och naturförhållandena i aktuella områden.

4.3.3 Allmänt vatten och enskilt vatten

Av 1 kap. 1 § jordabalken framgår att fast egendom är jord och att denna är indelad i fastigheter. Med jord menas jordytan antingen den består av berg, lera eller grus och oavsett om jordytan utgörs av torr mark eller är täckt av vatten. Marken kan alltså vara helt eller delvis täckt av vatten. Med fastigheter menas särskilda, juridiskt avskilda områden av jordytan, med tillhörande utrymme under och över jordytan (Peter Westerling, Kommentar till jordabalken 1-5 s. 48 ff.). I 1 kap. 5 och 6 §§ jordabalken finns, utöver de allmänna gränsbestämmelserna i 3 och 4 §§, särskilda bestämmelser om fastighets gräns i vattenområde. Som framgår uteslutningsvis av 1 kap. 2 § jordabalken avser stadgandena endast gräns i enskilt vatten.

Av 1 kap. 2 § jordabalken framgår att det finns särskilda bestämmelser beträffande allmänt vattenområde och fastighets gräns mot sådant område. De innebär att fastighets gräns till allmänt vatten inte regleras i jordabalken. Fastighets gräns mot allmänt vattenområde bestäms i lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde. I 1-4 §§ denna lag regleras gränsen mot allmänt vattenområde i havet. Bestämmelserna i 5,6 och 8 §§ samma lag reglerar gränsen mot allmänt vattenområde i vissa insjöar.

Enligt 1 § nämnda lag är vattenområde i havet allmänt (allmänt vatten), där det ej ingår i fastigheterna (enskilt vatten). Bedömningen vad som avses med havet (saltsjön) till skillnad från övriga vattenområden (sötvatten, inlandsvatten) torde i regel vara utan vidare klart. Bedömningen underlättas av att lagen i 8 § anger efter vilket vattenstånd man skall räkna. I vissa fall kan dock naturförhållandena ge anledning till någon tvekan, särskilt vid flodmynningar. I princip torde man ha att söka ledning av var vattnet upphör att ha karaktären av framflytande vattendrag och övergår till att bli en inbuktning i kusten. En vattensamling, som endast vid högvatten står i förbindelse med havet, är att räkna som inlandsvatten. (Carl Romberg och Gösta Thulin, Fiskelag och vattengräns s. 42 f.).

Av stadgandet i 1 § lagen om gräns mot allmänt vattenområde framgår att allmänt vatten inte kan ingå i fastigheterna. Å andra sidan innebär reglerna att allt enskilt vatten ingår i fastigheterna och att sådant vatten därmed skall upptas i fastighetsregistret. Landbildning, belägen i det allmänna vattnet, kan utgöra fastighet eller del av fastighet, men kan också ingå i det allmänna vattnet (a.a. s. 43).

Gränsen mot allmänt vattenområde bestäms enligt tre huvudregler som finns i 2 § lagen om gräns mot allmänt vattenområde. Till fastigheterna hänförs vad man med korta benämningar kan kalla strandvatten, enklavvatten och kilometervatten. Sådant vatten är enskilt vatten. Reglerna täcker delvis varandra. Det innebär att man för att hänföra ett visst område till fastigheterna ofta kan åberopa mer än en av reglerna.

Strandvattenregeln säger att till fastigheterna hänförs allt vatten inom 300 m från fastlandet eller från ö av minst 100 m längd ävensom, på de ställen där den stranden följande kurvan för högst tre meters djup går

längre ut, allt vatten inom denna djupkurva. Regeln innebär att allt vatten inom 300 m från stranden räknas som enskilt. Man bortser då från landbildningar under 100 m längd (a.a. s. 44). Längden räknas i rät linje, fågelvägen, mellan de från varandra mest avlägsna punkterna på ön, oavsett om denna linje på sina ställen går över inträngande vattenytor. Enskilt vatten skall sålunda inte räknas från en landbildning så liten att den kan inskrivas i en cirkel med mindre diameter än 100 m. Ett sammanhängande övervattensrev, som vid medelvattenstånd håller 100 m i längd, räknas som ö i lagens mening (prop. 1950:60 s. 41).

En gränsdragning enbart med stöd av strandvattenregeln skulle ibland leda till från praktisk synpunkt mindre önskvärda konsekvenser. På sina ställen skulle uppstå smärre isolerade frivatten, vilka helt kom att avstängas från öppna havet av vatten som på grund av strandvattenregeln utgör enskilt vatten. Enligt den så kallade *enklavregeln* hänförs allt vatten som har förbindelse med öppna havet endast över allmänt vatten till angränsande fastigheter. Enklavregeln innebär att vid kuster med skärgård de inre slutna fjärdarna i sin helhet blir enskilt vatten om mynningarna mot havet är så trånga att ingen förbindelse är bredare än 600 m. Vid Bohusläns kust från och med Gullmarsfjorden till och med Hakefjorden gäller inte enklavregeln. I praktiken får den betydelse vid väst- och sydkusten från norska gränsen till Listershuvud – utom i de nämnda bohuslänska fjordarna – samt vid Öland, Gotland och andra friliggande öar i Östersjön (Carl Romberg och Gösta Thulin, Fiskelag och vattengräns s. 47 f.).

I 3 § lagen om gräns mot allmänt vatten finns *kilometerregeln*. Av bestämmelsen framgår att vid rikets östra och södra kuster från gränsen mot Finland till Listershuvud i Blekinge hänförs till fastigheterna tillika allt vatten, som väl har annan förbindelse med öppna havet än vad som framgår av enklavregeln, men ej av större bredd än en kilometer räknat från fastlandet eller från en ö av minst etthundra meters längd. Bestämmelsen gäller dock inte vatten vid Gotland eller Öland eller vid andra öar, vilka från fastlandet helt skiljs av vatten som har förbindelse med öppna havet av större bredd än en kilometer räknat på samma sätt som angivits i föregående mening.

Kilometerregeln innebär att de vatten i sin helhet är enskilda, till vilka man ej kan komma in från öppna havet utan att passera vatten så trånga, att bredden – räknat från strandlinje till strandlinje – ej uppgår till mer än en kilometer. Vid mätningen skall inte tas hänsyn till öar under 100 m längd. Med kilometerregeln har man velat vinna att de inre, mera slutna vattenområdena skall förbehållas strandägarna, medan de yttre mer öppna vattenområdena, vilka stå i förbindelse med havet, blir allmänt vatten (a.a. s. 49).

I ovan nämnda bok, Fiskelag och vattengräns, finns kartor som ytterligare förklarar strandvattenregeln, enklavregeln och kilometerregeln.

Genom stadgandet i 4 § lagen om gräns mot allmänt vattenområde har vissa vattenområden genom en direkt lagbestämmelse hänförs till enskilt vatten. Paragrafen omfattar vissa vattenområden i Norrbottens län och Kalmar län. Stadgandet är en efter lokala förhållanden påkallad modifikation av kilometerregeln. Den innebär att det enskilda vattnet i dessa kustlän utvidgas i förhållande till kilometerregeln och har motiverats av att det här är fråga om en skärgård av särpräglad typ, grund och småbruten.

Av 5 § lagen om gräns mot allmänt vattenområde framgår att i annat vattenområde än havet finns allmänt vatten endast i Vätern, Vättern, Hjälmarén och Storsjön i Jämtland. Angående dessa sjöar äger vad i 1-3 §§ är stadgat motsvarande tillämpning.

I de nämnda sjöarna når fastigheternas enskilda vatten alltså inte ut över hela sjöarna utan de öppna delarna är allmänt vatten. Avgränsningen mellan det allmänna och det enskilda vattnet sker efter motsvarande normer som vid ostkusten. I de fall då ett vattenområdes hänförande till enskilt fiskevatten har gjorts beroende av bredden på dess förbindelse med "öppna havet" enligt kilometerregeln, har man, då det gäller en insjö i stället att ta hänsyn till vattenområdets förbindelse med sjöns öppna huvuddel (SOU 1947:38 s. 172).

I insjöarna, liksom i havet, har vissa vattenområden genom en direkt lagbestämmelse hänförs till enskilt vatten. Av 6 § lagen om gräns mot allmänt vattenområde framgår att regeln omfattar delar av sydvästra Hjälmarén och södra Storsjön. Särreglerna beror på att en strikt tillämpning

av de för ostkusten gällande reglerna skulle medföra mindre önskvärda resultat på enstaka ställen.

I 7 § lagen om gräns mot allmänt vattenområde regleras gränsdragningen vid öar av mindre längd än 100 m; andra öar omges alltid helt av enskilt vatten. Om en sådan liten ö ligger så långt ut i havet eller i någon av frivattensjöarna, att den helt eller delvis gränsar till allmänt vatten, anses frivattengränsen följa strandlinjen. Lagen om gräns mot allmänt vattenområde avser ej att reglera äganderätten till själva ön. Indirekt framgår, att friliggande småöar kan vara föremål för enskild äganderätt även om de är mindre än 100 m långa. Å andra sidan kan småöar vara så små att de anses följa vattenområdet och alltså, om de är belägna inom allmänt vattenområde, inte ingå i fastighet (Carl Romberg och Gösta Thulin, *Fiskelag och vattengräns* s. 61).

I lagstiftningsarbetet anförde lagberedningen följande om rättsläget när det gäller äganderätten till nämnda småöar (prop. 1950:59 s. 30 ff.).

"...Någon storleksgräns för dessa holmar och skär kan dock ej angivas i lag, utan avgörandet torde få bero på prövningen i varje särskilt fall, varvid får beaktas icke blott storleken utan även värdet av holmarna och skären och i vad mån de praktiskt utnyttjas.

I enlighet med det anförda läser rättsläget efter genomförande av den föreslagna lagstiftningen bliva följande. Sådan ö eller holme, som är belägen inom enskilt vatten enligt nu gällande rätt men inom allmänt vatten enligt den nya lagstiftningen, tillhör fortfarande den som kan visa att han hade äganderätt därtill vid lagens ikraftträdande..."

I 8 § lagen om gräns mot allmänt vattenområde anges efter vilket vattenstånd strandlinjer och vattendjup skall bestämmas.

4.3.4 Jägarexamen

Sedan 1985 skall den som för första gången vill ha tillstånd att inneha jaktvapen eller vill ha tillstånd att inneha jaktvapen av annan typ än han eller hon redan innehar avlägga ett teoretiskt och praktiskt prov. Sådant prov, kallat jägarexamen, får givetvis avläggas även av annan. Med stöd av 11 kap. 2 § vapenlagen (1996:67) och 2 kap. 4 § vapenförordningen (1996:70) har Naturvårdsverket utfärdat en kungörelse (SNFS 1985:2,

NV:21) med föreskrifter om jägarexamen. Syftet med provet skall vara att skapa en grundläggande kunskap hos varje jägare eller innehavare av jaktvapen så att jakten blir mer ekologiskt anpassad och att större hänsyn visas viltet. En sådan kunskap bör också leda till att jakten bättre anpassas till samhällets krav och att större förutsättningar och motivation skapas för vidareutbildning (prop. 1977/78:141 s. 5).

En fullständig jägarexamen består av tre praktiska prov och två teoretiska prov. De teoretiska proven är grundprov och högviltprov samt de praktiska proven hagelvapenprov, grundprov/kulvapen och högviltprov/kulvapen. I grundprovets teoretiska del får provtagaren visa färdigheter i ämnen såsom artkännedom, jaktlagstiftning, jaktetik, ekologi, naturens och djurens utveckling, viltvård och jaktmetoder.

Jägare som genomgått dessa prov är berättigad att ansöka om att få inneha jaktvapen. Det finns, förutom den restriktion som gäller på allmänt vatten i 47 §, inga ytterligare krav på kunskaper eller erfarenheter för att jaga vare sig på land eller på vatten.

4.4 Kort om jaktformer för sjöfåglar (ur boken Att jaga av Karl Henning)

4.4.1 Simänder

Till gruppen simänder räknas gräsand, snatterand, stjärtand, bläsand, kricka, åрта och skedand. Gräsanden är den vanligaste simanden och jagas på olika sätt.

Den jaktform som är vanligast och mest effektiv är *sträckjakten*. Sträcken sker till matplatserna och åter mot övernattningsställena, oftast i en vegetationsrik sjö eller havsvik. Sträcket är livligast på kvällen. Man bör i princip inte skjuta vid en iordningställd foderflotte. Där bör man låta änderna fälla för att sedan skrämman upp dem. De lyfter då mot vinden. Man placerar förhållsskyttar, som då får goda håll. Vid de iordningställda foderplatserna kan man med fördel använda vettar, dvs. naturtroget tillverkade attrapper föreställande den eller de arter jakten avser, som

placeras med näbben riktad mot land och med rätt stora avstånd, så att flockarna kan fälla mellan dem. Mellan sex och åtta vettar är lagom vid gräsandsjakt. Som regel bör man inte jaga vid foderplatser, men vid andjakt är det effektivt om man inte jagar för ofta. Vettjakten kan med fördel kombineras med lockpipa.

Klappjakt, dvs. att fågeln skräms att flyga mot utställda förhållsskyttar, är sällsynt. Nuvarande jakttider infaller när änderna ofta har försvunnit från häckningsplatserna.

De flesta änderna skjuts med all säkerhet av den smygande, ensamme jägaren runt våra stränder, s.k. *smygjakt*. Särskilt under säsongens början, då ungänderna inte är så lätta på vingen, är detta en effektiv jakt.

4.4.2 Dykänder

De dykänder som jagas mest i vårt land är ejder, svärta, knipa och alfågel, men även bergand, brunand, sjöorre och vigg m.fl. räknas hit.

Jakten bedrivs i skärgårdarna med hjälp av utlagda vettar, som placeras på läsidan av en skjutkobbbe, detta därför att fåglarna vill fälla mot vinden. Jakten sker oftast från en s.k. skjutskår, dvs. ett skydd byggt av sten, drivved eller annat material på platsen. Skåren skall byggas så lågt som möjligt så att man inte avtecknar en för tydlig siluett mot himlen över kobbens yta. Skyddet skall inte ha tak. Det krävs stor rörelsefrihet i skåren, när man skjuter. Man kryper ner till dess det är dags för skott och inväntar inflygningen absolut stilla. Vettarna bör vara många och av olika arter. Alfågelvettar läggs vid någon grynna, skrakvettar nära land på grunt vatten och ejdervettar på något djupare vatten. Alla vettar skall läggas på normalt skotthåll, cirka 30 meter. Man bör från skåren undvika att skjuta på fågel som simmar eftersom de simmar lågt och visar liten träffyta. De bästa skotten får man när fågeln bromsar upp för att fälla.

Man kan även jaga från båt på olika sätt med eller utan vettar. Har man vettar placeras man dessa där man vet att fåglarna brukar dra förbi. Båten kamouflerar man. Vid kuster utan kobbar och skär där sjöfågeln sträcker

kan man, speciellt i Kalmarsund, ofta se ett flertal båtar som ligger på linje.

4.5 Länsstyrelsernas tillståndsgivning

Som framgår ovan förekommer det allmänt vatten utmed landets kuster och i sjöarna Vänern, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. Utredningen har undersökt hur länsstyrelserna har tillämpat tillstandsreglerna och i vilken omfattning jakt förekommer på allmänt vatten där jakt är tillståndspliktig. Undersökningen redovisas nedan. Den befolkning som närmast berörs av jakten är den bofasta skärgårdsbefolkningen. I anslutning till undersökningens resultatet redovisar utredningen därför antalet bofasta i aktuella skärgårdsområden.

Av landets 24 län är det endast två län, Dalarnas och Kronobergs län, som inte har allmänt vatten inom länet. Övriga 22 län har till utredningen redovisat de föreskrifter och de beslut som meddelats med stöd av 12 § jaktlagen och 47 § jaktförordningen.

4.5.1 Insjöar

Öbefolkningen i *Storsjön* i Jämtlands län bor främst på Norderö. Ön som ligger inom Östersunds kommun hade vid årsskiftet 1993/94 en befolkning på knappt 140 invånare. Länsstyrelsen i Jämtlands län har inte meddelat något generellt eller enskilt tillstånd till jakt på allmänt vatten i Storsjön.

När det gäller *Hjälmaren* finns det befolkning på Vinön i Örebro län och på Valen i Västmanlands län. I slutet av 1993 bodde det knappt 140 personer på Vinön och ett tjugotal på Valen. Ett par personer finns bosatta på öar belägna i Södermanlands län. Länsstyrelsen i Södermanlands län har meddelat ett enskilt tillstånd till jakt på allmänt vatten. Länsstyrelserna i Örebro och Västmanlands län har inte meddelat något tillstånd. Generella tillstånd förekommer inte i länen.

I de delar av *Vättern* som ligger i Jönköpings län finns endast bofast öbefolkning på Visingsö. Där bor knappt 800 personer. Enligt folk-

bokföringsuppgifter fanns det i slutet av 1993 fyra personer bosatta på öar i Örebro län respektive en person bosatt på öar i Östergötlands län. Länsstyrelserna i Örebro, Östergötlands, Jönköpings och Skaraborgs län har inte meddelat något generellt eller enskilt tillstånd till jakt på allmänt vatten i Vättern.

Vänerns stora vattenvidder och skärgårdar med skogklädda öar och kalsopade kobbar och skär utgör en intressant naturmiljö som ger intryck av kust och hav. Totalt finns omkring 22 000 öar, holmar och skär, tämligen jämt fördelade mellan Dalbosjön och Värmlandssjön. Öbefolkningen i Skaraborgs län som bor på öar i Vänern uppgick i slutet av år 1993 till 590 personer. Huvuddelen av öborna bor på Torsö. Öbefolkningen i Värmlands län är liten till antalet och finns bland annat inom Lurö skärgård. Länets folkbokförda öbefolkning uppgick vid årsskiftet 1993/94 till 35 personer. Länsstyrelserna i Skaraborgs och Älvsborgs län har inte meddelat något generellt eller enskilt tillstånd till jakt på allmänt vatten i Vänern. Båda länsstyrelserna har dock uppgivit att de vardera avslagit två tillståndsansökningar om sådan jakt. Länsstyrelsen i Värmland har meddelat ett enskilt tillstånd. Tillståndet gav sökanden rätt till jakt på skarv under ordinarie jakttid. Tillståndet torde i praktiken inte vara gällande eftersom allmän jakt på skarv numera inte är tillåten. Något generellt tillstånd har inte meddelats.

4.5.2 Hav

Den fågelvägen 15 mil långa *Norrbottenskusten* sträcker sig från gränsen mot Västerbotten i söder upp till Torneälvens mynning vid finska gränsen. Skärgården omfattar cirka 1 500 öar med en sammanlagd strandlängd av 200 mil. Norrbottens skärgård är känd för sina låga skogklädda öar. Av öarnas totala areal på 30 000 ha räknas 28 000 ha som skogsmark. Det finns fast bebyggelse med åretruntboende på Hindersön, Junkön, Långön och Sandön. Öarna har sammanlagt cirka 60 boende. Norrbottenkustens vikar och halvöar rymmer 130 mil strand.

Enligt uppgift från Länsstyrelsen i Norrbottens län upplåts jakt på två kronoholmar i Haparanda kommun, 14 kronoholmar i Kalix kommun, 10 kronoholmar i Luleå kommun samt fyra kronoholmar i Piteå kommun.

Något generellt tillstånd till jakt har inte meddelats. Det finns emellertid 77 enskilda tillstånd som berättigar till jakt på olika kronoholmar. Tillstånden berättigar till småviltjakt på en eller flera kronoholmar. Två personer har rätt att jaga på samtliga holmar och i samtliga kommuner. I övrigt ger tillstånden rätt till jakt på som mest fem kronoholmar.

Västerbottens kust omfattar södra delen av Bottenviken, hela Norra Kvarken och norra delen av Bottenhavet. Åretruntboende finns på fyra öar utan fast landförbindelse. Vid utgången av år 1993 var 130 personer folkbokförda på länets öar.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har inte meddelat några generella föreskrifter beträffande jakt på allmänt vatten. Däremot har enskilda tillstånd meddelats under de senaste fyra åren. För närvarande finns tolv giltiga tillstånd till jakt på fågel. De flesta avser hela länets kust medan någon har tillstånd för en begränsad del av kuststräckan.

Länsstyrelsen har haft en mycket liberal tillståndsgivning under en treårsperiod. Tillståndsgivningen har varit mycket generös och utan koppling till sökandens lokala anknytning. Denna period har nu utvärderats av länsstyrelsen och redovisas nedan.

Västernorrlands fjordkust eller Höga Kusten är Sveriges högsta kust. Det storkuperade landskapet går här ut i havet med 200-300 meter höga kustberg. Kuststräckan är tämligen öfattig. I Västernorrland finns två öar med ett större antal invånare, Hemsö och Ulvön. Totalt uppgick öbefolkningen i länet vid årsskiftet 1993/94 till 230 personer.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har inte meddelat några föreskrifter som ger generellt tillstånd till jakt på allmänt vatten i länet. Däremot har enskilda tillstånd meddelats. För närvarande finns 14 giltiga tillstånd. Tillstånden är begränsade till viss del av kuststräckan i länet. Tillstånden avser jakt på sjöfågel och annat småvilt.

Söder om Höga Kusten i *Gävleborgs län* blir terrängen kullig och mot söder allt flackare och bredare. Längs den i övrigt mycket oregelbundna kusten i Gästrikland finns en rad smärre skärgårdsområden, dominerade av

en mängd holmar och skär. Endast ett tjugotal personer är bofasta på länets skärgårdsöar.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har i kungörelse utfärdad den 1 juni 1994 meddelat följande tillstånd.

"Jakt efter sjöfågel vid kusten i Gävleborgs län på allmänt vatten annorstädes än där jakträtten tillkommer strandens ägare, ävensom på holmar, klippor och skär som inte hör till visst hemman får fr.o.m. den 1 juli 1994 t.o.m. den 30 juni 1997 bedrivas av den bofasta kustbefolkningen.

Till den bofasta kustbefolkningen räknas, förutom fiskarbefolkningen och personalen vid lots- och fyrplatserna samt kustbevakningens personal, sådana kust- och skärgårdsbor, som vid sidan av annan näring hämtar ett väsentligt tillskott till sin försörjning från havet."

Därutöver finns ett enskilt tillstånd till jakt. Tillståndet avser jakt efter sjöfågel och mink på tre öar i länet.

I *Uppsala län* bildar den uppländska flacka, horisontella berggrunden Bottenhavets södra kust. Öbefolkningen vid havskusten i Uppsala län uppgick vid årsskiftet 1993/94 till 870 personer.

Länsstyrelsen i Uppsala län utfärdar endast personliga tillstånd. För närvarande finns i länet två gällande tillstånd till jakt efter sjöfågel på allmänt vatten. Tillstånden berättigar till jakt på viss del av kuststräckan.

Stockholms läns skärgård är den geografiskt mest omfattande skärgården i landet. Stockholms skärgård brukar anses begränsas av Arholma i norr och Landsort i söder, en sträcka på cirka 150 km. Skärgården omfattar cirka 30 000 öar, kobbar och skär. Antalet fast boende i Stockholms skärgård beräknas i dag vara drygt 10 000 personer.

Länsstyrelsen i Stockholms län har meddelat föreskrifter om tillstånd till jakt på allmänt vatten m.m. för åren 1996 och 1997. Föreskrifterna har följande lydelse.

"---

Inom Stockholms län får under 1997 var och en som är folkbokförd på ö, som saknar fast bro- eller tunnelförbindelse med fastlandet, utan särskilt tillstånd bedriva jakt efter sjöfågel på allmänt vatten samt på holmar, klippor och skär som inte hör till något hemman. Tillståndet gäller dock inte den som är folkbokförd på öarna Rindö eller Skarpö i Vaxholms kommun.

---"

Därutöver finns 22 enskilda tillstånd. Länsstyrelsens praxis synes vara att endast bevilja personligt tillstånd i hemkommunen. Enskilda personer har dock meddelats tillstånd till jakt på allmänt vatten inom två eller tre kommuner.

Skärgården längs havskusten i *Södermanlands län* omfattar några tusen öar, kobbar och skär. Endast ett trettiotal invånare i länet bor på öar i Östersjön.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har inte meddelat något generellt tillstånd till jakt på allmänt vatten. Länsstyrelsen har dock i det enskilda fallet meddelat 21 personer tillstånd till sjöfågeljakt på allmänt vatten. Länsstyrelsen uppger att den hittills har varit restriktiv vid meddelandet av aktuella tillstånd och haft kravet att vederbörande är bosatt i skärgården eller vid kusten och har yrkesmässig anknytning till skärgården.

Kusten i *Östergötlands län* domineras av långsmala vikar och sund. Den vidaste skärgården finns i Sankt Anna och i Gryt, som präglas av stor rikedom på holmar, kobbar och skär. Kuststräckan är cirka 6,5 mil lång och skärgården är på sitt bredaste ställe i Sankt Anna cirka 2,5 mil bred. Totalt är drygt 300 personer åretruntboende på öar utan broförbindelse. 145 personer bor i St Anna församling och knappt 100 i Gryts församling.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har inte meddelat något generellt tillstånd till jakt på allmänt vatten m.m. Länsstyrelsen har dock beviljat 159 enskilda personer tillstånd till sådan jakt. Ett tillstånd berättigar som regel till jakt inom en eller två kommuner och avser i samtliga fall, utom ett, jakt efter sjöfågel.

Gotlands län har åtskilliga egenskaper gemensamt med många andra öar, som t.ex. en liten och isolerad arbetsmarknad. På Gotland bor drygt 58 000 invånare.

Länsstyrelsen i *Gotlands län* har inte meddelat något generellt tillstånd till jakt på allmänt vatten. Däremot har länsstyrelsen meddelat tillstånd till enskilda personer. För närvarande finns fem gällande tillstånd till jakt på allmänt vatten. Tillstånden avser inte enbart sjöfågel. Under de tre senaste åren har ingen ansökan om tillstånd till jakt på allmänt vatten avslagits.

Landskapet norr om Emåns utlopp i *Kalmar län* är s.k. urbergsskärgård där urberget som regel går i dagen. De ofta höga och branta kobbarna har i regel torftig vegetation eller är helt kala. Söder härom finns s.k. moränsskärgård med flack och låglänt berggrund. Här finns en riklig vegetation. Drygt 300 åretruntboende bor på öar utan fast landförbindelse.

Länsstyrelsen i *Kalmar län* har i juli 1996 föreskrivit att var och en som är folkbokförd på i beslutet uppräknade församlingar får bedriva jakt efter sjöfågel. De församlingar som omfattas av beslutet är kustförsamlingar, dvs. församlingar med gräns mot Kalmarsund eller Östersjön. Beslut i det enskilda fallet medges personer som är folkbokförda i *Kalmar län* och bofasta högst 12 km från kusten. Tillstånden avser jakt utmed *Kalmar läns* kust och för en tid av högst tre år. Länsstyrelsen meddelade omkring 200 personliga tillstånd före juli 1996 då generellt tillstånd infördes för vissa grupper av bofasta.

Skärgården i *Blekinge län* är Sveriges sydligaste större skärgård och är av flack och grund urbergskaraktär. Totalt bor det cirka 750 personer på öar utan fast landförbindelse. Merparten av befolkningen, 535 personer, finns på Aspö utanför Karlskrona.

Länsstyrelsen i *Blekinge län* har genom föreskrifter beslutat att alla som är folkbokförda inom länet äger rätt att inom länet bedriva jakt på allmänt vatten samt på holmar, klippor och skär som inte hör till något hemman. Föreskrifterna har, med förlängning år 1995, gällt sedan juni 1993. Föreskrifterna är inte begränsade till sjöfågel.

Kristianstads län hade ingen öbefolkning vid årsskiftet 1993/94.

Länsstyrelsen i *Kristianstads län* har inte meddelat något generellt tillstånd till jakt på allmänt vatten. Däremot finns elva enskilda tillstånd att idka jakt efter sjöfågel på allmänt vatten. Tillstånden gäller hela länet.

"Skärgården" i *Malmöhus län* omfattar en ö, nämligen Ven. Dess största längd är cirka 4,5 km och bredden cirka 2,7 km. På Ven bor drygt 360 personer.

Länsstyrelsen i *Malmöhus län* har inte meddelat några föreskrifter med stöd av 12 § jaktlagen och 47 § jaktförordningen. Av nämnda förordning framgår att företräde bör ges åt vissa personer. Sådant företräde har dock inte varit aktuellt i *Malmöhus län* då endast ett fåtal ansökningar kommit in. Tillstånd har meddelats alla sökande som ej av personliga skäl bedömts som olämpliga. För närvarande finns tio gällande tillstånd till jakt efter sjöfågel.

I *Hallands län* finns skärgård endast norr om Varberg. Den halländska kusten präglas från Varberg och ned mot Falkenberg av flacka strandängar och morän- och sandstränder. Därefter vidtar mot söder sandstränder i allt större bågar mellan urbergsåsarnas klippuddar. Stadigvarande bofast befolkning finns i dag endast inom Nidingens naturreservat med två vuxna personer.

Något generellt tillstånd till jakt på allmänt vatten m.m. har inte meddelats av länsstyrelsen i *Hallands län*. Däremot har länsstyrelsen meddelat enskilda tillstånd. I november 1996 fanns 43 gällande tillstånd till jakt på allmänt vatten. Tillstånden gäller jakt inom hela länet och är inte begränsade till sjöfågel.

Göteborgs och Bohus läns kust har längs hela sin längd en Frans av starkt exponerad ytterskärgård från Onsala i söder till norska gränsen i norr. Skärgården, som omfattar cirka 7 500 öar och skär, blir i den centrala delen bredare genom fjordarna som omsluter Orust och Tjörn samt genom Gullmarn och Åbyfjorden vilka skjuter långt in i landet. Av Göteborg och Bohus läns femton kommuner är tolv kustkommuner. Det finns bofast

befolkning på 66 öar. Länet har den överlägset största öbefolkningen i landet med 19 500 helårsboende årsskiftet 1993/94 varav enbart Öckerö kommun har 11 500 invånare – bortsett från Gotland unikt i landet vad gäller antalet boende utan fast landförbindelse.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har meddelat följande föreskrifter.

"Länsstyrelsen beslutar...att jakt i Göteborg och Bohus län på allmänt vatten samt holmar, klippor och skär som inte tillhör något hemman får bedrivas av envar mantalsskriven inom någon av nedan angivna församlingar eller delar av församlingar belägna väster om riksväg E6.

Länsstyrelsen beslutar vidare att personer bosatta inom Askims, Torslanda, Tynnereds och Älvsborgs församlingar i Göteborgs kommun som genom sitt yrke (t.ex. yrkesfiskare, lotsar, anställda vid tull och kustbevakning) har anknytning till havet skall omfattas av länsstyrelsens föreskrifter om tillstånd till jakt på allmänt vatten."

Därutöver finns 14 enskilda tillstånd till jakt på allmänt vatten. Tillstånden gäller för jakt inom hela länet. Tillstånden omfattar inte jakt på klövvilt.

4.6 Utvärderingar gjorda av länsstyrelser

4.6.1 Länsstyrelsen i Västerbottens län

Under en försöksperiod, omfattande tre år, har tillståndsgivningen från länsstyrelsens sida varit mycket generös och utan koppling till sökandens lokala anknytning. Länsstyrelsen har därefter vänt sig till de som haft jakttillstånd på allmänt vatten under säsongerna 1992-1994 för att få synpunkter och erfarenheter. Även jägarorganisationerna, polisen och ornitologiska föreningen har lämnats tillfälle att yttra sig. Mot bakgrund av denna utvärdering gör länsstyrelsen i juni 1995 följande bedömning.

"Länsstyrelsen finner att det mest varit positiva erfarenheter kring upplåtelseerna. Den aktuella jaktformen är speciell och erbjuder andra svårigheter än övrig jakt. Efterfrågan på den aktuella jakttypen har varit relativt liten, sannolikt på grund härav. Det fåtal entusiaster som nyttjat sina tillstånd betonar dock värdet av möjligheten att få jaga på

allmänna vatten och framför önskemål om fortsatt generös tillståndsgivning.

Inte vid något tillfälle har jakten förorsakat konflikt med andra intressegrupper. Polisen har tagit emot någon anmälan om skottlossning som kunnat antas ha samband med jakten på allmänt vatten.

Länsstyrelsen har viss förståelse för den kritik som framförts beträffande svårigheten att identifiera alla jaktbara områden. Att reglerna är svåra att tolka och att det jaktbara området är mycket begränsat samt huvudsakligen består av öppet hav är riktigt. Detta förhållande är dock väl känt av länsstyrelsen som regelmässigt lämnar information om förutsättningarna till dem som kontaktar länsstyrelsen innan tillstånd sökes.

Den avgift som tas ut är inte en avgift för själva jakten utan en ansökningsavgift som erlägges för att ansökan överhuvudtaget ska behandlas. Avgiftens storlek har fastställts av regeringen och är numera 875 kr.

Med hänsyn till det fåtal personer som skulle ha nytta av ett fullständigt och tydligt kartmaterial över tillåtna jaktområden och till de kostnader som framtagandet av ett sådant material kan antas medföra menar länsstyrelsen dock att det inte bör prioriteras.

Mot bakgrund av ovanstående finner länsstyrelsen inte anledning att fortsättningsvis hantera ansökningar om tillstånd på allmänt vatten på annat sätt än som skett under försöksperioden. En generös tillståndsgivning kan således fortsätta att gälla."

4.6.2 Länsstyrelsen i Blekinge län

Länsstyrelsen i Blekinge beslutade den 24 juni 1993 om föreskrift där alla som är folkbokförda inom länet skulle äga rätt att inom länet bedriva jakt på allmänt vatten samt på holmar, klippor och skär som inte hör till något hemman. Föreskriften tidsbegränsades till två år varefter de praktiska erfarenheterna övervägdes.

Ny föreskrift beslutades den 25 juni 1995 och var av samma innehåll som det tidigare beslutet. Inför beslutet inhämtades yttranden bl.a. från Läns-polismästaren, Kustbevakningen, Blekinge ornitologiska förening och jägarorganisationer. De yttranden som inkom var positiva till en förlängning. Länsstyrelsen motiverade sitt beslut i huvudsak på följande sätt.

"Länsstyrelsen finner, grundat på såväl den tidigare tillståndsgivningen som erfarenheter från försöket med tillståndsgivning med föreskrift, att jakten på allmänt vatten huvudsakligen utövas av personer, som är

bosatta i skärgården eller vid kusten. Sjöfågeljaktens speciella natur ställer krav på goda kunskaper. Redan av jaktlagstiftningen framgår att jägaren skall ha tillräckliga kunskaper och kunna utföra jakten på ett ansvarsfullt sätt. Enligt Länsstyrelsens uppfattning bör ett beslut om jakttillstånd genom föreskrift inte heller medföra olägenheter ur fauna-vårdssynpunkt."

4.6.3 Länsstyrelsen i Göteborg och Bohus län

Länsstyrelsen i Göteborg och Bohus län gjorde år 1986 en översyn av tillståndsgivningen inom länet. Tidigare hade meddelats s.k. grupptillstånd till samtliga personer boende på vissa orter utmed kusten. Länsstyrelsen beslöt den 10 oktober 1986 att jakt på allmänt vatten fick bedrivas av envar boende i någon av länets församlingar med kustanknytning. Inför det att föreskriften eventuellt skulle förlängas inhämtades yttranden. Någon kritik anfördes inte mot den ordning som varit på annat sätt än att vissa ortsbor ville att även deras ort skulle omfattas av grupptillståndet. Länsstyrelsen anförde i beslut den 16 juni 1994 bl.a. följande.

"Länsstyrelsens senaste beslut om rätt till jakt på allmänt vatten (s.k. grupptillstånd) gällde till och med den 30 april 1994. Några negativa konsekvenser till följd av länsstyrelsens beslut har inte framkommit.

Enligt länsstyrelsens bedömning har den sedan 1986 tillämpade principen vad gäller medgivande till jakt på allmänt vatten inte medfört några olägenheter. Länsstyrelsen anser det lämpligt att under en treårsperiod på nytt medge jakt på allmänt vatten..."

4.7 Naturvårdsverkets beslut den 8 augusti 1996 som överlämnats till utredningen för beaktande

Naturvårdsverket fick den 10 februari 1994 i uppdrag av regeringen att överväga om det föreligger behov att ändra de aktuella bestämmelserna angående jakt på allmänt vatten enligt 47 och 48 §§ jaktförordningen.

Av beslutet, under rubriken Utredning, framgår att verket tagit del av olika länsstyrelsers beslut, inhämtat synpunkter från olika länsstyrelser och mottagit skrivelser från såväl intresseorganisationer som enskilda personer.

Flertalet länsstyrelser är, enligt verket, positiva till en förenkling, typ Blekingebeslutet, någon framhåller att det är extra lämpligt avseende Gotland, andra är mer tveksamma om det behövs någon förändring för deras län. Naturvårdsverket anför i huvudsak följande till stöd för sitt ändringsförslag.

"Naturvårdsverket anser mot bakgrund av vad som redovisats att 47 § jaktförordningen skall tillämpas generöst. Enligt verkets mening ger uttalandena i propositionen 1986/87:58 *Om jaktlag m.m.* också stöd för denna uppfattning.

En sådan tillämpning får också stöd av de jaktpolitiska principer som regeringen presenterade hösten 1994, vars huvudmål var att ge så många som möjligt tillfälle till meningsfull jakt. Här bör också framhållas att möjligheten att bedriva jakt över huvud taget är mycket begränsat på Gotland jämfört med övriga 23 län. På Gotland saknas ju de vilda hjortdjuren helt, utom i hägn. Jakten efter hjortdjur upptar sannolikt mer än 50 % av jaktutövningen i övriga Sverige. Även mårddjuren saknas på Gotland.

Naturvårdsverket anser därför att den enskilde jägarens möjlighet att bedriva jakt på allmänt vatten är mycket betydelsefull för jägare som bor på Gotland, även om det med hittills gällande lagtext bara är 52 jägare av Gotlands närmare 3 000 som de senaste åren ansökt om detta tillstånd.

En bidragande orsak till det begränsade antalet ansökningar är med säkerhet att länsstyrelsens bedömning/tolkning av 47 § jaktförordningen varit väl känd. Naturvårdsverket anser att länsstyrelsen kan meddela de jägare som är folkbokförda på Gotland ett generellt tillstånd att jaga på allmänt vatten, klippor och skär som avses i 12 § jaktlagen.

Med anledning av länsstyrelsens i Gotlands län förfrågan och verkets uppdrag anser verket att 47 § jaktförordningen bör förtydligas.

Naturvårdsverkets förslag är att 47 § andra stycket jaktförordningen kompletteras med en föreskrift som medger att alla personer som är folkbokförda på Gotland kan meddelas tillstånd till jakt på allmänt vatten genom ett generellt beslut.

Ett generellt beslut är även eftersträvansvärt från administrativ synpunkt, eftersom sådana beslut ianspråktar mindre resurser. Enligt verkets mening gäller i synnerhet för Gotland så speciella förutsättningar att de kan anges direkt i 47 § jaktförordningen."

Regeringen har den 21 november 1996 beslutat att Naturvårdsverkets redovisning av uppdraget skall överlämnas till utredningen för beaktande i det fortsatta utredningsarbetet. I beslutet anför regeringen följande skäl för att uppdraget skall överlämnas till utredningen.

"...Enligt direktiven (dir. 1994:127) bör utredaren lämna förslag till hur fler personer, särskilt de som saknar egen mark, kan ges möjlighet att jaga. Av Naturvårdsverkets redovisning av uppdraget framgår att Länsstyrelsen i Blekinge län den 24 juni 1993 beslutat om ett generellt tillstånd innebärande att alla som då var folkbokförda inom länet erhöll rätt att bedriva jakt på de områden som avses i 12 § jaktlagen (1987:259). En utvidgad möjlighet till jakt på sådana områden kan vara ett sätt att förbättra tillgången på jaktmark. Naturvårdsverkets redovisning bör därför överlämnas till utredaren,.... för beaktande i det fortsatta arbetet. Regeringen kommer att ta ställning till behovet av ändringar i lagstiftningen när utredningen slutfört sitt arbete."

4.8 Sammanställning från Lantmäteriverket beträffande svenska kronoholmar

Lantmäteriverket har utrett i vilken omfattning det föreligger oklara ägandeförhållanden beträffande våra kronoholmar. Sammanställningen nedan grundas på enkätsvar från lantmäterimyndigheterna i februari 1997. Uppgifterna avser länets kuststräcka samt insjösträcka beträffande Vätern, Vättern, Hjälmarens och Storsjön i Jämtland.

Tabell 4.1 (Existensen av kronoholmar vid rikets kuster och i de stora sjöarna)

Län	Objekt saknas	Objekt finns, utredning behövs ej	Utredning inledd	Förordnande om äganderättsutredning	Äganderättsutredning pågår	Äganderättsutredning avslutats	Äganderättsutredning laga kraft	Återstår något att utreda	Kostnadsfördelning
Stockholm			Ja	Helt	Nej				Staten
Uppsala			Ja	Helt	Helt	Helt	Nej		Staten
Södermanland		¹ Kust	Ja	Helt	Helt	Nej	Nej		Staten
Östergötland			Ja	Helt	Delvis	Delvis	Delvis		Staten
Jönköping	X								
Kronoberg	X								
Kalmar			Ja	Helt	Nej	Helt	Delvis		Staten
Gotland			Ja	Helt	Helt	Nej	Nej		Staten
Blekinge			Ja	Helt	Helt	Delvis	Delvis		
Skåne			² Nej	² Nej					
Halland			Ja	Helt	Helt	Nej	Nej		
Göteborg och Bohus			Ja	Delvis	Delvis	Delvis	Delvis	Delvis	Staten
Älvsborg			Ja	Helt		Helt	Helt		Staten
Skaraborg			Ja	Helt		Helt	Helt		Staten
Värmland			Ja	Helt	Delvis	Delvis	Nej		
Örebro			Ja	Helt	Nej	Nej	Nej		
Västmanland			Ja	Helt	Nej	Nej	Nej		
Dalarna	X								
Gästrikland			Ja	Helt		Helt	Nej		Staten
Västernorrland			Ja	Helt	Nej	Helt	Delvis		Staten
Jämtland		³ X							
Västerbotten			Ja	⁴ Delvis	Delvis	Delvis			
Norrbottnen			Ja	Helt		Helt	Helt		

¹ Vid kusten finns utredda kronoholmar.² Oklart om något finns att utreda.³ En kronoholme finns, redan registrerad.⁴ Generell utredning klar sedan länge, nu avseende en liten holme vars äganderätt är oklar.

Av redovisningen ovan framgår att utredning inletts i samtliga län där kronoholmar finns. Av de län som inlett utredning är det endast i Göteborg och Bohus län som förordnandet om äganderättsutredning inte gäller samtliga kronoholmar. Sannolikt torde detta innebära att man, utom möjligen i Göteborg och Bohus län, utpekat de objekt där osäkra äganderättsförhållanden råder. Utredningen har bett Lantmäteriverket att redovisa kostnaderna för att ta fram kartor till ledning för jakten på allmänt vatten. Detta redovisas i det följande avsnittet.

4.9 Överväganden och förslag

4.9.1 Inledning

För att få en bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på jaktmark skall utredningen, enligt direktiven, lämna förslag till hur flera personer, särskilt de som saknar egen mark, kan ges möjlighet att jaga. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas åt möjligheterna att upplåta den allmänt ägda marken. Utredningen har i detta syfte valt att närmare undersöka om det finns möjligheter för fler personer att jaga på allmänt vatten.

Runt Sveriges kuster samt i Vänern, Vättern, Hjälmarens och Storsjön i Jämtland finns allmänt vatten där jakträtten tillkommer staten. Genom landets länsstyrelser ger staten enskilda eller grupper av enskilda rätt att jaga på allmänt vatten. Tillstånd till sådan jakt bör, enligt 47 § jaktförordningen, företrädesvis ges åt personer som är bofasta i skärgården eller vid kusten och som har erfarenhet av jakt och goda kunskaper om djurlivet och naturförhållandena i dessa områden.

I november 1996 fanns 2 tillstånd till jakt på allmänt vatten i våra insjöar, ett vardera i Vänern och Hjälmarens. Vid samma tidpunkt fanns 391 enskilda tillstånd till jakt på allmänt vatten utmed våra kuster. I fem län fanns dessutom generellt tillstånd för vissa grupper av enskilda. Av sammansättningen ovan framgår att landets länsstyrelser tillämpar aktuell lagstiftning mycket olika, alltifrån en mycket restriktiv individuell prövning till generellt tillstånd för hela länets befolkning.

I ovan redovisade beslut kommer Naturvårdsverket fram till att tillståndsgivningen av jakt på allmänt vatten bör tillämpas generöst. Verket föreslår att 47 § andra stycket jaktförordningen kompletteras med en angivelse av vilka som får meddelas tillstånd till jakt på allmänt vatten. En sådan komplettering bör exempelvis avse alla personer som är folkbokförda på Gotland samt att dessa kan meddelas tillstånd genom ett generellt beslut.

Mot bakgrund av vissa länsstyrelsernas mycket generösa tillämpning av tillståndsreglerna, Naturvårdsverkets förslag till friare jakt på allmänt vatten samt att utredningen särskilt skall ägna uppmärksamhet åt möjligheterna att

upplåta den allmänt ägda marken anser utredningen det finns skäl att överväga en utvidgad jakt på allmänt vatten.

4.9.2 Överväganden

Av redovisningen ovan framgår, som nämnts tidigare, att länsstyrelsernas praxis vid tillståndsgivningen enligt 47 § jaktförordningen är mycket olika trots att länsstyrelserna omfattas av samma regler. Avsikten med en lagbestämmelse av förevarande slag torde rimligen vara att tillämpningen av tillståndsgivningen skall vara enhetlig över landet. Länsstyrelsernas grunder för att bevilja respektive inte bevilja tillstånd bör därmed inte variera från län till län på det sätt som sker i dag. Det bör i sammanhanget noteras att ett av skälen till att införa allmänt tillståndstvång, år 1951, var att komma till rätta med den rättsosäkerhet som då rådde.

Nuvarande bestämmelse i 47 § jaktförordningen torde ge utrymme för den skiftande tillämpning landets länsstyrelser har. Av bestämmelsen framgår att länsstyrelsen *får* meddela tillstånd till jakt och att *företräde bör* ges åt viss bofast befolkning vid tillståndsgivningen. Eftersom orden *får* och *bör* används i lagtexten är det alltså fullt möjligt att vissa länsstyrelser har en snäv tillämpning medan andra har en vid. Det finns därför heller inget som säger att vissa länsstyrelser gör en mer riktig tillämpning av lagen än andra.

Utredningen anser att det finns starka skäl att föreslå förändringar av nuvarande ordning. En förändring bör bl.a. ha till syfte att tillskapa klara och tydliga regler till ledning för tillämpande myndigheter. Risken för att tillståndsgivningen uppfattas slumpmässig av allmänheten minskar därmed.

Skälen för att vid tillståndsgivningen på allmänt vatten ge företräde åt personer som är bofasta i skärgården eller vid kusten är inte lika självklara i dag som förr. När denna särbestämmelse tillkom angavs som skäl att sjöfågeljakten för dessa bofasta innebar "ett ingalunda föraktligt tillskott till en, åtminstone under vissa årstider, enformig och kanske även knapp diet". Förhållandena är inte sådana i dag att dessa skäl kan anses ha motsvarande aktualitet och tyngd. Bestämmelsen i 47 § jaktförordningen kan därmed i detta avseende anses vara otidsenlig.

Det finns, enligt utredningen, skäl för att tillståndsgivningen på allmänt vatten tillämpas på liknande sätt som vid annan jämförbar verksamhet. Det finns därför anledning att göra en jämförelse mellan jakten på allmänt vatten och den s.k. fria småviltjakten.

Småviltjakten och handredskapsfisket på statens mark ovan odlingsgränsen och på renbetesfjället är i dag tillgänglig för alla. Enligt 3 § rennäringsförordningen (1993:384) *skall* rätt till småviltjakt och handredskapsfiske på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen upplätas om olägenhet av betydelse inte uppkommer för rennäringen och om det inte möter hinder enligt bestämmelserna i 32 § rennäringslagen (1971:437). Ortsbefolkning i fjälltrakterna ges således inte företräde till den fria småviltjakten utan den är tillgänglig för alla. Av rättviseskäl kan därför anföras att även jakten på allmänt vatten bör vara tillgänglig för alla.

Det finns anledning för utredningen, att i frågan om jakten på allmänt vatten skall göras tillgänglig för fler personer, beakta vilka motiv som anfördes för att införa fri småviltjakt ovan odlingsgränsen och på renbetesfjället. Ett starkt skäl var att de jaktliga resurserna på statens mark borde utnyttjas i så stor utsträckning som möjligt inom den ram som gällande lagstiftning medger. Samtidigt uttalades att behovet av tillgång till jakt och fiske för befolkningens försörjning i dessa områden är mindre än tidigare (prop. 1992/93:32 s. 141).

Liknande synsätt kan anföras till stöd för en utvidgad jakt på allmänt vatten. Det ingår dessutom i utredningens uppdrag att, när det gäller tillgången på jaktmark, ägna särskild uppmärksamhet just åt allmänt ägd mark. Utredningen anser därför att utgångspunkten skall vara att de jaktliga resurserna på allmänt vatten utnyttjas i så stor utsträckning som möjligt inom den ram som gällande lagstiftning medger. Tillstånd till sådan jakt skall vara öppen för alla oavsett bosättningsort. Enligt utredningen förutsätter dock en utvidgad rätt till jakt att hänsyn tas till andra med jakten konkurrerande intressen.

En viktig fråga härvidlag är hur en utvidgad jakt påverkar den bofasta befolkningen i berörda områden. Särskild uppmärksamhet bör då ägnas skärgårdsbefolkningen. De flesta av Sveriges skärgårdar har hyst bofast be-

folkning sedan många hundra år tillbaka och gör, som framgår av redovisningen ovan, så fortfarande. Att vidmakthålla en bofast befolkning är en förutsättning för att hålla skärgården levande (SOU 1996:153 s. 1).

Av den förvärvsarbetande skärgårdsöbefolkningen var år 1990 6 procent verksamma inom areella näringar och 25 procent inom tillverkning, medan 64 procent ägnade sig åt tjänstesektorn. Det förekom dock betydande variationer mellan de olika skärgårdslänen (SOU 1994:93 s. 8). I de utredningar som utförts på senare tid som gäller skärgården, Levande skärgårdar (SOU 1994:93) och Hållbar utveckling i Sveriges skärgårdsområden (SOU 1996:153), har bl.a. utretts behovet av förändringar som underlättar bosättning och företagande i skärgårdsområdena. I dessa utredningar finns visserligen inget som talar för att den bofasta befolkningen skulle vara beroende av jakt för sin försörjning. Särskilt sjöfågeljakten är emellertid, enligt det förstnämnda betänkandet, en del av skärgårdens kulturarv. En upplåtelseform på allmänt vatten som allvarligt skulle påverka en utmärkt fritidsverksamhet är därför inte önskvärd. En ökad möjlighet till jakt för allmänheten kan å andra sidan vara positiv för skärgårdsbefolkningen. Därmed öppnar sig nämligen möjligheter till ökad sysselsättning i olika former av uthyrningsverksamheter och arrangemang av jakturer.

Utredningen anser att särskild hänsyn skall tas till den befolkning som är bofast i skärgården. I regelverket för ett upplåtelsesystem måste det därför finnas möjlighet att undanta vissa områden där det finns permanent boende skärgårdsbefolkning om det finns grundad anledning tro att en utvidgad jakt på ett icke önskvärd sätt påverkar denna befolknings levnadsförhållanden. Det kan t.ex. innebära att jakten inom ett visst område förbehålls denna befolkning.

Sveriges kust är cirka 760 mil lång om alla fastlandets vikar och de större öarnas stränder tas med. Därutöver finns ett oräkneligt antal små öar, holmar och skär. Landskapet längs kusterna är det enda i Sverige, vid sidan av fjällen samt vissa urskogar och myrar, med större rester av ursprungliga naturförhållanden (Sveriges nationalatlas, Miljön). Den biologiska mångfalden, artrikedomen och den genetiska variationen, är en förutsättning för varaktigt liv. Genom bl.a. olika anspråk på mark och vatten hotas i dag arter och hela ekosystem. Värdefulla naturområden bör därför värnas mot

alltför hårt nyttjande och slitage. Olika former av friluftsliv påverkar naturen obetydligt i det enskilda fallet. Den samlade påverkan av många människors vistelse och aktiviteter kan däremot bli avsevärd och leda till slitageskador i utsatta områden. En kanalisering av besöksströmmarna blir därför ibland nödvändig.

Utredningen gör, mot bakgrund av länsstyrelsernas redovisning av antalet beviljade tillstånd m.m., den bedömningen att en utvidgad jakt inledningsvis kommer att leda till endast en marginell ökning av antalet jägare på allmänt vatten. Med tiden kommer säkerligen denna jakt att utnyttjas av ett successivt ökande antal jägare. Med hänsyn till de varierande och i vissa fall speciella förhållanden som råder utmed landets kuster måste det finnas en möjlighet att begränsa jakten i känsliga områden.

Med beaktande av det ovan anförda anser utredningen att det med hänsyn till annat vilts behov och andra naturvårdsskäl bör finnas möjlighet att göra områdesvisa begränsningar. Det kan kanske avse sälskyddsområden och/eller fågelskyddsområden där tillträdesförbud inte gäller hela året men där jakt ändå bör undvikas. Vidare bör det finnas möjlighet att göra begränsningar i jakten om det, mot utredningens förmodan, visar sig att jakten inom vissa områden blir alltför intensiv, eller den av andra skäl blir alltför störande för människor och vilt.

Jakten på sjöfågel torde vara den jakt som blir vanligast och den börjar i allmänhet i slutet av augusti. Jakten på allmänt vatten torde därför sällan störa det övriga rörliga friluftslivet. Det kan dock, i vart fall för vissa områden, visa sig finnas ett behov av att begränsa jakten med hänsyn till det rörliga friluftslivet och turismen. Det bör därför finnas möjlighet för länsstyrelsen att ta sådan hänsyn. Det kan t.ex. finnas skäl att senarelägga jakten på sjöfågel eller att undanta vissa veckoslut från jakt. Ett annat exempel är att väderförhållandena kan påkalla att avslutningen av jakten tidigareläggs. I sammanhanget bör noteras den möjlighet som finns i 2 § andra stycket jaktförordningen.

Möjligheten för fler personer att jaga på bl.a. allmänt vatten kommer alltså endast att omfatta fågel och mink. I vilken utsträckning jakt på annat vilt skall vara tillåten på aktuella områden får avgöras av respektive länsstyrel-

se efter de regionala förhållandena. För det fall länsstyrelsen tillåter sådan jakt, och det finns skäl att begränsa antalet upplåtelser, anser utredningen att företrädare skall ges personer som är fast bosatta i upplåtelseområdet. Denna jakt skall, såsom i dag, upplåtas genom beslut i det enskilda fallet eller genom föreskrifter.

Utredningen anser att det finns skäl att överväga krav på utbildning för att få jaga på allmänt vatten. Målsättningen med dagens jägarexamen är att skapa en grundläggande kunskap hos varje berörd jägare eller innehavare av jaktvapen så att jakten blir mer ekologiskt anpassad och större hänsyn visas viltet. En sådan kunskap bör, enligt prop. 1977/78:141 om kompetensprov för jägare s. 5, också leda till att jakten bättre anpassas till samhällets krav och att större förutsättningar och motivation skapas för vidare utbildning. Ett krav på genomgången jägarexamensutbildning ger goda förutsättningar för att jägaren besitter erforderliga kunskaper för att kunna jaga på allmänt vatten. Utredningen föreslår därför att jägarexamen skall vara ett krav för att få jaga på allmänt vatten.

Jägarexamen bör dock utökas med ett nytt avsnitt om sjöfågeljakt, med särskilt anpassade krav vad gäller fågelartkänedom inklusive flyktbilder, avståndsbedömning och skjutprov.

För den jägare som idag inte har avlagt jägarexamen men som har tillstånd att inneha jaktvapen lämpade för jakt på fågel skall godkänt sjöfågeljaktprov vara tillräckligt för att ha uppfyllt kravet på avlagd jägarexamen. Kravet på jägarexamen skall dock inte omfatta personer som, vid ikraftträdandet av dessa regler, antingen var bofasta i skärgården eller vid kusten eller hade tillstånd att utöva jakt genom beslut i det enskilda fallet. Utredningen föreslår att särskilda övergångsbestämmelser skall gälla för dessa personer.

En grundläggande rättsprincip för verksamheten inom EG är den så kallade icke-diskrimineringsprincipen i artikel 6 i Fördraget om upprättande av Europeiska gemenskapen (EG-fördraget). Den innebär att varje form av diskriminering grundad på nationalitetsskäl är förbjuden inom EG-fördragets tillämpningsområde. Frågan är om utredningens förslag om krav på jägarexamensutbildning kan strida mot denna princip.

Utredningen anser det tveksamt om diskrimineringsförbudet över huvud taget omfattar regler på detta område. Oavsett hur det förhåller sig härmed anser emellertid utredningen att kravet på jägarexamen inte strider mot diskrimineringsförbudet eftersom kravet har en saklig grund. En internationell utblick visar att t.o.m. bosättningskrav är accepterade på jaktens område. Danmark har nämligen från den 1 april 1994 kravet att man skall vara fast bosatt i Danmark för att få jaga på allmänt vatten (jfr. vidare Gulman, C. & Hagel-Sörensen, K., EF-ret, 2. udgave s. 61 särskilt not. 12 samt Molde, J. m.fl., EU-karnov 3 s. 49).

Motivet för kravet på jägarexamen bygger strikt på sakliga grunder och utestänger inte någon på grund av nationalitet. Varje svensk eller utländsk medborgare, som genomgått denna examen, har möjlighet att få jaga på allmänt vatten. Den grundläggande kunskap jägarexamen ger om bl.a. svenska förhållanden är emellertid nödvändig för att sådan jakt skall kunna tillåtas vara mer allmän.

Jakten på allmänt vatten och sådana holmar, klippor och skär som avses i 12 § andra stycket jaktlagen skall upplåtas per jaktår. Den som får rätt att jaga på sådant område skall därför erlägga en årsavgift. Årsavgiften skall täcka kostnaderna för administrationen av den enskilda upplåtelsen, åtgärder för viltvård och jaktbevakning. Jägaren skall med upplåtelsen få en karta som visar var man får jaga samt viss annan erforderlig information. När det gäller jakten på fågel och mink skall försäljningen av jaktkort tillgå på sådant sätt att uppföljning kan ske. Varje länsstyrelse avgör dock utifrån sina förhållanden hur försäljningen praktiskt skall hanteras.

När det gäller möjligheterna att framställa tillförlitligt kartmaterial och kostnaderna för sådant material har utredningen varit i kontakt med Lantmäteriverket. Lantmäteriverket har i skrivelse till utredningen den 15 april 1997 anfört följande:

"Jaktutredningen har...förhört sig om möjligheterna att genom Lantmäteriverket få kartmaterial framställt som ger upplysning om svenska kronoholmar och det vattenområde som hör till varje holme samt kostnaderna för en sådan sammanställning...

Det har länge varit oklart vilka öar, holmar och skär som bör betraktas som kronoholmar utefter den svenska kusten och i de

inlandssjöar som innehåller allmänt vatten. De holmar det är frågan om är sådana holmar som inte ägs av något annat rättssubjekt än staten. I vissa fall är äganderätten klarlagd sedan tidigare. Sedan en tid pågår utredningar för att identifiera återstående objekt. Utredningarna genomförs länsvis med stöd av lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering. De är ännu inte slutförda, en del är inte påbörjade. Vissa län saknar kronoholmar.

Den sammanställning som åsyftas torde lämpligen kunna grunda sig på redovisningen vid äganderättsutredningarna. Det får antas att utredningarna lämnar tillräckliga uppgifter om det vattenområde som hör till varje holme, antingen på karta eller i beskrivning. Normalt blir det fråga om att konstruera och lägga in vattengränserna på en kopia av äganderättsutredningskartan men i vissa fall kan karta behöva upprättas på annat sätt...

En rikstäckande sammanställning kan inte göras förrän alla äganderättsutredningar är slutförda och lagakraftvunna. Det förefaller emellertid inte nödvändigt att invänta denna tidpunkt. Eftersom frågorna om att upplåta jaktrett synes komma att hanteras länsvis räcker det att sammanställningen slutförs länsvis.

Den genomsnittliga kostnaden för att sammanställa, komplettera och leverera material till länen efterhand som kronoholmsinnehavet klarläggs kan uppskattas till 10-20 000 kr/län (i dagens penningvärde). Därvid förutsätts att sammanställningen inte kräver extra utredningsinsatser, t.ex. i form av en fördjupad tolkning av utredningsresultatet eller undersökning av djupförhållandena."

Utredningen föreslår att Lantmäteriverket får i uppdrag att inför en utvidgad jakt på allmänt vatten framställa kartmaterial som utvisar allmänt vatten. Kostnaden för att framställa detta kartmaterial beräknas uppgå till mellan 250 000 kr och 750 000 kr och skall betalas ur jaktvårdsfonden. Kostnader för kartmaterial skall dock efterhand täckas av avgifter från de jägare som jagar på allmänt vatten.

Utredningen anser att Naturvårdsverket skall bemyndigas att meddela närmare föreskrifter om upplåtelser på nu aktuella områden. Ledning för utformning av sådana föreskrifter bör kunna hämtas från de föreskrifter Statens jordbruksverk beslutat i fråga om upplåtelser av rätt till småviltjakt på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Vidare bör erfarenheter och kunskaper kunna inhämtas från de länsstyrelser som i dag ansvarar för upplåtelser på dessa marker. Utredningen anser bl.a. att föreskrifterna skall omfatta regler om att tillståndshavare skall lämna in viltrap-

port innehållande uppgifter om var jakten bedrivits under tidigare upplåtelseperiod, antal dygn som denna jakt pågått samt om avskjutning.

Vid utformningen av hur upplåtelseerna praktiskt skall hanteras kan ledning hämtas från de länsstyrelser som i dag upplåter småviltjakt på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Dessa länsstyrelser har utformat ett upplåtelse-system som bör kunna vara användbart för jakten på allmänt vatten m.m. Man låter t.ex. återförsäljare ha hand om försäljningen av tillstånd till jakt. På detta sätt undviker man en omfattande administration för länsstyrelsen. Länsstyrelsen anger ramarna för upplåtelsen genom att meddela föreskrifter. I föreskrifterna kan t.ex. anges de områden där jakt inte får förekomma eller där kvotering skall ske. Villkoren för jakten och kartor bifogas av återförsäljaren vid försäljning av jakttillståndet.

4.9.3 Förslag

Utredningen föreslår att jakten efter fågel och mink på sådant allmänt vatten och sådana holmar, klippor och skär som avses i 12 § andra stycket jaktlagen skall vara tillgänglig för envar jaktkunnig person. Det innebär att fler personer, särskilt de som saknar jaktmark, kan ges möjlighet att jaga. Länsstyrelsen får möjlighet att områdesvis begränsa denna jakt med hänsyn till den bofasta skärgårdsbefolkningen, naturvården, turismen och friluftslivet.

Beträffande övrigt vilt kvarstår dagens regler i sak oförändrade. Utredningen preciserar dock nuvarande regler på så sätt att, i de fall länsstyrelsen tillåter även annan jakt på dessa områden och det finns skäl att begränsa antalet upplåtelser, företräde skall ges sådana personer som är fast bosatta i upplåtelseområdet.

Den som jagar på allmänt vatten skall betala en avgift som gäller ett jaktår. Avgiften skall täcka länsstyrelsens kostnader för administration, åtgärder för viltvård och jaktbevakning.

4.9.4 Konsekvenser i allmänhet

Utredningens förslag ger ett mycket stort antal jägare möjlighet att bedriva jakt inom områden som tidigare varit stängda för dem. Detta ligger i linje med utredningens direktiv att öka möjligheterna att jaga till rimliga priser. Förslaget innebär även att naturresursen sjöfågel kommer att nyttjas betydligt bättre än i dag. Förslaget innebär vidare att de berörda jägarna kommer att få möjlighet till naturupplevelser av ett för många helt nytt slag.

Ett stort antal jägare får dessutom erfarenhet av skärgårdsförhållanden som kan vara till nytta i andra sammanhang, t.ex. kan det leda till ökad förståelse för att bevara skärgårdsmiljöer och för att hålla skärgården levande. De utökade möjligheterna till jakt kommer även att medföra vissa positiva faktorer när det gäller sysselsättningen såväl i vissa skärgårdsområden som när det gäller produktion av sådan utrustning som behövs för jakten.

Inom vissa skärgårdsområden är det inte klarlagt vad som är allmänt respektive enskilt vatten. Som framgår ovan under avsnitt 4.8 har det inletts utredning om kronoholmarna i samtliga län. När dessa utredningar är färdiga ingår samtliga klippor, holmar och skär i en registerfastighet och äganderättsförhållandena torde därmed vara så klara att det i vart fall går att avgöra vilka områden som ägs av staten. Redan i dag torde det, mot bakgrund av de utredningar som inletts av lantmäterimyndigheterna, gå att avgöra beträffande vilka klippor, holmar och skär som det råder oklara äganderättsförhållanden. Genom att Lantmäteriverket skall göra upp kartor över områden som omfattas av jakten torde dock problemen till stor del kunna undanröjas. Om det råder oklara förhållanden skall jakt självfallet inte upplåtas i sådant område.

Det finns en risk att jägare som vill nyttja de nya jaktmöjligheterna kommer att vara ovana vid skärgårdsförhållanden och de villkor som havet ställer. Man kan därför inte bortse från att risken för olyckshändelser ökar. Samma problem fanns emellertid när det fria handredskapsfisket infördes. Några oroväckande rapporter i detta avseendet har dock utredningen inte kunnat finna. Mot bakgrund härav, och då samhället i andra sammanhang inte ställer krav på t.ex. sjövana för att ge sig ut i båt, finns det inte skäl att utfärda särskilda bestämmelser i denna fråga enbart för jaktens skull.

Ett specifikt problem för jakten kan vara att vissa jägare har problem med att identifiera olika fågelarter. Inom dagens jägarexamen ingår som ett särskilt ämnesområde artkännedom. De som utbildat sig torde därmed ha en grundläggande kunskap om olika fågelarter. Som framgår ovan föreslår utredningen att jägarexamen skall vara ett krav för att få jaga på allmänt vatten. Utredningen föreslår dessutom att jägarexamen skall utökas med ett nytt avsnitt om jakt på sjöfågel. Härigenom minimeras de risker och problem som kan finnas härvidlag. Det bör dock särskilt poängteras att inför jakt på allmänt vatten, liksom vid all annan jakt, åligger det den enskilde jägaren att förvissa sig om att han eller hon har sådan kunskap att jakt endast bedrivs på lovligt vilt. Den som jagar fredat vilt kan dömas till ansvar härför. Det kan få konsekvenser för jägarens framtida möjligheter att få inneha skjutvapen.

Utredningens förslag kan leda till att tillsynen och jaktbevakningen måste utvidgas. Det kan medföra krav på utökade resurser. Länsstyrelserna får därför, enligt utredningens förslag, möjlighet att ta ut avgifter för att kunna täcka sådana kostnader.

4.10 Miljökonsekvensbeskrivning

I detta avsnitt redovisar utredningen vilka miljökonsekvenser förslaget om utökade möjligheter till jakt på allmänt vatten kan få.

Den nu föreslagna utökade möjligheten till jakt på allmänt vatten kan komma medföra vissa konsekvenser för miljön i berörda områden. Förändringar kan förväntas när det gäller störningar eller annan påverkan genom;

- skottlossning
- motorbåtstrafik
- nötning på naturen
- ökat jakttryck
- spridning av blyhagel

Skottlossning. All jakt med skjutvapen medför visst "buller", varför ökade möjligheter till jakt inom ett område också medför en ökning av sådan störning.

Motorbåtstrafik. Den nu aktuella jakten förutsätter nästan undantagslöst användning av båt, och då normalt motorbåt, för transport till och från jaktområdet samt vid vissa förflyttningar inom detsamma. En ökning av sådan trafik blir därför ofrånkomlig i de vattenområden där jakt kommer att medges. En ytterligare ökning av sådan trafik kan också uppstå beroende på i vilken grad berörd polis och kustbevakning anser sig behöva utöka tillsynen.

Nötning av naturen. Möjligheten för fler jägare att utöva denna form av jakt kommer att medföra en ökad besöksfrekvens på öar och skär under hösten. Detta kan förväntas medföra vissa konsekvenser för naturvården i form av ökad tältning, nedskräpning, eldning m.m.

Ökat jakttryck. Om förslaget genomförs kommer jakttrycket att öka inom upplåtna områden. Detta kan bli särskilt påtagligt inom attraktiva lättillgängliga lägen som kanske till och med kan nås utan båt, även om sådan sedan behövs vid själva jakten. Det ökade jakttrycket medför också en viss ökad frekvens av skadeskjutning och ökade störningar på övrigt vilt.

Spridning av blyhagel. Olägenheterna med användning av blyhagel är mera påtagliga i våtområden. Ökat jakttryck medför ökad spridning av blyhagel.

De negativa effekternas betydelse. De negativa konsekvenserna för naturen blir givetvis i första hand beroende på den omfattning jakten kommer att få. Men kunskap om de speciella förhållanden som råder i framför allt skärgårdsmiljön och beredvilligheten att ta hänsyn får också stor betydelse för undvikande av olägenheter.

I avsnitt 4.5 lämnas bland annat en redogörelse över omfattningen av denna form av jakt. Det framgår mycket tydligt att, även om tillståndsgivningen är mycket generös i vissa län, efterfrågan är synnerligen måttlig. Länsstyrelsernas erfarenhet av en närmast fri sjöfågeljakt där detta prövats är klart positiv. Att efterfrågan varit så liten torde främst bero på att denna jaktform är speciell och kräver annan kunskap och annan utrustning än vad "fastmarksjägaren" är van vid. Därtill kommer ett mycket påtagligt väderberoende, som starkt begränsar antalet möjliga jakt dagar. Om detta förslag genomförs kan intresset förväntas komma att öka, men utövningen torde

med all sannolikhet fortfarande under överskådlig tid komma att vara mycket måttlig.

Störningar genom skottlossning och motorbåtstrafik kan inte undvikas. Men det skall observeras att denna jakt bedrivs under den tid på året då knappast något övrigt rörligt friluftsliv bedrivs i dessa områden, och då faunan är som minst känslig för störningar.

Områden kring fast bebyggelse kan dock behöva undantas från denna upplåtelseform för undvikande av störningar för dem som bor där.

Nötningen på naturen kan förväntas bli begränsad också av det skälet att vädret vid denna tid på året är mycket oförutsägbart. Övernattningar i ytterskärgården torde därför bli rena undantag. Det är dock av vikt att i den utbildning som föreslås bli knuten till tillståndsgivningen även ingår sådana moment som anläggning av öppen eld och inrättning av skåror och att jägarna får den kunskap som är grunden för ett lämpligt uppträdande i denna speciella natur.

Det ökade jakttrycket kan inte förväntas medföra några överuttag av jaktbart vilt. I dag är denna jaktliga resurs klart underutnyttjad och de nu ökade möjligheterna till jakt kan inte medföra annat än ett bättre utnyttjande av denna naturresurs. Det skall också noteras att det i detta fall handlar om jakt på vilt som vid denna tid rör sig över stora områden. Därigenom minskar risken även för lokala överuttag. Verksamheten bör dock följas upp så att lämpliga åtgärder kan vidtas om sådana olägenheter mot förmodan skulle uppkomma.

Så länge blyhagel tillåts vid denna sjöfågeljakt medför detta en ökad spridning av bly. Olägenheten av spridning av blyhagel är större i våtmarker än på fastmark, och särskilt stor i långgrunda våtmarker där betande fåglar kan få hagel i krävan. Sjöfågeljakten bedrivs till den helt övervägande delen inom områden med stort vattendjup, varför risken för förgiftning vid näringssök är försumbar.

För att helt undvika problemet med bly, kan krav på användning av alternativt hagel ställas. Det skall emellertid observeras att man då ökar

risker för skadeskjutning eftersom dessa fortare förlorar sin rörelseenergi och att längsta skjutavstånd därigenom måste minskas. Den vanligaste orsaken till skadeskjutning är att skott lossas på för långt håll. Utbildning och träning minskar denna risk.

Sammanfattningsvis kan sägas att de negativa konsekvenserna för miljön kan förväntas bli mycket ringa. Vid en jämförelse med den form av rörligt friluftsliv som benämns båtliv och som bedrivs av hundratusentals människor i tiotusentals båtar i samma områden och under en för naturen mycket känsligare tid, är miljökonsekvenserna på grund av den nu föreslagna utökade möjligheten till rörligt friluftsliv att betrakta som helt försumbara.

5 Avgifter för upplåtelse av nyttjanderätt till jakt m.m.

5.1 Utredningens överväganden och förslag i sammanfattning

Utredningen har gjort en omfattande undersökning för att utröna vilka priser som gäller vid upplåtelse av jakt i dag. Resultatet från undersökningen redovisas i detta avsnitt. Materialet har jämförts med de undersökningar Jakt- och viltvårdsberedningen gjorde år 1979 och 1980. Utredningen kommer fram till att nuvarande avgifter för upplåtelse av nyttjanderätt till jakt är på en acceptabel nivå samt att utvecklingen på avgiftsområdet sedan 1979/1980 följt konsumentprisindex. Utredningen anser att utvecklingen är godtagbar.

Företrädare för markägare och jägare har gemensamt utformat bl.a. standardavtal för jaktupplåtelser och värderingsmallar som grund för avgiftsberäkningen. Utredningen redovisar deras arbete i detta avsnitt.

Utredningen har genom enkäter till olika markägargrupper samt till jägarna undersökt hur vanlig metoden med anbudsförfarande vid jakträttsupplåtelser är. Undersökningarna visar att metoden med anbudsförfarande är ytterst ovanlig i dag. Utredningen finner därför inte skäl att föreslå några särskilda åtgärder för att arbeta bort anbudsförfarandet som metod för prissättning på jaktupplåtelser.

Utredningen anser att redovisningen av gällande prisnivåer och de värderingsmallar som utarbetats gemensamt av markägare och jägare kan utgöra en god grund för att åstadkomma en fortsatt sund prisutveckling för jakträttsupplåtelser i landet. Detta material gör det möjligt för markägare och jägare att tillsammans komma fram till en rimlig avgiftsnivå vid

tecknandet av jakträttsavtal. Detta leder även till att metoden med anbudsförfarande blir mindre intressant.

5.2 Inledning

En ökad efterfrågan på nyttjanderätter till jakt leder, enligt utredningens direktiv, naturligt till att fastighetsägarna kan ta ut ett högre pris. I samband med behandlingen av den nya jaktlagen (1987:259) år 1987 avvisade riksdagen kraven på priskontroll när det gäller sådana nyttjanderätter. Debatten om höga priser på nyttjanderätter till jakt har dock fortsatt.

Enligt direktiven för utredningen bör så många som möjligt ges tillfälle att utnyttja de goda förutsättningar till jakt som vårt land erbjuder. Den som vill jaga och har kunskapsmässiga förutsättningar för detta skall inte behöva bli utestängd från jakt enbart av ekonomiska spärrar. För att få ett folkligt deltagande i jakten måste priserna på nyttjanderätt till jakt hållas på en acceptabel nivå. Utredningen skall därför analysera utvecklingen på prisområdet. Enligt direktiven bör åtgärder sökas för att avskaffa metoden med anbudsförfarande vid jaktupplåtelser. Vidare bör fastighetsägare och jägare gemensamt kunna utforma användbara standardavtal för jaktupplåtelser och värderingsmallar för avgiftsberäkningen.

I avsnitt 5.4 redovisas resultatet från de undersökningar utredningen gjort på avgiftsområdet. I avsnitt 5.5 redovisar utredningen sina överväganden.

5.3 Standardavtal för jaktupplåtelser och värderingsmallar som grund för avgiftsberäkningen

Svenska jägareförbundets förbundsstyrelse beslutade år 1991 att inrätta en samrådsgrupp benämnd Jaktmarkskommittén. Den består av företrädare för jägare och markägare från Svenska jägareförbundet, Jägarnas riksförbund, Lantbrukarnas riksförbund, Skogsägarnas riksförbund, Sveriges Jordägareförbund, AssiDomän AB, Stora Skog AB, MoDo Skog AB och Korsnäs AB.

År 1993 tillsatte Jaktmarkskommittén en arbetsgrupp med representanter från Svenska jägareförbundet, Jägarnas riksförbund, Lantbrukarnas riksförbund, Sveriges jordägareförbund, AssiDomän AB och MoDo Skog AB, med uppgift att upprätta förslag till kriterier m.m. för upplåtelse av jakt. Tanken var att materialet skulle användas som underlag för både upplåtare och nyttjanderättshavare vid diskussioner om upplåtelse av jakt. Arbetsgruppen lämnade sitt förslag i september 1994.

I direktiven för Jaktutredningen anges att markägare och jägare gemensamt bör kunna utforma användbara standardavtal för jaktupplåtelser och värderingsmallar som grund för avgiftsberäkningen. På utredningens initiativ har markägarnas och jägarnas organisationer under våren 1997 startat översyn och komplettering av arbetsgruppens förslag. Översynen pågår, men hittillsvarande föreliggande arbetsmaterial redovisas i bilaga 5 till detta betänkande.

Utredningen har inte deltagit i arbetet med att framställa detta material.

5.4 Undersökningar

Utredningen har under åren 1995 och 1996 utfört flera enkätundersökningar. Enkäterna har riktat sig till de sex största skogsbolagen, kyrkan, kommunerna samt ett urval av enskilda fastighetsägare, jaktkortslösande jägare och allmänheten. Nedan redovisas resultatet från dessa undersökningar. Redovisade uppgifter avser förhållandena år 1995.

5.4.1 Skogsbolag

AssiDomän AB, Graningeverken AB, Korsnäs AB, Modo Skog AB, SCA Skog AB och Stora Skog AB har redovisat vilka avgifter som gäller för utomstående som vill ha rätt att jaga på deras marker. Redovisningen har delats upp på långtidsupplåtelser (ett år eller mer) och korttidsupplåtelser (dag eller vecka). Svaren redovisas länsvis. Om inte annat anges är avgifterna exklusive mervärdeskatt. Sist i detta avsnitt redovisas vilka tillvägagångssätt bolagen har för att upplåta jaktmark som blivit ledig.

Långtidsupplåtelser

Samtliga bolag har redovisat att de har indexklausul i jakträttsavtalen. Fem av bolagen tillämpar därvid konsumentprisindex. Ett bolag har en årlig uppräknings som inte är kopplat till något index men jämförelser görs med konsumentprisindex. Nedan redovisas vad bolagen har svarat på följande fråga "Vilka årliga priser (exklusive mervärdesskatt) gäller i genomsnitt för utomstående i Era upplåtelser av rätt till jakt för ett år eller mera?".

Tabell 5.1

Län	Arealavgifter i kr/ha			Fallavgifter (i kr) för					annat vilt
				älg					
	Småvilt	Älg	All jakt	Trofétjur	Tjur	Ko	Fjoling	Kalv	
Norrbotten	0,90	1,80	-	3 600	3 600	2 128	2 128	nej	⁴ 4 800
	1,50	¹ 1,50	-	2 700	2 700	2 700	2 700	700	⁵ 5 000
	0,30-1,60	² 1,50- 5,35	-	-	³ 2 440	³ 1 580	³ 1 580	³ 440	⁴ 40/kg
Västerbotten	1,00	1,40	-	3 600	3 600	2 128	2 128	nej	⁴ 4 800
	1,52-1,76	3,36-4,80	4,56-6,24	nej	nej	nej	nej	nej	⁷ 7 360
	1,50-2,50	¹ 4,25	-	2 700	2 700	2 700	2 700	700	⁵ 5 000
	0,30-1,60	² 2,50- 3,75	-	-	³ 2 440	³ 1 580	³ 1 580	³ 440	⁴ 40/kg
Jämtland	1,78	6,78	8,56	nej	nej	nej	nej	nej	nej
	1,68	4,80	6,16	nej	nej	nej	nej	nej	⁷ 7 360
	1,60	8,40	10,00	4 400	4 400	3 520	3 520	1 272	nej
	1,50	¹ 4,00	-	2 700	2 700	2 700	2 700	700	⁵ 5 000
	0,80-2,10	² 7,70- 8,80	-	-	³ 2 440	³ 1 580	³ 1 580	³ 440	⁴ 40/kg
	2,10	2,40	4,50	2 404	2 404	2 404	2 404	-	³ 3 284
Västernorrland	1,78	6,78	8,56	nej	nej	nej	nej	nej	nej
	2,16	5,52	7,20	nej	nej	nej	nej	nej	⁷ 7 360
	1,50-2,50	¹ 3,90	-	2 700	2 700	2 700	2 700	700	⁵ 5 000
	0,80-2,10	² 8,50- 9,70	-	-	³ 2 440	³ 1 580	³ 1 580	³ 440	⁴ 40/kg
Gävleborg	3,00	7,00	-	-	4 600	2 600	-	-	nej
	16,40	-	-	4 640	4 640	4 640	3 600	1 440	nej
	2,50-4,00	¹ 4,50	-	3 350	3 350	3 350	3 350	900	⁵ 5 000
	0,80-2,10	-	-	-	³ 2 440	³ 1 580	³ 1 580	³ 440	⁴ 40/kg
	2,14- 17,00	2,36- 8,00	4,40- 25,00	2 400- 5 850	2 400- 5 850	2 400- 5 850	2 400- 2 850	1 000	³ 3 284- 3 900

Län	Arealavgifter i kr/ha			Fallavgifter (i kr) för					annat vilt
				älg					
	Småvilt	Älg	All jakt	Trofétjur	Tjur	Ko	Fjoling	Kalv	
Kopparberg	2,50	5,00	7,50	-	3 600	3 600	2 375	875	nej
	1,60	7,00	8,60	3 472	3 472	3 472	2 432	1 216	nej
	2,00-18,00	2,00-8,00	3,00-26,00	3 871-5 850	3 871-5 850	3 097-5 850	1 548-2 850	774-1 237	⁴ 3 900-5 000
Värmland	19	28	47	nej	nej	nej	nej	nej	nej
	11-29	13-26	17-42	3 210-3 780	3 210-3 780	3 210-3 780	2 100-3 210	770-900	nej
Örebro	15	23	38	nej	nej	nej	nej	nej	nej
	-	-	17	3 871	3 871	3 097	1 548	774	nej
Västmanland	15	23	38	nej	nej	nej	nej	nej	nej
	14	-	-	4 640	4 640	4 640	3 600	1 440	nej
	20	8	28	5 000	5 000	4 000	2 500	1 000	nej
Uppsala	18	-	-	4 640	4 640	4 640	3 600	1 440	nej
	25	¹ 9,00	-	3 700	3 700	3 700	3 700	1 000	⁵ 1 700
	22	8	30	5 000	5 000	4 000	2 500	1 000	nej
Stockholm	25,00	39	64	nej	nej	nej	nej	nej	nej
	18,80	-	-	4 640	4 640	4 640	3 600	1 440	nej
	25,00	¹ 9,00	-	3 700	3 700	3 700	3 700	1 000	⁵ 1 700
Södermanland	25	39	64	nej	nej	nej	nej	nej	⁶ Ja
	25	² 33	-	3 700	3 700	3 700	3 700	1 000	⁵ 1 700
Östergötland	24-30	28-36	60-62	nej	nej	nej	nej	nej	⁶ Ja
	25	¹ 14,00	-	3 700	3 700	3 700	3 700	1 000	⁵ 1 700
Skaraborg	25-35	35-39	64-70	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Göteborg och Bohus	35	35	70	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Älvsborg	40	40	80	nej	nej	nej	nej	nej	nej
	7-15	3-10	⁷ 10-20	3210	3210	3210	3210	785	nej
Jönköping	28-35	28-35	58-70	nej	nej	nej	nej	nej	nej
	-	-	50	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Kalmar	28-30	28-30	61	nej	nej	nej	nej	nej	nej
	25	¹ 5,00	-	3 700	3 700	3 700	3 700	1 000	⁵ 1 700
Gotland	Uppgift saknas								
Kronoberg	28-30	28-30	60	nej	nej	nej	nej	nej	nej
	-	-	50	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Halland	40	40	80	nej	nej	nej	nej	nej	nej
	-	-	50	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Kristianstad	40-50	40-50	80-100	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Blekinge	40-50	40-50	80-100	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Malmöhus	40-50	40-50	80-100	nej	nej	nej	nej	nej	nej

- ¹ Förekommer endast fallavgifter vid upplåtelse av älgjakt. Vid upplåtelse gäller således enbart fallavgifterna. Uppgiften är en fallavgift som bolaget räknat om till en arealavgift.
- ² Priset är en fallavgift beräknad som arealavgift. Avgifterna är omräknade till rena arealavgifter och fallavgifter ingår arealavgiften.
- ³ Vid enbart fallavgift tillkommer en grundavgift.
- ⁴ Fallavgift för björn.
- ⁵ Fallavgift för kronhjort (vuxet djur).
- ⁶ Fallavgift för kronhjort, varierande priser.
- ⁷ Inom länet förekommer även upplåtelse av all jakt med arealavgift utan fallavgift, 50 kr/ha.

Nedan anges länsvis ett arealvägt medelpris vid upplåtelse till utomstående. Utredningen har vid beräkningen utgått från respektive bolags jaktbara mark i länet. Bolagen har i annat sammanhang besvarat hur stor areal av den jaktbara marken som upplåts till utomstående. Utredningen har vid beräkningen nedan utgått från att förhållandet är detsamma för marken inom ett län. Om ett bolag har uppgivit att den tillämpar olika avgiftssystem inom ett län har utredningen vid beräkningen utgått från att avgiftssystemen fördelar sig jämt på bolagets mark inom länet. Om ett intervall har angivits som arealavgift har antagits att arealavgiften per ha är jämt fördelad inom intervallet. Uppgifterna avser arealavgift utan fallavgift såvida annat inte anges.

Tabell 5.2

Län	Medelarealavgifter i kr/ha exklusive merärdeskatt (Arealvägt)		
	Småvilt	Älg	All jakt
Norrboten (med resp. utan fallavg.)	- 0,92	*1,80 3,15	- -
Västerbotten (med resp. utan fallavg.)	- 1,20	*1,40 3,79	- *5,40
Jämtland (med resp. utan fallavg.)	- 1,62	4,06 7,44	6,02 8,28
Västernorrland	1,67	7,39	8,24
Gävleborg (med resp. utan fallavg.)	- 8,81	5,72 *4,50	14,70 -
Kopparberg	5,71	¹ 5,56	¹ 11,03
Värmland (med resp. utan fallavgift)	- 19,96	*19,50 *28	*29,50 *47
Örebro (med resp. utan fallavg.)	- *15	- *23	*17 *38
Västmanland (med resp. utan fallavg.)	- 16,05	*8 *23	*28 *38
Uppsala (med resp. utan fallavg.)	- 19,86	*8 *9,00	*30 -
Stockholm	24,78	28,89	*64
Södermanland	25	36,64	*64
Östergötland	26,22	24,40	*61
Skaraborg	*30	*37	*67
Göteborg och Bohus	*35	*35	*70
Älvsborg (Med resp. utan fallavg.)	- 32,20	*6,50 *40	*15,00 75,20
Jönköping	*31,50	*31,50	63,13
Kalmar	28,76	27,39	*61
Gotland	Prisuppgift saknas		
Kronoberg	*29	*29	59,92
Halland	*40	*40	74,73
Kristianstad	*45	*45	*90
Blekinge	*45	*45	*90
Malmöhus	*45	*45	*90
Hela landet (med resp. utan fallavgift)	- 5,35	² 4,38 ⁴ 9,77	³ 11,14 ⁵ 32,97

* Uppgiften bygger på uppgifter från ett skogsbolag

¹ Avser arealavgift med fallavgift.

² Omfattar prisuppgifter från följande län: Norrbotten, Västerbotten, Jämtland, Gävleborg, Kopparberg, Värmland, Västmanland, Uppsala och Älvsborg.

³ Omfattar prisuppgifter från följande län: Jämtland, Gävleborg, Kopparberg, Värmland, Örebro, Västmanland, Uppsala och Älvsborg.

⁴ Prisuppgifter saknas från Kopparberg (och Gotland).

⁵ Prisuppgifter saknas från följande län: Norrbotten, Gävleborg, Kopparberg, Uppsala (och Gotland).

Korttidsupplåtelser

Graningevarken AB, Korsnäs AB och Modo Skog AB har inte korttidsjaktupplåtelser på sina marker. Nedan följer en länsvis sammanställning av övriga bolags prisuppgifter. Priserna är exklusive mervärdesskatt. I länen Västmanland, Uppsala, Stockholm, Södermanland, Östergötland, Skaraborg, Göteborg och Bohus, Älvsborg, Gotland, Halland samt Blekinge förekommer ingen korttidsjaktupplåtelse.

Tabell 5.3

Län	Pris (i kr) för kort som berättigar till jakt på				Fallavgifter (i kr)	
	allt vilt	älg	rådjur	småvilt	Älg	*Annat vilt
Norrbottn				60-90/dag	nej	nej
				48/dag		
				120/3 dagar 220/vecka	nej	nej
Västerbottn				¹ 450-600/år	nej	nej
				48/dag		
				120/3 dagar 220/vecka	nej	nej
Jämtland		625/dag		120/dag	1 000- 4 000	nej
				48/dag		
				120/3 dagar 220/vecka	nej	nej
Västernorrland				64/dag 192/vecka	64/dag 192/vecka	nej nej
		625/dag		120/dag	nej	nej
				48/dag		
Gävleborg				120/3 dagar 220/vecka	nej	nej
				64/dag 192/vecka	64/dag 192/vecka	nej nej
				280/dag	160-240/dag	nej nej
Kopparberg				325/dag	nej	nej
Värmland						
Örebro	500/dag	1 000/dag		200/dag	2 000- 3 000	nej
Jönköping		800/dag	² 360/dag	360/dag	nej	Bock/600 Get/400 Kid/250
Kalmar			300/dag	300/dag	500-1 000	nej
Kronoberg			750/dag	500/dag	200-300	nej

Län	Pris (i kr) för kort som berättigar till jakt på				Fallavgifter (i kr)	
	allt vilt	älg	rådjur	småvilt	Älg	*Annat vilt
Kristianstad	I länet finns kortjakt på vildsvin. Prisuppgift saknas.					
Malmöhus	I länet finns kortjakt på dovhjort. Prisuppgift saknas.					

* De sifferuppgifter som förekommer avser rådjur.

¹ Prisuppgift för korttidsupplåtelse saknas.

² Hela området om 1600 ha upplåtes för 360kr/dag och person, dock minst 3 000 kr.

Nya upplåtelser

Nedan redovisas vad bolagen svarat på frågan "Vilka metoder tillämpas vid upplåtelse av ledigblivna jaktmarker?".

Tabell 5.4

	Vilka metoder tillämpas vid upplåtelse av ledigblivna jaktmarker?				
	Öppet anbuds-förfarande	Erbjudes till jaktgrannar	Underhands-kontakter	Kölista	Annat system
AssiDomän AB				*X	
Graningeverken AB	Uppgift saknas				
Korsnäs AB		X	X	X	
Modo Skog AB		X	X	X	X
SCA Skog AB		X	X	X	
Stora Skog AB		X	X	X	

* Alla övriga förekommer också.

5.4.2 Kyrkan

Stiften har redovisat vilka avgifter som gäller för utomstående som vill ha rätt att jaga på deras marker. Redovisningen avser såväl långtidsupplåtelser (ett år eller mer) som korttidsupplåtelser (dag eller vecka). Redovisningen görs länsvis. Om inte annat anges är avgifterna exklusive mervärdeskatt. Sist i detta avsnitt redovisas vilka tillvägagångssätt stiften har för att upplåta jaktmarker som blivit lediga.

Långtidsupplåtelser

Av tretton stift har åtta indexklausul och använder då konsumentprisindex. Stiften har svarat följande på frågan "Vilka årliga priser (exklusive mervärdeskatt) gäller i genomsnitt för utomstående i Era upplåtelser av rätt till jakt för ett år eller mera?".

Tabell 5.5

Län (Uppdelat även på stift i vissa län)	Arealavgifter i kr/ha			Fallavgifter (i kr) för					annat vilt
				älg					
	Småvilt	Älg	All jakt	Trofétjur	Tjur	Ko	Fjoling	Kalv	
Norrbottnen	0,60-1,10	¹ 2,10-6,00	¹ 2,70-7,10	nej	nej	nej	nej	nej	Björn 40/kg
Västerbottnen	0,60-1,10	¹ 2,10-6,00	¹ 2,70-7,10	nej	nej	nej	nej	nej	Björn 40/kg
Jämtland (Avtal med resp. utan fallavg.)	1-3	4-7	5-10						Björn 50/kg
		1,5		2 000	2 000	2 000	2 000	750	
Västernorrland (Avtal med resp. utan fallavg.)	2-4	5-8	8-12						Björn 50/kg
		1,5		2 000	2 000	2 000	2 000	750	
Gävleborg	2-12	9-25	23,80	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Kopparberg	-	-	² 5-50	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Värmland	10	15	25	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Örebro (Skara)	28	15,50	43,50	nej	nej	nej	nej	nej	nej
(Västerås)	-	-	² 30-60	nej	nej	nej	nej	nej	nej
(Karlstad)	15	20	35	nej	nej	nej	nej	nej	nej
(Strängnäs)	-	-	³ 54,50	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Västmanland (Uppsala)	2-12	9-25	23,83	nej	nej	nej	nej	nej	nej
(Västerås)	-	-	² 30-60	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Uppsala	18-26	5-25	32,07	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Stockholm (Stockholm)	2-15	-	41	40/kg	40/kg	40/kg	40/kg	40/kg	Rådjur 400
(Uppsala)	35	5-9	31,25	nej	nej	nej	nej	nej	nej
(Strängnäs)	-	-	³ 54,50	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Södermanland	-	-	³ 54,50	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Östergötland	-	-	40,30	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Skaraborg	28	15,50	43,50	-	⁴ 3 000	⁴ 3 000	⁴ 3 000	⁴ 900	nej
Göteborg och Bo- hus	-	-	41	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Älvsborg (Skara)	28	15,50	43,50	nej	nej	nej	nej	nej	nej
(Karlstad)	15	20	35	nej	nej	nej	nej	nej	nej
(Göteborg)	-	-	41	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Jönköping (Skara)	28	15,50	43,50	nej	nej	nej	nej	nej	nej
(Växjö)	-	-	40	nej	nej	nej	nej	nej	nej
(Linköping)	-	-	40,70	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Kalmar (Växjö)	-	-	40	nej	nej	nej	nej	nej	nej
(Linköping)	-	-	41,30	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Gotland	2,50-3,50	-	-	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Kronoberg	-	-	45	nej	nej	nej	nej	nej	nej

Län (Uppdelat även på stift i vissa län)	Arealavgifter i kr/ha			Fallavgifter (i kr) för					
	Småvilt	Älg	All jakt	älg					annat vilt
				Troféjur	Tjur	Ko	Fjoling	Kalv	
Halland (Växjö)	-	-	40	nej	nej	nej	nej	nej	nej
(Göteborg)	-	-	41	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Kristianstad	-	-	75	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Blekinge	-	-	75	nej	nej	nej	nej	nej	nej
Malmöhus	-	-	100	nej	nej	nej	nej	nej	nej

¹ Varierar beroende på älg tillgången.

² Spridda marker. Varierar med hänsyn till jaktbonitet, inägoandelar m.m. från övre Dalarna med renar som omöjliggör viss jakt till mälardalen med höga jaktboniteter.

³ Riktpris, som sänks med hänsyn till jaktstörningar.

⁴ Gäller endast ett avtal.

Tabell 5.6

Län	Medelarealavgifter* i kr/ha exklusive mervärdeskatt (Arealvägt)		
	Småvilt	Älg	All jakt
Norrbottn	0,85	4,05	4,90
Västerbottn	0,85	4,05	4,90
Jämtland	2,00	5,50	7,50
Västernorrland	3,00	6,50	10,00
Gävleborg	7,00	17,00	23,80
Kopparberg	-	-	27,50
Värmland	10,00	15,00	25,00
Örebro	15,51	19,82	43,50
Västmanland	7,00	17,00	40,14
Uppsala	22,00	15,00	32,07
Stockholm	27,28	7,00	37,11
Södermanland	-	-	54,50
Östergötland	-	-	40,30
Skaraborg	28,00	15,50	43,50
Göteborg och Bohus	-	-	41,00
Älvsborg	22,69	17,88	40,56
Jönköping	28,00	15,50	40,44
Kalmar	-	-	40,69
Gotland	3,00	-	3,00
Kronoberg	-	-	45,00
Halland	-	-	40,87
Kristianstad	-	-	75,00
Blekinge	-	-	75,00
Malmöhus	-	-	100,00
Hela landet	11,21	11,56	30,14

* Om ett intervall angivits som arealavgift har antagits att arealavgiften/ha är jämt fördelad inom intervallet.

Korttidsupplåtelser

Det förekommer korttidsupplåtelse av jakt endast på marker inom Karlstad och Skara stift. Sammanlagt uppgår arealen till cirka 2 300 ha. Nedan redovisas avgifter vid korttidsupplåtelser.

Tabell 5.7

Län	Pris (i kr) för kort som berättigar till jakt på				Fallavgifter (i kr)	
	allt vilt	älg	rådjur	småvilt	Älg	Rådjur, Hare
Värmland	-	Säljs på rot	-	-	Vuxen älg 5 610 Älgkalv 1 990	
Skaraborg	-	-	-	160		Killing 187 Get 300 Råbock 375 Hare 75

Nya upplåtelser

Tabell 5.8

	Vilka metoder tillämpas vid upplåtelse av ledigblivna jaktmarker?				
	Öppet anbudsför- farande	Erbjudes till jaktgrannar	Underhandskon- takter	Kölista	Annat system
Luleå stift		X			
Härnösands stift				X	
Uppsala stift			X	X	¹ X
Västerås stift		² X	² X		
Karlstads stift			X		
Stockholms stift		X	X	X	
Strängnäs stift			³ X	³ (X)	
Linköpings stift			X	X	
Skara stift		X	X		
Göteborgs stift	X	X	X	X	
Växjö stift		X	X		X
Visby stift		X	X		
Lunds stift		X	X		

¹ Annon i dagstidning.

² Succession sker naturligt inom jaktlagen – få nyupplåtelser på stora jaktområden.

³ I några fall har anbudsförfarande utnyttjats.

5.4.3 Kommuner

Även kommunerna har redovisat vilka avgifter som gäller för utomstående som vill ha rätt att jaga på deras marker. Redovisningen avser såväl långtidsupplåtelser (ett år eller mer) som korttidsupplåtelser (dag eller vecka). Redovisningen görs länsvis. Om inte annat anges är avgifterna exklusive mervärdeskatt. Sist i detta avsnitt redovisas vilka tillvägagångssätt kommunerna har för att upplåta jaktmarker som blivit lediga.

Långtidsupplåtelser

I förhållande till skogsbolag och stift äger varje enskild kommun mycket små arealer mark. Nedan redovisas det prisintervall som finns inom varje län. Vidare redovisas ett arealvägt medelpris inom länet. Vid denna beräkning har utredningen utgått från kommunens arealuppgift om jaktbar mark inom kommunen. Av de 175 kommuner som besvarat frågan om de använder indexklausul i sina jakträttsavtal har 112 svarat ja och 63 nej.

Tabell 5.9

Län	Arealavgifter* i kr/ha exklusive merärdeskatt					
	Småvilt		Älg		All jakt	
	Intervall	¹ Arealvägt medelpris	Intervall	¹ Arealvägt medelpris	Intervall	¹ Arealvägt medelpris
Norrbotten (med resp. utan fallavg.)	-	-	4	4	0,30-5	2,90
	1	1	-	-	1,70-6,30	4,20
Västerbotten (med resp. utan fallavg.)	-	-	-	-	1,25-1,50	1,40
	0,50-16	3,10	3,20-16	6,15	3,20-16	6,75
Jämtland	1,50-5	2,75	3-14	8,10	4,70-19	9,00
Västernorrland	1,25-4,37	2,35	5-7	5,90	4-13,10	8,45
Gävleborg (med resp. utan fallavg.)	-	-	-	-	3-21,80	9,00
	-	-	-	-	1-10	9,20
Kopparberg (med resp. utan fallavg.)	-	-	-	-	20	20
	15	15	-	-	2-33	14,00
Värmland (med resp. utan fallavg.)	-	-	-	-	22,15	22,15
	15-18	15,65	10-12	10,45	4,70-30	22,35
Örebro	-	-	-	-	35-45	39,05
Västmanland	-	-	-	-	4-36	21,15
Uppsala	-	-	-	-	15-44	37,50
Stockholm	30	30	-	-	40-64	51,90
Södermanland	-	-	-	-	39,44-75	46,05
Östergötland	17,59	17,59	32	32	29,32-65	47,20
Skaraborg	-	-	-	-	15-60	44,00
Göteborg och Bohus	18	18	-	-	18-70	58,90
Älvsborg	-	-	-	-	24-84	39,40
Jönköping	-	-	-	-	25-100	34,20
Kalmar (med resp. utan fallavg.)	-	-	-	-	20	20
	30	30	30-40	33,60	20-100	36,70
Gotland	5-10	7,50	-	-	-	-
Kronoberg	27,50	27,50	23,50	23,50	26-150	46,20
Halland	-	-	-	-	40-50	45,00
Kristianstad	-	-	-	-	50-60	52,30
Blekinge	-	-	-	-	20-51	24,70
Malmöhus	100	100	-	-	50-290	113,30
Hela landet	-	-	-	-	-	28,86

* Avser arealavgift utan fallavgift om inget annat anges.

¹ Om kommunen angivet ett intervall som arealavgift har antagits att arealavgiften/ha är jämt fördelad inom intervallet. Medelpriset är avrundat till närmaste femöre tal.

Korttidsupplåtelser

Korttidsupplåtelser förekommer i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Gävleborgs, Stockholms, Älvsborgs, Jönköping, Kalmar, Blekinge och Malmöhus län. Nedan redovisas de kommuner som har sådan jakt samt vilka priser som tillämpas. Utöver de kommuner som redovisas nedan har Jönköpings, Olofströms och Karlskrona kommun uppgivit att de har korttidsupplåtelser. Prisuppgifter saknas dock från dessa kommuner.

Tabell 5.10

Kommun	Pris (i kr) för kort som berättigar till jakt på				Fallavgifter	
	Allt vilt	Älg	Rådjur	Småvilt	Viltart	
Piteå	-	-	-	50/dag	-	-
Vilhelmina	-	-	-	50/dag	-	-
Berg	-	-	-	50/dag	-	-
Krokom	-	-	-	25/dygn	-	-
Ragunda	-	-	-	30/dygn	-	-
Gävle	100/dag	-	-	-	-	-
Haninge	-	350/dag	200/dag	200/dag	Älg, dovvilt och rådjur	
Österåker	-	300/dag	150/dag	150/dag	Älg och rådjur	
Vänersborg	-	160/dag	80/dag	80/dag	Älg, rådjur och hare	
Västervik	-	-	150/dygn	150/dygn	-	-
Malmö	-	-	160/dag	320/dag	-	-

Nya upplåtelser

Nedan redovisas de svar landets kommuner lämnat på frågan "Vilka metoder tillämpas vid upplåtelse av ledigblivna jaktmarker?". Siffrorna i tabellen anger antalet svar detta alternativ erhållit inom respektive län.

Tabell 5.11

Län	Vilka metoder tillämpas vid upplåtelse av ledigblivna jaktmarker?				
	Öppet anbuds- farande	Erbjudes till jaktgrannar	Underhandskon- takter	Kölista	Annat system
Norrboten	1		2		3
Västerbotten	1	2	1	3	2
Jämtland	3	2	2	2	1
Västernorrland		3	4	4	
Gävleborg		3	2	1	1
Kopparberg		2	4	5	3
Värmland	1	2		2	3
Örebro	2	2	2	2	
Västmanland		4	1	1	2
Uppsala		2	1	2	
Stockholm		2	3	1	4
Södermanland	2	3		5	1
Östergötland	2	3	2	2	3
Skaraborg	1	3	1	1	
Göteborg o Bohus	1	5		5	1
Älvsborg	3	5	2	3	2
Jönköping	1	5		1	2
Kalmar	5	7	1	2	
Gotland			1		
Kronoberg	1	4	2	2	1
Halland		1	2	1	
Kristianstad	1			1	1
Blekinge	1			1	1
Malmöhus	2	1	1		6
Hela landet	28	61	34	47	37

5.4.4 Enskilda fastighetsägare

Utredningen har, med hjälp av Skogsstyrelsen och Statistiska centralbyrån, tillfrågat privata fastighetsägare bl.a. vilka priser som gäller vid upplåtelse av jakt. Det partiella bortfallet vad gäller prisundersökningen har varit stort. Det har fått till följd att undersökningsunderlaget endast kan användas för att göra slutsatser om prisnivåer vid upplåtelse av *all jakt*.

När det gäller prisnivåer vid upplåtelse av jakt efter enbart älg eller småvilt är underlaget alltså för svagt för att några slutsatser skall kunna dras.

Samma förhållande gäller fallavgifter vid långtidsupplåtelser och priser vid korttidsupplåtelser. Att underlaget blivit för svagt i dessa delar beror troligen på att dessa upplåtelser är ovanliga. Undersökningen har under sådana förhållanden inte varit så dimensionerad att det går att få fram ett tillförlitligt underlag. Det har således inte varit möjligt att ta fram statistiska medelpriser i dessa delar.

Undersökningens resultat tyder dock på att det är ovanligt att den enskilde fastighetsägaren upplåter småviltjakt till en person och älgjakt till en annan. När den enskilde fastighetsägaren väl upplåter rätten att jaga på fastigheten avser upplåtelsen i regel all jakt. För sådan upplåtelse tar fastighetsägaren i normalfallet ut endast en grundavgift. Fallavgift tillämpas sällan.

Enligt undersökningen har knappt 80 000 av totalt 241 000 brukningsenheter upplåtit jakt under längre perioder till utomstående under år 1995. Av dessa brukningsenheter har drygt 30 000 tagit ut grundavgifter vid upplåtelsen. Medelpriset för hela riket är 23 kr/ha. Uppdelat på regioner är enligt undersökningen medelpriset för Stockholmsområdet (Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län) 45 kr/ha, Göteborgsområdet (Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län utom Dalsland) 26 kr/ha, södra Sverige (Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län) - 50 kr/ha, övriga Götaland (Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands och Skaraborgs län samt Dalsland) 20 kr/ha, övriga Svealand (Värmlands, Örebro, Kopparbergs och Gävleborgs län) 18 kr/ha och Norrland (Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län) 17 kr/ha. Sett över storleksklasserna finns det en ganska klar trend mot högre avgifter med ökad storlek på brukningsenheten.

De enskilda fastighetsägarna har vidare fått svara på följande fråga "Om det vore aktuellt att upplåta jakt till utomstående, hur skulle Ni välja ut den/dem som skulle få nyttjanderätt?". Av totalt 241 000 brukningsenheter saknas uppgift för drygt 50 000. En överväldigande majoritet av de som besvarat frågan, cirka 90 procent, har svarat att man skulle söka nyttjanderättshavaren bland närstående och vänner. Fem procent har svarat "genom annonsering i tidningar" och drygt fem procent har svarat "annat sätt". Den slutsatsen torde kunna dras att metoden med anbudsförfarande är mycket

ovanlig bland enskilda fastighetsägare när fastighetsägaren skall upplåta jakten på sin fastighet.

5.4.5 Jägare

I en särskild undersökning riktad till ett urval av cirka 300 000 jägare som löst jaktkort har utredningen ställt frågor om bl.a. kostnader för mark i samband med 1995 års jakt och hur de fått tillgång till sin nuvarande jaktmark. Utfallet av undersökningen i denna del redovisas nedan.

Tabell 5.12 Kostnader för mark samt fallavgifter och jaktkort i samband med 1995 års jakt. (I grupp 1 ingår samtliga jägare, i grupp 2 jägare som huvudsakligen jagar på mark *de inte* äger, grupp 3 jägare som huvudsakligen jagar på mark *de* äger, grupp 4 jägare som huvudsakligen jagar inom jaktvårdsområde utan att de äger mark, grupp 5 jägare som huvudsakligen jagar genom upplåtelse)

Kostnader	Älgjakt (i %)					Småviltjakt (i %)				
	Grupp									
	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
(% av jägare)	(100)	(66)	(34)	(16)	(34)	(100)	(64)	(36)	(16)	(24)
Ingenting	12,6	12,7	9,7	8,0	5,5	20,8	17,3	26,3	8,6	10,1
1-500 kr	34,5	28,9	45,6	19,3	22,6	44,8	40,7	53,2	48,1	27,1
500-2 000 kr	32,9	32,2	36,2	46,5	35,3	21,7	25,3	15,2	31,9	31,4
Mer än 2 000 kr	20,0	26,2	8,5	26,2	36,6	12,7	16,7	5,1	11,4	31,4
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 5.13 Hur fick du tillgång till dina nuvarande jaktmarker på älg och småvilt.

	Älg	Småvilt
Jag äger dem	27,9	27,5
Genom anbud	0,4	0,3
Genom erbjudande från granne	13,5	14,2
Genom kölista	3,0	3,1
Genom min anställning	3,9	4,2
Genom egen annonsering	0,3	0,4
Genom svar på annons	0,2	0,1
Genom bekanta	30,6	29,4
Annat	20,1	20,8
Summa	100,0	100,0

5.5 Överväganden

5.5.1 Utvecklingen på prisområdet

Uppföljning av äldre undersökningar och analys

De statliga undersökningar som finns på prisområdet är från slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Undersökningarna är utförda på uppdrag av Jakt- och viltvårdsberedningen. Dessa har redovisats i betänkandena Vilt och jakt (SOU 1983:21) och Vilt och jakt, sociala och ekonomiska värden (Ds Jo 1981:5).

Jakt- och viltvårdsberedningens undersökningar kan endast i vissa delar ligga till grund för en analys av utvecklingen på prisområdet. Beredningens enkät till privata brukningsenheter är redovisad på sådant sätt att det inte är möjligt att göra några prisjämförelser. Inte heller enkätundersökningen riktad till kommunerna innehåller användbart jämförelsematerial.

Jakt- och viltvårdsberedningens undersökningar som riktade sig till dåvarande Domänverket samt skogsbolagen och kyrkan kan i vissa delar ligga till grund för en jämförelse med utredningens material. Utredningen har jämfört avgiftsutvecklingen med konsumentprisindex. Årsmedeltalen för konsumentprisindex år 1995 är 245,8 räknat från år 1980 och 289,9 från år 1979.

Skogsbolag

I betänkandet Vilt och jakt (Ds Jo 1981:5) har i avsnitt fem och sex sammanställts uppgifter från dels Domänverket, dels de nio största skogsbolagen. Verket och bolagen ingår i dag i något av de sex bolag som besvarat utredningens enkät.

I betänkandet har redovisats upplåtelseavgifter för utomstående vid jakt på *småvilt*. Medelpriset för *hela landet* har för Domänverket angivits till 1,99 kr/ha och till 1,90 kr/ha för övriga skogsbolag. Domänverkets medelpris avser 1980 års prisnivå och övriga skogsbolag jaktåret 1978/79. Utredningen har utgått från dessa medelpriser och med hjälp av konsument-

prisindex räknat upp dessa priser till 1995 års nivå. Medelpriset är efter uppräknig 5,07 kr/ha respektive 5,51 kr/ha. Utredningens undersökning visar att bolagens medelarealavgift för hela landet i dag är 5,35 kr/ha. Skogsbolagens avgifter vid upplåtelse av jakt på småvilt får, vid en jämförelse mellan priset åren 1979/1980 och år 1995, anses ha följt konsumentprisindex.

Utredningen har även undersökt prisutvecklingen på upplåtelseavgifter för småviltjakt i *olika regioner*. Utredningens prisuppgifter har jämförts med de som redovisas i avsnitt 6 i betänkandet Vilt och jakt (Ds Jo 1981:5). Skogsbolagens upplåtelseavgifter vid jakt på småvilt i norra Sverige, dvs. Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Västernorrland, och mellersta Sverige, dvs. Gävleborg, Kopparberg, Värmland, Örebro och Västmanland, har stigit mindre än konsumentprisindex. De arealvägda medelpriserna år 1995 var 1,25 kr/ha respektive 10,56 kr/ha. Om de äldre arealavgifterna följt konsumentprisindex skulle de år 1995 vara 1,65 kr/ha respektive 14,18 kr/ha. Någon jämförelse har inte gjorts med södra Sverige eftersom de äldre uppgifterna bygger på ett mycket litet markinnehav och det saknas uppgift om var i södra Sverige denna mark är belägen.

Utredningen har gjort motsvarande jämförelse med den sammanställning som härrör från uppgifter från Domänverket år 1980 (avsnitt 5 i Ds Jo 1981:5). Utredningen visar att skogsbolagens upplåtelseavgifter har följt konsumentprisindex i norra Sverige men stigit något i mellersta och södra Sverige jämfört med konsumentprisindex. När det gäller södra Sverige har utredningen utgått från Domänverkets dåvarande södra, västra och östra regioner. Om prisutvecklingen hade följt konsumentprisindex skulle medelpriset sammantaget för dessa områden vara 22,04 kr/ha år 1995. Ett arealvägt medelpris av bolagens uppgifter i samma områden visar att medelpriset år 1995 var 23,51 kr/ha.

År 1980 tillämpade Domänverket det avgiftssystemet för högviltjakt att nyttjanderättshavaren betalade dels en grundavgift i förskott för varje medgivet djur, dels en jaktavgift i efterskott för varje fällt djur. Motsvarande system används inte i sådan omfattning i dag att det kan användas för en jämförelse.

I det nyssnämnda betänkandet redovisas vilka avgifter övriga skogsbolag tillämpar vid upplåtelse av *jakt på älg*. Det förekom i huvudsak tre olika avgiftssystem nämligen arealavgift plus fallavgift, endast arealavgift samt endast fallavgift. Det avgiftssystem som tillämpades över störst arealer var "enbart fallavgift".

Vanligast förekommande var systemet med enbart fallavgifter i de nordliga länen *Norrbottnen, Västerbotten, Jämtland och Västernorrland*. Fallavgiften uppgick där i medeltal för vuxet djur till 1 178 kr (år 1979). Uppräknat med konsumentprisindex skulle avgiften år 1995 vara 3 415 kr. De bolag som tillämpar enbart fallavgift, eventuellt i kombination med en grundavgift har i dag en avgift mellan 2 400 kr och 2 700 kr, således under konsumentprisutvecklingen från år 1979.

När det gäller arealavgift plus fallavgift var medelarealavgiften i samma län 3 kr/ha och medelfallavgiften 900 kr. Uppräknat med konsumentprisindex är motsvarande siffror 8,70 kr/ha respektive 2 609 kr. Av de bolag som tillämpar detta system i dag är det inte något som har uppgett att deras medelarealavgift överstiger 8,70 kr/ha. Uppgivna fallavgifter varierar från 2 440 kr till 4 400 kr. Det finns således fallavgifter som stigit mer än konsumentprisindex. I gengäld har dock arealavgiften inte ökat i motsvarande mån.

När det slutligen gäller systemet med endast arealavgift så kan nämnas att det var ovanligt i slutet av 1970-talet. I dag är det dock relativt vanligt i dessa områden. De sifferuppgifter som finns tillgängliga från år 1979 säger att medelarealavgiften då var 2 kr/ha. Omräknat med konsumentprisindex till 1995 års nivå skulle medelarealavgiften vara 5,80 kr/ha. Det arealvägda medelpriset för bolagsmark i samma område var år 1995 något lägre, nämligen 5,48 kr/ha. Det bör dock noteras att jämförelsematerialen är mycket olika. Utredningens undersökning baserar sig på en areal uppgående till 2 725 273 ha, inkluderat områden där fallavgiften omräknats till arealavgift, medan den äldre undersökningen endast omfattar 75 000 ha. Det framgår inte av den äldre undersökningen var dessa 75 000 ha är belägna. Var marken finns geografiskt har stor betydelse i sammanhanget. Utredningens undersökning visar nämligen att medelarealpriset mellan länen växlar från 3,15 kr/ha i Norrbotten till 7,44 kr/ha i Jämtland.

När det gäller mellanlänerna, dvs. *Gävleborg, Kopparberg, Värmland, Örebro och Västmanland*, var det dominerande upplåtelsesystemet en arealavgift med fallavgift. Av betänkandet Vilt och jakt (Ds Jo 1981:5) framgår att där framräknade medeltal bygger på uppgifter från drygt 1,3 miljoner ha bolagsmark. Utredningens uppgifter gäller upplåtelser på knappt 1,5 miljoner ha bolagsmark. Medelarealavgiften var 3,56 kr/ha år 1979. Undersökningen visar att medelarealavgiften för samma område år 1995 var 9,07 kr/ha. Medelarealavgiften för år 1979 uppräknat med konsumentprisindex till år 1995 blir 10,32 kr/ha. Fallavgiften för år 1979 omräknad med konsumentprisindex varierar från 2 609 kr till 4 928 kr. Utredningens undersökning visar att fallavgifterna år 1995 varierar från 2 400 kr till 5 850 kr.

I de *södra delarna av Sverige* förekommer i dag, förutom i ett län, enbart upplåtelser med endast arealavgift. Undersökningen visar också att skogsbolagen, jämfört med innehavet i övriga delar av landet, har ett förhållandevis litet skogsinnehav i södra Sverige. Skillnaderna i jämförelsematerialet mellan de båda undersökningarna är stora. Uppgifterna från år 1979 bygger på 77 000 ha och uppgifterna från år 1995 på knappt 450 000 ha. 1995 års prisuppgifter bygger på material från samtliga län utom Gotland. Med tanke på att 1979 års uppgifter bygger på en avsevärd mindre markareal härrör uppgifterna troligen från ett mindre antal län.

Medelarealpriset år 1979 var 7 kr/ha och medelarealpriset år 1995 var 33,43 kr/ha. Om sifferuppgiften från år 1979 uppräknas med konsumentprisindex blir den 20,29 kr/ha. Detta indikerar att avgifterna stigit kraftigt i detta område. Enligt utredningen är det dock svårt att dra några slutsatser av detta material. Främst mot bakgrund av att det saknas uppgift om var i södra Sverige den i den äldre undersökningen uppgivna markarealen är belägen. Om man jämför de uppgifter utredningen har vad gäller arealavgifter med fallavgift, som emellertid får anses ännu mer osäkra, visar materialet dessutom det omvända förhållandet.

När det gäller prisuppgifter uttryckt som ett medeltal för *hela landet* anges i betänkandet Vilt och jakt (Ds Jo 1981:5) att arealavgiften i medeltal uppgår till 3,49 kr/ha om det tillkommer fallavgift och 4,53 kr/ha utan fallavgift. Motsvarande medeltal för år 1995 är 4,38 kr/ha respektive 9,77

kr/ha. Medeltalen för år 1979 uppräknat med konsumentprisindex blir 10,12 kr/ha respektive 13,13 kr/ha. Den verkliga arealavgiften år 1995 är således lägre än om den följt konsumentprisindex. Högsta och lägsta uppgiften på fallavgift över landet har i princip följt konsumentprisutvecklingen.

Kyrkan

I betänkandet Vilt och jakt (Ds Jo 1981:5) har Jakt- och viltvårdsberedningen redovisat utfallet av en enkät riktad till samtliga stift. Enkäten omfattar bl.a. avgifter för upplåtelse av jakt. I betänkandet anges inte vilket år avgifterna avser. Utredningen har utgått från att uppgifterna avser 1979 (se tabell 5.3 i SOU 1983:21).

Utredningen har mot bakgrund av hur avgifterna redovisats av Jakt- och viltvårdsberedningen inte kunnat jämföra samtliga stift. Det är t.ex. oklart i vissa fall om arrendeavgiften för älg inkluderar fallavgift eller ej. När det gäller småviltet har dock utredningen utgått från att avgiften är utan fallavgift trots att så ej angivits. Det är vidare osäkert om vissa uppgifter avser jakt på allt vilt. Utredningen har endast analyserat avgifterna i sådana stift där uppgifterna är någorlunda klara. Om ett intervall har angivits som arealavgift har antagits att arealavgiften per ha är jämt fördelad inom intervallet.

En jämförelse med Härnösands stift, som år 1979 hade en arrendeavgift på 1-2 kr/ha för såväl småvilt som älg, visar att priserna här haft en lägre ökningstakt än konsumentprisindex. Om priserna hade följt konsumentprisindex skulle medelprisavgiften för småvilt och älg varit 4,35 kr/ha. Medelpriserna för småvilt var 2 kr/ha i Jämtland och 3 kr/ha i Västernorrland år 1995. Medelpriserna för älg, med fallavgift, var 1,50 kr/ha år 1995.

Övriga stift i landet upplåter jakt efter älg med en arealavgift utan fallavgift. En jämförelse avseende Luleå stift, som år 1979 tillämpade arealavgift med fallavgift, är således svår att göra beträffande älg. För upplåtelse av småvilt kan dock konstateras att dagens priser ligger något under konsumentprisutvecklingen sedan år 1979. Medelpriset var då drygt 32 öre/ha. Om priserna hade följt utvecklingen på konsumentprisområdet

skulle arealavgiften varit 94 öre/ha år 1995. Medelarealavgiften var 85 öre/ha år 1995.

När det gäller Uppsala stift varierar priset på småviltjakt från 2 kr/ha i Gävleborgs län till 35 kr/ha i Stockholmsområdet. Medelarealpriset var 15,99 kr/ha år 1995 på småvilt och 15 kr/ha på älg. En jämförelse med uppgifterna från år 1979 visar att priserna för upplåtelse av småviltjakt stigit mer än konsumentprisindex medan priserna på älgjakt haft en lägre ökningstakt.

Priserna för upplåtelse av småviltjakt på Gotland har inte stigit lika mycket som konsumentprisindex. Medelarealpriset år 1995 var 3 kr/ha. Om priserna hade följt konsumentprisindex skulle avgiften år 1995 varit 3,65 kr/ha.

När det gäller Karlstad stift var medelarealpriset för småviltjakt 6,55 kr/ha år 1979. Uppräknat med konsumentprisindex skulle priset år 1995 vara 18,99 kr/ha. Det arealvägda medelpriset för Karlstad stift år 1995 var 11,06 kr/ha. Medelarealpriset för upplåtelse av älgjakt år 1995 var 15,98 kr/ha. En jämförelse med uppgifter från år 1979, dock utan uppgift om det ingår fallavgift eller ej, visar att priserna stigit mindre än konsumentprisindex. Om priserna följt detta index skulle arealavgiften år 1995 varit 18,12 kr/ha.

Beträffande övriga stift är det som angivits svårt att göra en jämförelse. Utredningen anser sig dock kunna anta att uppgifterna i betänkandet Vilt och jakt (Ds Jo 1981:5) gällande t.ex. Lunds stift säger att arealavgiften för upplåtelse av *småviltjakt* i Malmöhus och Kristianstads län varierar mellan 20-35 kr/ha (jämför s. 140 i Ds Jo 1981:5 med tabell 5.3 i SOU 1983:21). Det innebär att medelarealpriset med en uppräknings av konsumentprisindex skulle bli i det närmaste 80 kr/ha enbart för upplåtelse av småviltjakt ($27,5 \times 2,899 = 79,72$). Medelarealpriset för upplåtelse av *all jakt* i dessa län år 1995 var 75 respektive 100 kr/ha.

Slutsatser

Utredningen är av den uppfattningen att så många som möjligt skall ges tillfälle att nyttja de goda förutsättningar till jakt som vårt vidsträckta land erbjuder. Om möjligt skall därför undvikas att den som vill och har

förutsättningar för att jaga utestängs från jakt genom ekonomiska spärrar. Att arrendenivån hålls på en acceptabel nivå är därmed viktigt för att få ett folkligt deltagande i jakten.

Syftet med de undersökningar som gjorts på prisområdet är dels att följa upp äldre undersökningar och redovisa prisutvecklingen på området, dels att redovisa gällande prisnivåer i landet till ledning för jägare och markägare. På detta sätt kan redovisade prisnivåer i kombination med de värderingsmallar som utarbetats gemensamt av markägare och jägare utgöra grund för avgiftsberäkningen vid upplåtelse av jakt.

Som nämnts inledningsvis är det viktigt att avgifterna för upplåtelse av nyttjanderätt hålls på en acceptabel nivå för att få ett folkligt deltagande i jakten. För att kunna avgöra om nuvarande nivåer utifrån detta perspektiv kan anses acceptabla krävs en analys av prisutvecklingen. Utredningen har i detta syfte valt att jämföra prisutvecklingen på området med konsumentprisindex. Det är utredningens uppfattning att en prisutveckling på jaktens område som följer detta index får anses vara acceptabel.

Utredningen har utgått från Jakt- och viltvårdsberedningens undersökningar gjorda i slutet på 1970-talet och början på 1980-talet. Som nämnts tidigare föreligger det problem att analysera utvecklingen på prisområdet med så gammalt material. Beträffande vissa av beredningens undersökningar saknas möjlighet att över huvud taget göra några prisjämförelser. Det gäller undersökningarna riktade till privata brukningsenheter och kommuner. När det gäller upplåtelser gjorda av skogsbolag eller svenska kyrkan har möjligheterna till jämförelser varit bättre, även om det har funnits vissa svårigheter.

Sett över hela landet visar skogsbolagens priser för småviltjakt en utveckling som följer konsumentprisindex. Om Domänverkets och skogsbolagens uppgifter från år 1980 läggs ihop blir medelpriset efter uppräknings med konsumentprisindex 5,33 kr/ha. Utredningens undersökning visar att medelpriset för upplåtelse av småviltjakt på skogsbolagens mark år 1995 var 5,35 kr/ha. Jämför man olika regioner kan konstateras att de skogsbolag som omfattas av Jakt- och viltvårdsberedningens undersökning har haft en lägre prisutveckling än konsumentprisindex i mellansverige och

norrut. För södra Sverige saknas ett bra underlag från denna äldre undersökning. Några slutsatser kan därför inte dras om denna region. Om utredningens uppgifter från samtliga skogsbolag jämförs med Domänverkets prisuppgifter är dock möjligheten att göra jämförelser med södra Sverige bättre. En kraftigare ökning än konsumentprisindex kan skönjas här. Skillnaden är dock så liten att den bör anses vara acceptabel utifrån utredningens utgångspunkter.

När det gäller skogsbolagens avgifter för älgjakt dessa, sett över hela landet, inte följt konsumentprisindex utan haft en lägre ökningstakt. Sett över mindre regioner är tendensen densamma från mellansverige och upp till Norrbotten. I södra Sverige är underlaget för en jämförelse sämre. Det finns dock tecken på att avgifterna här stigit mer än konsumentprisindex. Emellertid finns det uppgifter som visar på motsatsen. Med beaktande av utvecklingen på småviltjaktområdet och antagandet att prisutvecklingen följts åt även i denna region drar utredningen den slutsatsen att avgifterna ökat något men att utvecklingen ändock är acceptabel.

Att analysera avgifterna för kyrkliga upplåtelser är svårare. Osäkerhetsfaktorer i det äldre materialet gör att jämförelser endast kan göras med vissa stift. De jämförelser som gjorts beträffande stiftet i Härnösand, Luleå, Uppsala, Karlstad och Visby indikerar starkt att avgifterna för upplåtelse på såväl småviltjakt som älgjakt haft en lägre ökningstakt än konsumentprisindex. Även avgifterna i Lunds stift synes, om de antaganden utredningen gjort är riktiga, ha haft en lägre ökningstakt än konsumentprisindex.

När det gäller kommuner och enskilda fastighetsägare är det inte möjligt att göra någon jämförelse mellan Jakt- och viltvårdsberedningens undersökningar och de undersökningar utredningen utfört. Notabelt är dock att det synes vara ovanligt att dessa markägare delar upp jakten, dvs. upplåter småviltjakt till en nyttjanderättshavare och älgjakt till en annan. Vad gäller priserna anser sig dock utredningen kunna dra vissa slutsatser. Undersökningarna visar nämligen, sett över hela landet, att medelarealavgifterna beträffande kommunerna ligger något under de medelarealpriser som stiftet och skogsbolagen redovisat och medelarealavgiften för enskilda fastighetsägare betydligt under. Mot bakgrund härav anser utredningen att den kan

dra den slutsatsen att inte heller dessa priser kan anses vara på en oacceptabel nivå. Utredningen kan dock inte med någon säkerhet uttala sig om prisutvecklingen för dessa ägarkategorier.

Medelarealavgiften hos enskilda fastighetsägare är betydligt under avgiften hos övriga ägargrupper. Undersökningen riktad till enskilda fastighetsägare visar att ungefär 90 procent av de fastighetsägare som besvarat frågan "Om det vore aktuellt att upplåta jakt till utomstående, hur skulle Ni välja ut den/dem som skulle få nyttjanderätt?" har svarat att de skulle söka nyttjanderättshavaren bland närstående och vänner. Utredningen finner det troligt att många fastighetsägare har upplåtit jakten på sin fastighet till närstående och vänner och att det i undersökningsmaterialet förekommer en hel del vänskapspriser.

Slutligen bör anmärkas att jämförelsen mellan äldre och nyare material från skogsbolag, stift, kommuner och enskilda markägare inte har kunnat göras med vetenskaplig exakthet och att det utifrån statistiska utgångspunkter finns en del att invända. Materialet är dock tillräckligt säkert för att utgöra grund för utredningens ovanstående uttalanden, dvs. att materialet kan användas för att indikera prisutvecklingen i förhållande till konsumentprisindex. Utredningen anser sig därigenom kunna dra den övergripande slutsatsen att prisutvecklingen inte visar tecken på att avvika i någon högre grad från konsumentprisutvecklingen.

Undersökningen riktad till jägare visar att 80 respektive drygt 85 procent betalade 2 000 kr eller mindre för mark, fallavgifter och jaktkort för älgjakt respektive småviltjakt. Från denna grupp har sedan plockats ut de som huvudsakligen jagar på mark de inte äger. Andelen jägare som betalar 2 000 kr eller mindre i denna grupp är omkring 75 respektive 85 procent. Det visar, enligt utredningen, att en mycket stor del av jägarna, som huvudsakligen jagar på mark de inte äger, har relativt låga kostnader för jaktmark, fallavgifter och jaktkort. Utredningen anser att resultatet talar för att huvuddelen av dessa jägare betalar avgifter för upplåtelse av jakträtt som får anses vara på en acceptabel nivå.

Beträffande den lilla grupp som betalar mer än 2 000 kr per år saknas underlag för att uttala sig om hur höga kostnaderna i själva verket är. Ut-

redningen anser dock att kostnader som överstiger 2 000 kr kan vara acceptabla under vissa förhållanden och har därför undersökt i vilken omfattning jägarna i denna grupp är beredda att betala mer för att få tillgång till ytterligare mark. Man torde kunna dra den slutsatsen att de som är intresserade att betala mer för ytterligare mark inte upplever nuvarande kostnader oacceptabla. Undersökningen visar att knappt 65 procent av älgjägarna och knappt 80 procent av småviltjägarerna är beredda att betala mer för att få tillgång till ytterligare mark. Det leder utredningen till den slutsatsen att det är ett fåtal jägare som kan anses betala avgifter som ligger över en acceptabel nivå.

Sammantaget visar undersökningen bland jägarna att deras kostnader för jaktmark i dag i stort är acceptabla. Med stöd av resultatet från undersökningarna kommer utredningen således fram till att nuvarande avgifter för upplåtelse av jakträtt är på en acceptabel nivå och att utvecklingen sedan 1979/1980 är godtagbar.

5.5.2 Metoden med anbudsförfarande vid jaktupplåtelser

Utredningen har i uppdrag att söka avskaffa metoden med anbudsförfarande vid jaktupplåtelser.

Genom olika enkätundersökningar har utredningen försökt utröna hur vanligt anbudsförfarande är i dag. På markägarsidan har utredningen tillfrågat de sex största skogsbolagen, kyrkan, kommunerna och ett urval av enskilda markägare. Det bör framhållas att enkätundersökningarna omfattar ägare av eller företrädare för merparten av landets jaktmarker. Skogsbolagen förfogar nämligen över 11 000 000 ha mark, enskilda fastighetsägare 14 000 000 ha, stiftet 500 000 ha och kommunerna 300 000 ha.

Inte något av de tillfrågade skogsbolagen säger sig tillämpa anbudsförfarande i dag. Av landets tretton stift är det endast ett stift som tillämpar denna metod. Det aktuella stiftet använder sig emellertid även av andra metoder. Bland kommunerna förekommer anbudsförfarande, men det får anses vara ovanligt. Utredningens enkät till enskilda fastighetsägare visar att metoden med anbudsförfarande är mycket ovanlig även här. Den övervägande majoriteten, omkring 90 procent säger nämligen att de söker

nyttjanderättshavaren bland närstående och vänner. Enkäterna till de olika markägargrupperna visar entydigt att metoden med anbudsförfarande är mycket ovanlig. Att så verkligen är fallet bekräftas även av den undersökning utredningen riktat till ett urval av landets jaktkortslösande jägare. Endast 0,4 procent av älgjägarna och 0,3 procent av småviltjägarerna uppgav att de fått tillgång till marken genom anbud.

Utredningen drar den slutsatsen av det föreliggande materialet att metoden med anbudsförfarande är ytterst ovanlig i dag. Det föreligger därför inte några skäl att föreslå några särskilda åtgärder för att åstadkomma en förändring. Enligt utredningen är det dessutom svårt att kunna följa upp de åtgärder som föreslås och sedermera vidtas. Anbudsförfarandet är nämligen i dag så ovanligt att det torde vara i det närmaste omöjligt att utvärdera de åtgärder som vidtas.

Utredningen anser att den föreliggande redovisningen av gällande prisnivåer i landet i kombination med de värderingsmallar som utarbetats gemensamt av markägare och jägare utgör en god grund för att åstadkomma en sund prisutveckling i landet. Det är vidare möjligt för såväl markägare som jägare att med ledning av detta material värdera och komma fram till en rimlig avgiftsnivå vid upplåtelse av jakträtt. Utredningen är vidare av den uppfattningen att detta leder till att metoden med anbudsförfarande vid upplåtelse av jakt blir mindre intressant. Således bör resultatet bli ett ytterligare steg i riktning mot avskaffandet av anbudsförfarandet på detta område.

6 Besittningsskydd vid upplåtelse av jakträtt m.m.

6.1 Utredningens förslag i sammanfattning

Utredningen föreslår att reglerna i 17 § jaktlagen (1987:259), om nyttjanderättshavarens rätt till förlängning av ett jakträttsavtal i vissa fall, skall upphöra. Vidare föreslår utredningen att bestämmelserna i 18-22 §§, som har samband med reglerna om förlängningsrätt, skall upphöra. När det gäller reglerna i 15 och 16 §§ jaktlagen föreslår utredningen vissa förändringar.

För det första föreslår utredningen att samtliga tidsbestämda jakträttsavtal skall upphöra att gälla först efter uppsägning. Dessa regler skall dock inte gälla upplåtelse på två månader eller kortare tid såvida inte upplåtelsen på grund av förlängning eller eljest fortlöpt längre tid än två månader.

För det andra införs en lagstadgad uppsägningstid på tolv månader. Denna förlängda uppsägningstid gäller för såväl tidsbestämda som tidsobestämda jakträttsavtal. I fråga om tidsbestämda avtal med upplåtelseperiod om ett år eller kortare och tillsvidareavtal gäller, förutsatt att upplåtelsen endast fortlöpt ett år eller kortare tid, i stället två månaders uppsägningstid.

Bestämmelsen i nuvarande 15 § jaktlagen enligt vilken ett avtal som inte sägs upp inom rätt tid anses förlängt på en tid som motsvarar upplåtelseperioden – dock längst fem år – blir kvar oförändrad.

Utredningen har vidare övervägt om det, med hänsyn till att jaktmarken ligger långt från jägarens bostadsort, kan behöva kopplas ett åläggande för nyttjanderättshavaren att på lämpligt sätt se till att nödvändig viltvård bedrivs. Utredningen kommer fram till att lagreglering om sådant åläggande för närvarande inte behövs.

6.2 Inledning

Rätten att jaga vilt ingår i äganderätten till en fastighet. Fastighetsägaren kan upplåta rätt att jaga på fastigheten åt annan. Av 7 kap. 3 § jordabalken framgår att sådan upplåten rätt är att betrakta som nyttjanderätt till fast egendom. I jaktlagen finns bestämmelser som ger nyttjanderättshavare av jakträtt ett besittningsskydd om upplåtelsen avser en bestämd tid som är längre än ett år. Det innebär bl.a. att nyttjanderättshavaren i dessa fall har rätt till förlängning av jakträttsavtalet såvida inte fastighetsägaren kan åberopa en besittningsskyddsbrytande grund.

Enligt utredningens direktiv har man med regler om besittningsskydd velat stimulera nyttjanderättshavarna till att vidta sådana viltvårdsåtgärder som ger resultat först på längre sikt. Detta syfte hoppades man, enligt direktiven, uppnå genom att ge nyttjanderättshavarna en förstärkt rätt att behålla den upplåtna jakträtten. Bestämmelserna bygger nämligen på att flertalet jordägare bör ha ett intresse av att få nyttjanderättshavare som är villiga att åta sig en effektiv och långsiktig viltvård på fastigheten. Enligt direktiven borde fastighetsägarna därför i allmänhet ha ett starkt intresse av att teckna avtal på en bestämd tid som inte är alltför kort.

I direktiven sägs att utvecklingen blivit en annan. Ettåriga upplåtelser av jakträtt har blivit mycket vanliga. Dessa avtal försätter, enligt direktiven, jägaren i en trygg situation och ger bristande långsiktighet för jakten och viltvården. Om inte jordägaren själv gör insatser för viltvården kan korta upplåtelseperioder medföra att viltvården blir eftersatt.

Utredningen skall mot denna bakgrund utvärdera besittningsskyddet och överväga om åtgärder behöver vidtas som leder till längre upplåtelseperioder. Enligt direktiven bör också övervägas om gällande bestämmelser i övrigt kan behöva ändras för att underlätta jakträttsupplåtelser. Utredningen skall också överväga om det till jakträttsupplåtelser kan behöva kopplas ett åläggande för nyttjanderättshavaren att på lämpligt sätt se till att nödvändig viltvård bedrivs. Det förhållandet att jaktmarken ibland ligger långt från jägarens bostadsort kan nämligen, enligt direktiven, medföra problem med att bedriva nödvändig viltvård. Av direktiven framgår att ett sådant ålägg-

gande skulle kunna fullgöras genom exempelvis avtal med Ortsbor om att bedriva viltvården.

I avsnitt 6.3 ges en kort historisk bakgrund till nu gällande lagstiftning. Därefter redovisas, i avsnitt 6.4, gällande lagstiftning. Det senare avsnittet innehåller dels en bakgrund till besittningsskyddsreglerna i jaktlagen och annan lagstiftning, dels gällande bestämmelser vid upplåtelse av jakträtt. I avsnitt 6.5 redovisas statistiska uppgifter grundade främst på de enkätundersökningar utredningen låtit utföra. I avsnittet 6.6, överväganden och förslag, övervägs dels vilka åtgärder som behöver vidtas beträffande nuvarande besittningsskyddsregler för att åstadkomma längre upplåtelse-tider, dels om det med hänsyn till att jaktmarken ibland ligger långt från jägarens bostadsort kan behöva kopplas ett åläggande för nyttjanderättshavaren av jakt att på lämpligt sätt se till att nödvändig viltvård bedrivs.

6.3 Kort historisk bakgrund till nu gällande lagstiftning

I direktiv den 6 oktober 1967 fick Jaktmarksutredningen i uppdrag att bl.a. undersöka jaktarrendatorernas ställning. Utredningen skulle särskilt pröva om det fanns förutsättningar för bestämmelser om rätt till förlängning av upplåtelse-tiden för nyttjanderättshavare när starka viltvårdsskäl talar för det. Bakgrunden till direktiven var bl.a. en skrivelse från Svenska jägareförbundet vari anfördes att till följd av stark prisstegring på jakträttsupplåtelser åtskilliga svårigheter uppkommit för den stora gruppen nyttjanderättshavare och att förbundet ansåg att en nyttjanderättshavare, som föredömligt vårdat viltet på den upplåtna marken, borde ha rätt till fortsatt nyttjanderätt på motsvarande sätt som gäller vid jordbruksarrende.

Jaktmarksutredningen kom i sitt betänkande Jaktmarker (SOU 1974:40) fram till att cirka en tredjedel av landets jägare har jakträtten på sin huvudsakliga jaktmark genom nyttjanderätt. Enligt Jaktmarksutredningen innebar detta att det för viltvården i landet fick anses vara av stor betydelse att nyttjanderättshavare av jakt disponerar sin mark under sådana former och på sådana villkor att de har intresse av att aktivt delta i ett planerat, långsiktigt viltvårdsarbete. Grundprincipen för en fördelning av viltvårdsarbetet

mellan upplåtare och nyttjanderättshavare borde, enligt Jaktmarksutredningen, vara att jordägaren åtar sig de mer omfattande nyanläggningarna som behövs för viltvården på lång sikt medan nyttjanderättshavaren svarar för sådant viltvårdsarbete som är av underhållskaraktär. Enligt utredningen var det av väsentlig betydelse för nyttjanderättshavarens intresse för viltvårdsarbetet att avtal om upplåtelse av jakträtt innehåller bestämmelser om avtalsperiodens längd. En i lag fastställd minsta avtalstid efter mönster från arrendelagstiftningen borde bestämmas så att den tillgodoser nyttjanderättshavarnas intresse av tillbörlig trygghet men samtidigt inte avhåller jordägaren från att upplåta jakt.

Jaktmarksutredningen föreslog en särskild lag om upplåtelse av jakt som omfattade avtal varigenom någon mot ersättning upplåter rätt till jakt åt annan. För s.k. korttidsupplåtelser föreslogs särskilt undantag. Utredningen föreslog vidare en kortaste avtalstid om fem år och rätt för nyttjanderättshavaren till förlängning av upplåtelsen vid upplåtelse tidens utgång. Beträffande mark som upplåts av kommunen föreslogs en minst ettårig avtalstid. Förlängning skulle – med undantag av mark som upplåtits av kommun – ske för fem år om inte arrendenämnden godkände eller fastställde annan tidsperiod. Förslaget anslöt i övrigt till bestämmelserna om jordbruksarrende i jordabalken med de avvikelser som var föranledda bl.a. av att nyttjanderätt till jakt nästan undantagslöst saknade de sociala aspekter som motiverar ett starkt skydd för jordbruksarrendatorerna. Tvist om rätt till förlängning och om avtalsvillkor skulle enligt förslaget hänskjutas till avgörande inför arrendenämnden. Jaktmarksutredningens förslag ledde inte till några ändringar vad gäller besittningsskyddet.

Jakt- och viltvårdsberedningen tog i sitt betänkande Vilt och jakt (1983:21) upp frågan om ett förstärkt besittningsskydd till förnyat övervägande. Beredningen föreslog en bestämmelse i jaktlagen som innebar att arrendenämnden kunde besluta om förlängning av upplåtelseavtalet om det ansågs oskäligt att upplåtelsen skulle upphöra. Nyttjanderättshavaren som skötte sina åligganden skulle alltså, enligt detta förslag, kunna påräkna en förlängning av avtalet om jordägaren inte åberopade någon omständighet som gjorde att avtalet borde upphöra. Som sådana omständigheter angav beredningen bl.a. att markägaren avser att själv jaga på marken i fråga eller låta någon familjemedlem eller någon i jordbruket eller skogsbruket anställd ta

över jakten. Beredningen avstod från att föreslå en viss minsta upplåtelse tid med en generell rätt till förlängning av hänsyn till de negativa konsekvenser ett sådant besittningsskydd skulle kunna få för utbudet av jakt tillfällen.

6.4 Gällande lagstiftning

6.4.1 Bakgrund till besittningsskyddsreglerna i jordabalken (ur Folke Grauers, Lärobok i nyttjanderätt)

Hyses- och arrendeavtalen har stor *social* betydelse. Hysesavtalet har till syfte att tillgodose ett primärt behov hos hyresgästen och dennes eventuella familj, nämligen att trygga en bostad; även bostadsarrende syftar till att trygga samma typ av behov. I dessa fall är det viktigaste för nyttjanderättshavaren att han kan få avtalet förlängt när avtalstiden går ut. Jordbruks-, anläggningsarrendet och lokalhyresavtalet är ofta av väsentlig betydelse för nyttjanderättshavarens *försörjning*; även i dessa fall är det viktigt för nyttjanderättshavaren att kunna få förlängning av avtalet. Mot nyttjanderättshavarens intresse av att kunna få förlängning står fastighetsägarens intresse av att kunna avveckla avtalsrelationen t.ex. för att kunna använda nyttjanderättsobjektet eller för att kunna upplåta rätten till någon annan. Det rör sig således om parternas *handlingsfrihet*. Parternas behov kan även vara de omvända; nyttjanderättshavaren vill komma ifrån ett långtidskontrakt, medan fastighetsägaren vill ha en långvarig upplåtelse av fastigheten.

Det typiska för nyttjanderätterna är att det rör sig om långvariga avtalsrelationer. Behoven av bostad och försörjning är långsiktiga och fastighetsägaren har typiskt sett ett behov av att långsiktigt planera avkastningen av fastigheten. De långvariga avtalsrelationerna innebär att fastighetsägaren under lång tid skall tillhandahålla ett nyttjanderättsobjekt som ofta skall bibehållas i en viss standard, och nyttjanderättshavaren skall under lika lång tid betala vederlag och vårda objektet. Avtalsförhållandet präglas med andra ord av successiva och återkommande prestationer.

När det gäller vederlaget för nyttjanderätten är intressena ofta mycket motstridiga. Nyttjanderättshavaren vill inte betala mer än nödvändigt och

fastighetsägaren vill ha en god avkastning av sin fastighet. Frågan är om vederlaget skall styras av utbud och efterfrågan eller om lagstiftaren skall reglera storleken på vederlaget. Lagstiftaren har gjort den avvägningen att parterna tillåts att bestämma vederlaget affärsmässigt då nyttjanderätten till största delen är knuten till nyttjanderättshavarens affärsverksamhet. I övriga fall tillåts inte en fri prisbildning.

De intressekonflikter som finns rör sig till mycket stor del om dels handlingsfrihet, dels storleken på vederlaget. Eftersom lagstiftaren har ansett att fastighetsägaren ofta är den starkare parten och att nyttjanderätterna har stor social och ekonomisk betydelse är en stor del av den nyttjanderättsliga lagstiftningen tvingande till förmån för nyttjanderättshavaren.

6.4.2 Bakgrund till besittningsskyddsreglerna i lagen (1957:390) om fiskearrenden

Lagen (1957:390) om fiskearrenden är tillämplig på avtal varigenom någon mot vederlag upplåter fiskerätt åt annan. Vidare krävs för lagens tillämplighet att ändamålet med upplåtelsen är yrkesfiske eller annat fiske av väsentlig betydelse för arrendatorns försörjning. I lagens 5 § finns bestämmelser som ger arrendatorn rätt till förlängning av arrendeavtalet.

För annan upplåten rätt att fiska på fastighet än i nu nämnda fall saknas regler om besittningsskydd. Motiven för besittningsskyddsreglerna i lagen om fiskearrende finns redovisade i prop. 1957:151. Av den allmänna motiveringen framgår följande (s. 19 f.).

"Som framgått av redogörelsen för de rättsregler som gäller vid upplåtelse av fiskerätt är fiskearrendators rättsställning tämligen otrygg. Syftet med den föreslagna lagstiftningen är att, i huvudsak efter förebild av de bestämmelser som gäller för de s.k. sociala jordbruksarrendena, förbättra fiskearrendatorernas rättsskydd. Om detta syfte synes råda enighet bland remissinstanserna, vilka också allmänt vitsordat behovet av lagstiftning...

Önskemålet att förbättra fiskearrendatorernas rättsställning är enligt min mening högst angeläget. För detsamma talar icke blott intresset att främja en rationell fiskevård i förening med ett effektivt utnyttjande av

vårt lands fisketillgångar utan också sociala skäl. Ett rationellt drivet fiske erfordrar i regel betydande investeringar i fråga om redskap m.m. I synnerhet fasta fiskeredskap måste ofta anpassas efter förhållandena på fångstplatserna och kan stundom bli i stort sett värdelösa för fiskearrendatorn, om han ej erhåller förnyat arrende. Detta kan leda till högst betydande ekonomiska förluster och svårigheter för fiskearrendatorn."

6.4.3 Bakgrund till besittningsskyddsreglerna i jaktlagen

Motiven för att införa besittningsskyddsregler i jaktlagen är av annan karaktär än de som anfördes för motsvarande regler i jordabalken och lagen om fiskearrenden. Det är inte frågan om att jaktrettsupplåtelser har ansetts ha stor social eller ekonomisk betydelse för nyttjanderättshavaren. Frågan om införandet av besittningsskydd har i stället gällt att sådant skydd kan förutsättas stimulera till viltvårdsåtgärder som vanligen ger resultat först på längre sikt. I motiven anges följande (prop. 1986/87:58 s. 58).

"Enligt min mening finns det med hänsyn till viltvården starka skäl för att ge den som innehar jaktmark med nyttjanderätt ett visst besittningsskydd. Detta skydd bör emellertid begränsas till att gälla fall när jaktrettsupplåtelsen redan från början givits en bestämd, längre varaktighet. Skyddet synes kunna utformas efter mönster av vad som gäller i fråga om jordbruksarrenden som är förenade med besittningsskydd..."

Besittningsskyddet har utformats efter mönster av vad som gäller i fråga om jordbruksarrenden som är förenade med besittningsskydd. Bl.a. gäller att avtal om jaktrettsupplåtelse som slutits för viss tid som överstiger ett år skall förlängas automatiskt om avtalet inte sägs upp. I propositionen anges att införandet av de nya reglerna kan få till följd att vissa fastighetsägare, för att undvika besittningsskyddet, i fortsättningen väljer att upplåta jaktrett genom avtal som endast gäller tills vidare eller för viss bestämd tid som inte överstiger ett år. Regeringen utgick emellertid från att flertalet jordägare borde vara intresserade av att få en nyttjanderättshavare som var villig att åta sig en effektiv och långsiktig viltvård på fastigheten. Fastighetsägarna borde därför, enligt propositionen, i allmänhet ha ett starkt intresse av att teckna avtal på bestämd tid som inte är alltför kort. Enligt motiven innebär de föreslagna reglerna dels att fastighetsägaren inte behöver befara att han eller hon undandras möjligheterna att i en framtid

tillgodose sitt eget eller närståendes jaktintresse, dels att nyttjanderättshavaren kan undgå att tvingas godta villkor som inte är skäligen för att få behålla sin jaktmark.

6.4.4 Bestämmelser om upplåtelse av jakträtt

Vad är jakträtt

Jakt är, enligt 2 § jaktlagen, att fånga eller döda vilda däggdjur och fåglar och att i sådant syfte söka efter, spåra eller förfölja vilt. Rätten att jaga vilt ingår i äganderätten till en fastighet. Jakträtten, dvs. rätten att råda över jakten, innebär först och främst en rätt att bestämma om, av vilka, hur och när jakt enligt 2 § jaktlagen skall utövas på visst område. Denna bestämmanderätt framgår inte av lagen utan får anses ligga i sakens natur. De vilda djur som uppehåller sig på en fastighet och där blir jagade ägs varken av jakträttshavaren eller någon annan. I rätten att råda över jakten ligger dock en rätt att vid jakt genom ockupation bli ägare till de vilda djur som uppehåller sig på det område jakträtten avser. I civilrättslig terminologi betyder ockupation vanligen ett laga fång varigenom man genom besittningstagande blir ägare av ett föremål som tidigare saknat ägare (eller förlorat sin ägare). I jakträtten ingår rätt att tillgodogöra sig vilt som omhändertas, påträffas dött eller dödas i något annat sammanhang än vid jakt, om inte annat följer av föreskrifter meddelade med stöd av 25 § jaktlagen. Jakträttshavarens befogenheter i fråga om själva jakten är dock inte obegränsade. Denne är underkastad åtskilliga inskränkningar i sin handlingsfrihet av både offentlighetsrättslig och privaträttslig art (se von Seth, *Svensk jakträtt* s. 18 ff.).

Med begreppet jakträttshavare torde avses den som, på grund av äganderätt eller nyttjanderätt, råder över jakten på ett visst område.

Från jakträtten skall man hålla isär jaktutövningsrätten, dvs. befogenheten att utöva jakt. Jakträtt och jaktutövningsrätt behöver inte alltid sammanfalla. Att man har jaktutövningsrätt på ett visst område innebär inte nödvändigtvis att den jagande råder över jakten där. Varken jaktgästen eller ens den som fått rätt att för en eller annan dag jaga på området råder över

jakten. Någon rådighet över jakten kan inte heller anses tillkomma den som får tillstånd att jaga på allmänt vatten (se a.a. s.13).

Vem som har jakträtten

Trots att jakträtten i princip är knuten till äganderätten till fast egendom behandlas det sakliga innehållet i denna rättighetstyp inte i jordabalken utan i jaktlagen. Av 10 § jaktlagen framgår att fastighetsägaren har jakträtten på den mark som hör till fastigheten om inte annat följer av 10 a § eller 11 §. Av motiven (prop. 1986/87:58 s. 71) framgår att med mark som hör till fastigheten avses även vattenområden och samfälld mark i vilken fastigheten har del. Vid jordbruksarrende har arrendatorn jakträtten på den arrenderade marken om inte annat har avtalats. När det gäller samernas rätt att jaga finns särskilda bestämmelser. Bestämmelsen i 10 § jaktlagen innehåller således den grundläggande regeln om sambandet mellan jakträtt och äganderätt till fast egendom, dvs. fastighetsägarens rätt till jakt. Denna rätt kan ägaren upplåta genom avtal om nyttjanderätt.

Tillfälliga tillstånd till jakt är inte att betrakta som upplåtelse av nyttjanderätt. Om en fastighetsägare lovar en person att vid ett visst tillfälle få jaga på löftesgivarens fastighet är detta inte en nyttjanderättsupplåtelse i lagens mening. Detsamma gäller när en person vid jakt på egen jaktmark får fortsätta förföljandet in på löftesgivarens mark eller om en fastighetsägare t.ex. mot utlämnande av handling som berättigar till jakt på hans eller hennes fastighet, låter en eller flera personer jaga under en viss eller vissa dagar eller att där fälla visst antal djur av en eller flera viltslag. För att en verklig nyttjanderättsupplåtelse skall anses föreligga måste förfoganderätten över jakten på upplåtarens område, åtminstone för någon ej allt för obetydlig sammanhängande tid, överlämnas åt den till vilken upplåtelsen sker och innefatta åtminstone det väsentliga av de befogenheter som ingår i jakträtten. Att jakträttshavaren undantar en eller flera djurarter eller förbehåller sig att själv få jaga betar dock inte avtalet dess karaktär av nyttjanderättsupplåtelse (se von Seth, Svensk jakträtt s. 46 f.).

I lagen anges tre undantag från huvudregeln som säger att med äganderätten till en fastighet följer också jakträtten. Det ena undantaget gäller jordbruksarrendatorns jakträtt, det andra jakträtten på väg och det tredje jakt-

rätten på ett antal kronoegendomar ägda av AssiDomän AB och Statens fastighetsverk. Som framgår ovan har jordbruksarrendatorn jakträtten på den arrenderade marken om inte annat har avtalats. Jakträtten på väg tillkommer den som har jakträtten på den angränsande marken. Går vägen i gränsen mellan marker med skilda ägare och äger inte någon av dem vägmarken har var och en av dem jakträtten på marken. Stadgandet i 10 a § jaktlagen, beträffande mark ägd av Assi Domän, innebär att på där berörda områden tillkommer jakträtten staten som har samma befogenheter som en vanlig jakträttshavare.

Rätten för fastighetsägaren att tillgodogöra sig vilt inskränks genom bestämmelserna i 25 § jaktlagen. För att skydda utrotningshotade, sällsynta och särskilt värdefulla djurarter och tillförsäkra vetenskapen och undervisningen djur av sådana arter får regeringen föreskriva att vilt som omhändertas, påträffas dött eller dödas skall tillfalla staten.

På allmänt vatten som gränsar till en fastighets strand har, enligt 12 § jaktlagen, fastighetsägaren jakträtt intill 100 meter från strandlinjen. På annat allmänt vatten liksom på holmar, klippor och skär, som inte tillhör ett visst hemman, får jakt bedrivas endast efter tillstånd av länsstyrelsen om inte regeringen föreskriver annat. Bestämmelsen innebär ett undantag från huvudregeln att jakten på allmänt vatten disponeras av staten.

När det gäller jakträtten på samfällad mark framgår av 13 § jaktlagen att delägarna bara får utöva sin jakträtt för egna behov. Har de kommit överens om annat eller har de beslutat något annat enligt vad som gäller för samfällighetens förvaltning, får de dock utöva jakträtten i enlighet med överenskommelsen eller beslutet.

Överlåtelse av jakträtt m.m.

Av 14 § första stycket jaktlagen framgår att jakträtt som har upplåtits i andra fall än i samband med jordbruksarrende inte får överlåtas eller upplåtas utan fastighetsägarens samtycke. Att jakträtten inte får *överlåtas* innebär ett förbud för jakträttshavaren att utan sådan samtycke sätta annan i sitt ställe och därmed frigöra sig från sina skyldigheter gentemot upplåtaren. Att jakträtten inte får *upplåtas* innebär ett förbud för jakträtts-

havaren att – utan att utträda ur rättsförhållandet – i sin tur upplåta jakträtten åt annan, helt eller delvis, under återstoden av avtalstiden eller del därav. I förarbetena (prop. 1986/87:58 s. 100 f. och 106) har påpekats att det inte kan anses vara fråga om någon andrahandsupplåtelse när nyttjanderättshavaren själv jagar och låter jaktkamrater delta i jakten som gäster. Vill fastighetsägaren i något hänseende begränsa nyttjanderättshavarens rätt att bjuda in jaktgäster får detta ske genom bestämmelser i upplåtelseavtalet.

Av första stycket får vidare anses följa att en jordbruksarrendator till vars upplåtelse hör jakträtt kan överlåta rätten utan jordägarens medgivande (Bäärnhielm, Arrendelagen 9:156).

Överlåtelseförbudet i första stycket omfattar inte övergång av jakträtt som inte kan rubriceras som överlåtelse, t.ex. övergång genom arvskifte eller testamente. Av andra stycket framgår dock att överlåtelseförbudet i första stycket även gäller familjerättsliga förvärv och förvärv genom bolagsskifte och liknande. När det gäller tillämpningen av andra stycket vid jordbruksarrende finns regler i 9 kap. 31 § jordabalken.

Upplåtelse av jakträtt med besittningsskydd

För upplåtelse av jakträtt gäller de allmänna bestämmelserna om nyttjanderätt i 7 kap. jordabalken. Av 7 kap. 3 § jordabalken framgår att upplåten rätt att jaga är att betrakta som nyttjanderätt till fast egendom.

I vanligt språkbruk kallas ofta en upplåten rätt att jaga för jaktarrende. För att jaktarrende skall föreligga krävs dock att nyttjanderättshavaren, och inte ägaren, har den upplåtna marken i sin besittning. Om en fastighetsägare upplåter jakträtt men själv disponerar övrigt nyttjande av den upplåtna marken föreligger alltså inte arrende utan nyttjanderätt enligt 7 kap. 3 § jordabalken. Däremot föreligger arrende om jakträttsupplåtelsen är förenad med ensamrätt till marken för nyttjanderättshavaren under upplåtelseiden. Upplåtelsen av jakträtt blir då att betrakta som lägenhetsarrende (Bäärnhielm och Larsson, Arrendelagen 1:4a f.).

Den väsentligaste rättsföljden av att en upplåtelse är en nyttjanderätt är att nyttjanderättshavaren kan vinna sakrättsligt skydd för rättigheten enligt reglerna i 7 kap. 10-21 §§ jordabalken. Med sakrättsligt skydd avses skydd för rättighet mot tredje man, dvs. skydd för nyttjanderättsupplåtelsen mot ny ägare av fastigheten. Det finns inga formkrav för nyttjanderättsupplåtelsen. Med formkrav menas minimikrav för att ett avtal skall vara giltigt och få verkan. Vill man uppnå ett bättre skydd för nyttjanderätten kan den enligt 7 kap. 10 § samma balk inskrivas i det av inskrivningsmyndigheten förda inskrivningsregistret med därav följande rättsverkningar.

Jakträttsupplåtelseavtal är enligt 7 kap. 5 § jordabalken inte bindande för längre tid än femtio år. Någon kortaste tid för jakträttsupplåtelse är inte föreskriven. Enligt äldre doktrin kan dock upplåtelseiden påverka bedömningen av om upplåtelsen är att betrakta som nyttjanderätt. I boken *Jakträttsliga frågor* av P. von Seth sägs följande (s. 58 f.).

"Med jaktarrende förstå vi i det följande varje upplåtelse av jakträtt till förmån för viss eller vissa personer, förutsatt att upplåtelsen har karaktären av en verklig nyttjanderättsupplåtelse.

Genom denna sista förutsättning avse vi att skilja jaktarrende från vissa detsamma närstående upplåtelse, särskilt det tillfälliga tillståndet att jaga. Om t.ex. en jakträttsinnehavare lovar en person att vid ett visst tillfälle få jaga på sin mark eller att vid jakt å egen jaktmark få fortsätta förföljandet in på löftesgivarens mark, är detta icke någon nyttjanderättsupplåtelse i lagens mening och löftet, som i regel när som helst kan återkallas, får icke, även om det givits i skriftlig form och med vittnen, göras till föremål för inteckning. Detsamma gäller, om en jakträttsinnehavare skulle taga sig före att åt en eller flera personer utlämna s.k. jaktkort, berättigande till jakt å jakträttsinnehavarens mark under visst antal dagar eller under viss jaktsäsong eller att fälla visst antal djur av en eller flera villebrådsarter. För att ett jaktarrende, en verklig nyttjanderättsupplåtelse, skall kunna anses föreligga, måste förfoganderätten över jakten å upplåtarens jaktområde, åtminstone för någon ej allt för obetydlig, sammanhängande tid överlämnas åt den, till vilken upplåtelsen sker."

Av 7 kap. 7 § jordabalken framgår att överenskommelse om förlängning av upplåtelseiden gäller som ny upplåtelse. Förlängning på grund av lag eller med tillämpning av bestämmelse i upplåtelseavtalet innebär dock ej att ny upplåtelse kommer till stånd.

I 15-22 §§ jaktlagen finns sedan den 1 januari 1988 vissa bestämmelser om uppsägning och förlängning av avtal om jakträttsupplåtelse och om ändring av villkoren för fortsatt sådan upplåtelse. Dessa bestämmelser gäller endast upplåtelser av jakträtt av viss längre varaktighet – viss tid som överstiger ett år – som skett efter lagens ikraftträdande. Bestämmelserna i jaktlagen gäller oavsett om jakträttsupplåtelsen är att betrakta som lägenhetsarrende eller annan nyttjanderätt.

Upplåtelse av nyttjanderätt till jakt kan även behandlas enligt reglerna om jordbruksarrende. En upplåtelse av jordbruksarrende och en upplåtelse av jakträtt som sker samtidigt till en och samma person anses rättsligt sett utgöra *en* upplåtelse. En sådan upplåtelse behandlas enligt reglerna om jordbruksarrende eftersom brukningsrätten får anses som betydelsefullare än jakträtten (Bjärnhelm, Arrendelagen, s. 9:154).

Av 15 § första stycket jaktlagen följer att bestämmelserna i 15-22 §§ skall tillämpas när jakträtt upplåtits mot ersättning för viss tid som överstiger ett år. Har upplåtelsen skett tills vidare eller eljest på obestämd tid är bestämmelserna alltså inte tillämpliga. Bestämmelserna äger därmed tillämpning endast på upplåtelseavtal, där den överenskomna avtalstiden är mer än ett år. Jakträttsupplåtelser som har sådan bestämd avtalstid har besittningsskydd. Upplåtelseavtal med besittningsskydd förlängs automatiskt vid avtalstidens utgång om avtalet inte uppsagts på vederbörligt sätt. Avtalet förlängs på en tid som motsvarar den ursprungliga upplåtelse tiden, dock längst fem år.

Avtal med besittningsskydd kan, under vissa förutsättningar, bringas att upphöra vid avtalstidens utgång genom uppsägning. Uppsägningen skall vara skriftlig, om ej skriftligt erkännande av uppsägningen lämnas, och ske senast två månader före avtalstidens utgång.

En nyttjanderättshavare har, om uppsägning gjorts i rätt tid och på rätt sätt, alltid rätt att frånträda avtalet. För en fastighetsägare gäller dock som huvudregel att nyttjanderättshavaren har rätt till förlängning av upplåtelseavtalet. I vissa i 17 § jaktlagen angivna fall kan nyttjanderättshavaren inte göra anspråk på sådan rätt. Det är dels när nyttjanderättshavaren har åsidosatt sina förpliktelser enligt avtalet i sådan mån att detta skäligen inte

bör förlängas, dels när fastighetsägaren gör sannolikt att han själv eller någon medlem av hans familj eller någon som är anställd i hans jordbruk eller skogsbruk skall utöva jakträtten på hans fastighet, dels när fastighetsägaren gör sannolikt att fastigheten skall användas för något ändamål som utesluter fortsatt jakt samt dels när fastighetsägaren i annat fall har befogad anledning att upplösa avtalsförhållandet. Motiven ger inte någon närmare ledning för hur dessa bestämmelser skall tolkas mer än i ett fall. Det fallet att nyttjanderättshavaren inte uppfyller rimliga krav när det gäller att sköta jaktmarken på ett från viltvårdssynpunkt riktigt sätt ger, enligt motiven (prop. 1986/87:58 s. 75), fastighetsägaren befogad anledning att säga upp avtalet. I doktrinen har uttalats att man bör kunna utgå från att de fyra punkterna i tveksamma fall kommer att tolkas till fastighetsägarens förmån, om det inte är så att fastighetsägaren försöker skaffa sig oskäliga förmåner på nyttjanderättshavarens bekostnad (se Hans Petterson, Jaktlagen, s. 39 f.).

Om det är fråga om jakträttsavtal som omfattas av bestämmelserna i 15-22 §§ jaktlagen och vill part att avtalsvillkoren skall ändras inför en ny period skall parten meddela motparten detta i den ordning som gäller för uppsägning av avtalet.

Har fastighetsägaren sagt upp ett avtal eller har villkorsändring begärts och föreligger tvist om förlängning av avtalet eller om villkoren för den nya upplåtelseperioden skall, enligt 18 § jaktlagen, fastighetsägaren eller, om villkorsändringen begärts av nyttjanderättshavaren, denne senast en månad före upplåtelsetidens utgång hänskjuta tvisten till arrendenämnden. Om en tvist inte har hänskjutits till arrendenämnden inom nämnda tid är uppsägningen eller begäran om villkorsändring utan verkan. Det åvilar alltså den part som önskar en ändring av det bestående avtalsförhållandet att ta initiativ till att en tvist förs till arrendenämnden. En tvist anses föreligga även om en part inte hör av sig till motparten efter en uppsägning eller begäran om villkorsändring. Om tvisten inte hänskjuts till arrendenämnden inom föreskriven tid förlängs avtalet på oförändrade villkor (prop. 1986/87:58 s. 75).

I 19 § jaktlagen anges bedömningsgrunderna för arrendenämndens prövning när villkoren för den fortsatta upplåtelsen skall fastställas i en förlängnings-

eller villkorstvist. Om fastighetsägarens talan om uppsägning av avtalet ogillas eller talan gäller villkorsändring skall villkoren för den fortsatta upplåtelsen fastställas efter vad som är skäligt med hänsyn till de villkor som gällt tidigare, till inträffade eller förutsebara förändringar samt till vad som kan anses vanligt vid jämförbara förhållanden. Enligt motiven (prop. 1986/87:58 s. 76) innebär bedömningsgrunderna för arrendenämndens prövning dels beträffande frågan om den tid för vilken avtalet bör förlängas att denna normalt bör bestämmas att motsvara den ursprungliga upplåtelse tiden, dels beträffande arrendeavgiftens storlek att denna bör bestämmas efter en jämförelse med den prissättning som i allmänhet tillämpas i regionen. Av motiven framgår, avseende den sistnämnda frågan, att nämnden bör kunna få ledning för sin bedömning bl.a. genom uppgifter om den prisnivå som gäller för upplåtelser på statens marker och bolagsmarkerna.

Om parterna i en förlängnings- eller villkorstvist kommer överens om villkoren för den fortsatta upplåtelsen gäller överenskommelsen även om den avviker från de ovan angivna normerna. Nyttjanderättshavaren kan dock inte bli bunden av villkor som strider mot en tvingande regel. En dom eller ett beslut, varigenom ett jaktavtal förlängts eller avtalsvillkor fastställdes ges samma rättsverkningar som ett mellan parterna ingånget avtal med samma innehåll som domen eller beslutet. Innebörden av en sådan regel är att olika på jaktavtal tillämpliga bestämmelser, t.ex. uppsägnings- och förlängningsreglerna i 15 och 17 §§ jaktlagen, de allmänna bestämmelserna i 7 kap. jordabalken om nyttjanderätt och 36 § avtalslagen, skall gälla också i fråga om dom eller beslut i förlängnings- och villkorstvister (prop. 1986/87:58 s. 102).

Av 19 § fjärde stycket jaktlagen framgår vidare att mot nyttjanderättshavaren inte får åberopas omständighet som kunnat åberopas i det mål eller ärende i vilket nyttjanderättshavarens förlängningstalan bifallits. Genom domen eller beslutet i den förlängningstvist som avgjorts till fördel för nyttjanderättshavaren prekluderas således såväl omständigheter som åberopats och prövats som sådana omständigheter som hade kunnat åberopas i tvisten. Det är inte bara påståenden som hänför sig till upphörsgrunderna i 17 § utan också invändningar i s.k. preliminärfrågor, exempelvis att något giltigt upplåtelseavtal inte föreligger, som prekluderas. Omständigheter av

detta slag får inte åberopas vare sig i tvist vid allmän domstol rörande exempelvis jämkning av avtalsvillkor enligt 36 § avtalslagen eller vid arrendenämnd i senare ärende om förlängning av upplåtelseavtalet (a. prop. s. 102 f.). Att omständighet prekluderas innebär att den förlorat sin rättsliga betydelse, dvs. att rätten att föra talan med stöd av denna omständighet upphör.

Av 20 § jaktlagen framgår att jakträttsavtalet fortsätter att gälla till dess tvisten är avgjord. Om en fråga om förlängning av upplåtelseavtalet eller tvist om upplåtelsevillkoren ännu inte är avgjord när tiden för avtalet går ut har nyttjanderättshavaren jakträtt enligt avtalet respektive skall de förut gällande avtalsvillkoren tillämpas till dess att frågan är slutligt avgjord.

Skall nyttjanderättshavaren enligt dom eller beslut betala högre avgift än förut för förfluten tid skall han, enligt 21 § jaktlagen, betala ränta på det överskjutande beloppet som om detta hade förfallit till betalning vid samma tidpunkt som den tidigare avgiften. Skall nyttjanderättshavaren betala ett lägre belopp skall fastighetsägaren betala ränta på det belopp som han har mottagit för mycket från den dag han tog emot beloppet. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden innan domen eller beslutet vunnit laga kraft och enligt 6 § samma lag för tiden därefter.

Om villkor för den fortsatta upplåtelsen har fastställts enligt 19 § jaktlagen har nyttjanderättshavaren enligt 22 § rätt att säga upp avtalet senast två månader efter den dag då domen eller beslutet vann laga kraft. Avtalet upphör då att gälla den 30 juni som inträffar närmast efter uppsägningen.

Upplåtelse av jakträtt utan besittningsskydd

En upplåtelse av nyttjanderätt till jakt som sker på obestämd tid eller på bestämd tid upp till och med ett år omfattas inte av reglerna i 15-22 §§ jaktlagen. Sådana upplåtelser bedöms antingen enligt 7 kap. jordabalken om det är fråga om s.k. annan nyttjanderätt eller 7 och 8 kap. jordabalken om det är fråga om lägenhetsarrende. En innehavare av sådan nyttjanderätt har alltså inte rätt till vare sig förlängning av upplåtelse tiden eller prövning av villkoren på sätt som stadgas i jaktlagen. När avtalstiden går ut sker inte heller någon automatisk förlängning av avtalet. Det innebär att avtalet

upphör om inte annat avtalats. Parterna kan dock i upplåtelseavtalet avtala om rätt till förlängning.

6.5 Några statistiska uppgifter

6.5.1 Inledning

Utredningen har under senare delen av år 1995 och början av 1996 utfört ett antal enkätundersökningar. Dessa undersökningar har riktat sig till de sex största skogsbolagen, stiftens, kommunerna, urval av enskilda markägare och jägare. Utredningen har bl.a. ställt frågor om villkoren för jakten. Nedan redovisas resultaten från dessa undersökningar i frågor som berör nu aktuellt avsnitt.

6.5.2 Skogsbolag

I enkätundersökningen ingår AssiDomän Skog & Trä AB, Graningeverken AB, Korsnäs AB, MoDo Skog AB, SCA Skog AB och Stora Skog AB. Enligt bolagens egna uppgifter uppgår den samlade jaktbara marken till drygt 11 000 000 ha. Av den jaktbara marken utgör drygt 8 500 000 ha produktiv skogsmark. Dessa bolag har därmed tillsammans knappt 40 procent av den produktiva skogsmarken i landet. En stor del av den jaktbara marken ägs således av skogsbolagen. Arealen som berörs av någon form av upplåtelse uppgår till drygt 9 000 000 ha.

Tabell 6.1

Totala antalet upplåtelser fördelat på upplåtelsestider (angivet i procent)							
	*tills vidare	bestämd tid på					
		*1 år eller under	2 år	3 år	4 år	5 år	annan tid
AssiDomän AB	1 058	657	147	232	130	1 368	¹ 81
Grängeverken AB		² samtliga					
Korsnäs AB		626					
Modo Skog AB		1 000					³ 120
SCA Skog AB		⁴ 1 000					
Stora Skog AB		1 601				11	
Summa	1 058	>4 884	147	232	130	1 379	201

* Jaktrettsupplåtelser som saknar en laglig förlängningsrätt (besittningsskydd) för nyttjanderättshavaren. (Även upplåtels er på bestämd tid över ett år kan sakna besittningsskydd om upplåtelsen har skett före den 1 januari 1988.)

¹ Mindre än 10 år.

² Sifferuppgift saknas.

³ Mer än 10 år, avser vissa jaktvårdsområden.

⁴ Ca. 6 000 årligen återkommande jägare som jagar 1 år. Därutöver ca. 1 500 dag- och veckokort. Dessutom ca. 1 000-1 500 y tterligare jägare inom rena upplåtelser.

Tabell 6.2

	Har bestämmelsen om besittningsskydd i jaktlagen medfört kortare upplåtelsestider?	Vilken upplåtelsestid var vanligast innan reglerna om besittningsskydd tillkom?	I vilken omfattning förlängs resp. upphör ettåriga jaktrettsupplåtelser efter avtalstidens utgång(i %)?		Beträffande ettåriga jaktrettsavtal som förlängs, under hur lång tid upplåts marken till samma nyttjanderättshavare?
			Upphör	Förlängs	
AssiDomän AB	Ja	5 år eller mer	1 %	99 %	5 år eller mer
Grängeverken AB	Ja	1 år	1 %	99 %	5 år eller mer
Korsnäs AB	Nej	-	1 %	99 %	5 år eller mer
Modo Skog AB	*Nej	5 år eller mer	2 %	98 %	5 år eller mer
SCA Skog AB	Ja	3 år	0-1 %	99-100 %	5 år eller mer
Stora Skog AB	**Nej	**5 år eller mer	0,5 %	99,5 %	5 år eller mer

* Ja i några fall. Nej i flertalet fall.

** I flertalet fall hade Stora Skog AB ettåriga upplåtelser med förlängningsklausul. I resterande fall 5 år eller mer.

Tabell 6.3

Vad är bolagets erfarenhet av ett åriga jakträttsupplåtelser?	
<i>AssiDomän AB</i>	Onödig administration i övrigt ingen väsentlig skillnad.
<i>Graningeverken AB</i>	Positiva.
<i>Korsnäs AB</i>	Mycket goda. Vi binder inte upp våra marker på för lång tid. Inga problem med arrendatorerna.
<i>Modo Skog AB</i>	God erfarenhet eftersom upplåtelsen rullar om inget oförutsett inträffar.
<i>SCA Skog AB</i>	Fungerar mycket bra. Ingen märkbar kritik från jägarsidan.
<i>Stora Skog AB</i>	Fungerar utomordentligt väl.

Tabell 6.4

Ankommer det enligt Era avtal på nyttjanderättshavaren att se till att nödvändig viltvård bedrivs på jaktmarken?	Om Ja, missköter nyttjanderättshavaren sina åligganden (när det gäller viltvården)?	
<i>AssiDomän AB</i>	Ja, enligt våra allmänna jaktvillkor.	Sällan
<i>Graningeverken AB</i>	Nej, inte enligt avtalen. Dock rekommenderar vi detta enligt följbrev etc.	-
<i>Korsnäs AB</i>	Ja. Viltvård i form av älgobs, betestrycksinventering m.m.	sällan
<i>Modo Skog AB</i>	Ja, i vissa fall. Upplåtelsen innebär ansvar för kortsiktiga viltvårdsåtgärder.	sällan
<i>SCA Skog AB</i>	Ja. Viltvård i Norrland är i princip utsättning av saltstenar, som bolaget bekostar inom kortområden, samt i viss mån även aspfällning vintertid.	sällan
<i>Stora Skog AB</i>	Nej.	-

Tabell 6.5

Vilken upplåtelseperiod är rimlig för att kunna bedriva nödvändig viltvård?	Anser Ni att ettåriga jakträttsupplåtelser innebär risk för att viltvården blir eftersatt? Vilka är skälen?	
<i>AssiDomän AB</i>	5 år eller mer	Nej Normalt förnyas ettåriga upplåtelser vilket är känt för jaktlagen. Sämre viltvård kan dock inte uteslutas.
<i>Graningeverken AB</i>	1 år	Nej De flesta ettåriga avtalen förlängs så att i praktiken har arrendatorn en längre tid för viltvårdande åtgärder.
<i>Korsnäs AB</i>	1 år	Nej Våra kontrakt innebär i praktiken långtidskontrakt om arrendatorn inte missköter sig.
<i>Modo Skog AB</i>	1 år	Nej -
<i>SCA Skog AB</i>	1 år	Nej Viltvårdsåtgärderna (saltstenar, aspfällning vintertid) är inte av den typen som behöver följas upp årligen.
<i>Stora Skog AB</i>	1 år	Nej Ett uppbyggt förtroende mellan markägare/jägare. Jägarna inser att det orsakar problem för markägaren med nya jägare över stora områden.

Tabell 6.6

Vilken upplåtelseperiod har bolaget normalt i sina nya jakträttsavtal? Skälet till att denna tid tillämpas?						
	Tills vidare	Bestämd tid på				
		1 år el. mindre	2 år	3 år	4 år	5 år
<i>AssiDomän AB</i>	X					
Besittningsskyddet enligt jaktlagen.						
<i>Gräningeverken AB</i>		*X				
Större frihet för upplåtaren att snabbt ändra i det fall man ej är nöjd med det sätt på vilken jakten och viltvården bedrivs.						
<i>Korsnäs AB</i>		X				
Bolaget vill ha handlingsfrihet.						
<i>Modo Skog AB</i>		X				
Besittningsskyddet. Avtalet förnyas normalt år för år. Möjlighet att byta arrendator som missköter sig.						
<i>SCA Skog AB</i>		X				
Besittningsskyddet.						
<i>Stora Skog AB</i>		X				
För att slippa besittningsskyddet.						

* Med förlängning av ett år åt gången.

6.5.3 Kyrkan

I enkätundersökningen ingår samtliga tretton stift. Enligt stiftens egna uppgifter uppgår den samlade jaktbara marken till ungefär 540 000 ha. Av den jaktbara marken utgör knappt 390 000 ha produktiv skogsmark. Stiftens har därmed tillsammans knappt 2 procent av den produktiva skogsmarken i landet. Arealen som berörs av någon form av upplåtelse är cirka 440 000 ha.

Tabell 6.7

Totala antalet upplåtelser fördelat på upplåtelsestider							
	*tills vidare	bestämd tid på					
		*1 år eller under	2 år	3 år	4 år	5 år	annan tid
Luleå stift		135					
Härnösands stift		325					
Uppsala stift		354					
Västerås stift		alla					
Karlstads stift		175					
Stockholms stift		38				2	
Strängnäs stift	166					2	
Linköpings stift		178	3	1			3
Skara stift		320					
Göteborgs stift						350	
Växjö stift		330				20	
Visby stift		71					
Lunds stift		163				5	
Summa	166	<1 764	3	1	0	379	3

* Jakträttsupplåtelser som saknar en laglig förlängningsrätt (besittningsskydd) för nyttjanderättshavaren. (Även upplåtels er på bestämd tid över ett år kan sakna besittningsskydd om upplåtelsen har skett före den 1 januari 1988.)

Tabell 6.8

Fråga 1 Har bestämmelsen om besittningsskydd i jaktlagen medfört kortare upplåtelsestider?

Fråga 2 Vilken upplåtelsestid var vanligast innan reglerna om besittningsskydd tillkom?

Fråga 3 I vilken omfattning förlängs resp. upphör ettåriga jakträttsupplåtelser efter avtalstidens utgång (i %)?

Fråga 4 Beträffande ettåriga jakträttsavtal som förlängs, under hur lång tid upplåts marken till samma nyttjanderättshavare?

	Fråga 1	Fråga 2	Fråga 3		Fråga 4
			upphör	förlängs	
<i>Luleå stift</i>	Ja	5 år eller mer	0	100 %	5 år eller mer
<i>Härnösands stift</i>	Ja	5 år eller mer	0	100 %	5 år eller mer
<i>Uppsala stift</i>	Ja	5 år eller mer	1 %	99 %	5 år eller mer
<i>Västerås stift</i>	Ja	4 år	0	100 %	5 år eller mer
<i>Karlstads stift</i>	Ja	3 år	1 %	99 %	5 år eller mer
<i>Stockholms stift</i>	Ja	5 år eller mer	1 %	99 %	5 år eller mer
<i>Strängnäs stift</i>	Ja	4 år	0	100 %	5 år eller mer
<i>Linköpings stift</i>	Ja	5 år eller mer	0	100 %	5 år eller mer
<i>Skara stift</i>	Ja	4 år	0	100 %	4 år
<i>Göteborgs stift</i>	Nej	-	10 %	90 %	5 år eller mer
<i>Växjö stift</i>	Ja	inget svar	0,5 %	99,5 %	5 år eller mer
<i>Visby stift</i>	Ja	5 år eller mer	0	100 %	5 år eller mer
<i>Lunds stift</i>	Ja	5 år eller mer	0	100 %	5 år eller mer

Tabell 6.9

Vad är stiftets erfarenhet av ettåriga jakträttsupplåtelser?	
Luleå stift	Positiva! Inga negativa reaktioner från arrendatorerna. I stort sett samma arrendatorer i dag som före 1988.
Härnösands stift	Fungerar bra. Med en automatisk förlängning och en liten omsättning blir det i praktiken ingen skillnad.
Uppsala stift	Det fungerar bra. Det har medfört, ett årligt återkommande administrativt arbete med en större blankettvolym. För övrigt inga problem. Bokföring av inbetalda arrendeavgifter är ju oförändrat.
Västerås stift	Vi behandlar jakträttsinnehavare som tidigare. Långa förbindelser – rullande ettårsavtal. Risk finns att jägarna upplever ettårsupplåtelser som osäkra till men för jaktvården och viltstammarna.
Karlstads stift	Mycket goda genom att vi har rullande ettårsavtal.
Stockholms stift	Fungerar bra.
Strängnäs stift	Mycket bra !
Linköpings stift	Goda. Då flertalet upplåtelser innehåvs av våra jordbruksarrendatorer vill vi med korta nyttjanderättsavtal på jakt försäkra oss om att jakträtten i framtiden kan följa ev. nya jordbruksarrendatorer. I övrigt har inte vår policy vad gäller långsiktigheten i nyttjanderätten av jakt ändrats. Detta har mottagits positivt av våra jakträttsinnehavare.
Skara stift	Goda! Inga egentliga problem.
Göteborgs stift	Det kan vara nödvändigt för att ha full dispositionsmöjlighet över en fastighet.
Växjö stift	Goda.
Visby stift	Utmärkt! Fungerar som långtidsavtal då vi har automatisk förlängning. Alla jägare förstår oss när vi säger att vi måste ha möjlighet till uppsägning (1-årsavtal) om uppenbar misskötsel, missbruk skulle förekomma.
Lunds stift	Mycket goda eftersom viltvården sköts minst lika bra som tidigare och olämpliga upplåtelser kan undanröjas på ett för viltet och allmänhetens bästa.

Tabell 6.10

	Ankommer det enligt Era avtal på nyttjanderättshavaren att se till att nödvändig viltvård bedrivs på jaktmarken?	Om Ja, missköter nyttjanderättshavaren sina åligganden (när det gäller viltvården)?
<i>Luleå stift</i>	Ja	Sällan
<i>Härnösands stift</i>	Ja, att anpassa jakten på sådant sätt att respektive viltstam hålls vid lämplig storlek och sammansättning med särskild hänsyn till jord- och skogsbrukets intressen. Arrendatorn skall bedriva jakt i sådan omfattning att licenstilldelning eller eventuellt avtalade avskjutningskvoter kan förväntas uppfyllas.	Sällan
<i>Uppsala stift</i>	Ja, i vissa fall. Kravet på avskjutning och betetrycksinventering är en typ av viltvård vi lägger mycket stor vikt vid. Däremot anläggning av viltåkrar är vi mer restriktiva till men förekommer i mindre omfattning.	Sällan
<i>Västerås stift</i>	Ja, att anpassa jakten på sådant sätt att respektive viltstam hålls vid lämplig storlek och sammansättning med särskild hänsyn till jord- och skogsbrukets intressen. Nyttjanderättshavaren skall bedriva jakt i sådan omfattning att licenstilldelning eller eventuellt tilldelade avskjutningskvoter kan förväntas uppfyllas.	Sällan
<i>Karlstads stift</i>	Ja	Sällan
<i>Stockholms stift</i>	Ja	Sällan
<i>Strängnäs stift</i>	Ja, att anpassa jakten så att respektive viltstam hålls vid lämplig storlek och rätt att uppföra anordning för utfordring, viltåkrar.	Mycket sällan
<i>Linköpings stift</i>	Ja	Sällan
<i>Skara stift</i>	Ja, att anpassa jakten på sådant sätt att respektive viltstam hålls vid lämplig storlek och sammansättning med särskild hänsyn till jord- och skogsbrukets intressen. Nyttjanderättshavaren skall bedriva jakt i sådan omfattning att licenstilldelning eller eventuellt tilldelade avskjutningskvoter kan förväntas uppfyllas.	Sällan
<i>Göteborgs stift</i>	Ja	Sällan
<i>Växjö stift</i>	Ja	Sällan
<i>Visby stift</i>	Ja	Sällan, dock ofta avseende kaninjakt.
<i>Lunds stift</i>	Ja	Sällan

Tabell 6.11

Vilken upplåtelseperiod är rimlig för att kunna bedriva nödvändig viltvård?		Anser Ni att ettåriga jakträttsupplåtelser innebär risk för att viltvården blir eftersatt? Vilka är skälen?
Luleå stift	1 år	Nej ----- Jaktarrendatorerna är rädda om sina kontrakt.
Härnösands stift	1 år	Nej Med en automatisk förlängning och en liten omsättning blir det i praktiken ingen skillnad.
Uppsala stift	5 år eller mer	Nej ----- Avtalen löper ändå över 5 år eller mer. Är alla parter nöjda finns ingen anledning att byta arrendator.
Västerås stift	Inget svar	Nej ----- Långa förbindelser – rullande ettårsavtal. Risk finns dock att jägarerna upplever ettårsupplåtelser som osäkra till men för jaktvården och viltstammarna.
Karlstads stift	1 år, om förlängningsklausul finns annars 3 år.	Nej ----- Vi har inte märkt någon skillnad mot förr då vi hade 3-årsavtal.
Stockholms stift	1 år	Nej ----- -
Strängnäs stift	1 år	Nej ----- Den ettåriga upplåtelsen gör det möjligt att bli av med olämpliga jägare. Lämplig och skötsam jägare löper ingen risk att bli uppsagd från sin jaktupplåtelse.
Linköpings stift	1 år	Nej ----- Målsättningen är att få och behålla skötsamma jägare samt en god avkastning från jakträtterna. Detta uppnås med måttliga priser och avtal kortare än ett år med förlängning.
Skara stift	1 år	Nej ----- Genom information och erfarenhet vet jaktarrendatorn att de i princip sitter lika säkert på våra 1-årsavtal som 5-årsavtal när jakt och viltvård sköts normalt.
Göteborgs stift	5 år eller mer	Ja ----- Om man engagerar nyttjanderättsinnehavaren för mer omfattande åtgärder viltvatten etc. krävs längre avtalstid. Annars blir åtgärderna inskränkta till typ saltstenar – viltåker som har snabbare påverkan på vilttillgången.
Växjö stift	1 år	Nej ----- Det är mycket ovanligt att vi säger upp jakträttsupplåtelser.
Visby stift	1 år	Nej ----- Fungerar som långtidsavtal då vi har automatisk förlängning.
Lunds stift	1 år	Nej ----- -

Tabell 6.12

Vilken upplåtelsestid har stiftet normalt i sina nya jakträttsavtal? Skälet till att denna tid tillämpas?						
	Tills vidare	Bestämd tid på				
		1 år el. mindre	2 år	3 år	4 år	5 år
Luleå stift		X				
Ger möjlighet att snabbare ändra på villkor, häva en felaktig upplåtelse.						
Härnösands stift		X				
Besittningsskyddet. Enkla administrativa rutiner (samma förfallotid)						
Uppsala stift		X				
Besittningsskyddet						
Västerås stift		X				
Besittningsskyddet						
Karlstads stift	X					
Enkelt, och ger oss möjlighet till villkorsändring då vilttillgång och lagstiftning så erfordrar.						
Stockholms stift		X				
För att nyttjanderättshavaren inte skall få besittningsskydd.						
Strängnäs stift	X	X				
Den ettåriga upplåtelsen gör det möjligt att bli av med olämpliga jägare.						
Linköpings stift		X				
Målsättningen är att få och behålla skötsamma jägare.						
Skara stift		X				
Ha handlingsfrihet t.ex. vid försäljningar, kunna rätta till "felaktiga" avtal, kunna säga upp vid misskötsel.						
Göteborgs stift						X
Tradition						
Växjö stift		X				
Enkelt att hantera, skulle det uppstå "dödliga" tvister finns det möjlighet att ingripa radikalt.						
Visby stift		X				
Jaktlagens begränsning av äganderätten.						
Lunds stift		X				
Enbart av det skälet att jakträttshavare givits samma förlängningsrätt som en jordbruksarrendator.						

6.5.4 Kommuner

I enkätundersökningen ingår samtliga kommuner. Av landets 288 kommuner har 242 stycken besvarat enkäten. Av dessa 242 kommuner har 75 redovisat att de inte äger mark som kan utnyttjas för jakt. Svaren nedan bygger alltså på svar från 167 kommuner. Dessa kommuner äger tillsammans knappt 300 000 ha jaktbar mark. Var för sig har de dock små arealer jämfört med skogsbolagen och stiftens. Endast 15 kommuner har 5 000 ha jaktbar mark eller mer. Genomsnittsarealen för de kommuner som uppgivit att de äger mark som kan utnyttjas för jakt är omkring 1 800 ha. Den sammanlagda arealen som berörs av någon form av upplåtelse är cirka 240 000 ha.

Tabell 6.13

Kommunernas upplåtelser fördelat på upplåtelsetider							
	*tills vidare	bestämd tid på					
		1 år eller under	2 år	3 år	4 år	5 år	annan tid
Norrbottn	8	4				2	1
Västerbottn	19	16		61		15	2
Jämtland	49	30	36	4		10	1
Västernorrland		70		22		51	
Gävleborg	12	29			1	36	
Kopparberg	78	36				47	1
Värmland	73	24				24	
Örebro		24				17	1
Västmanland	2	46	4		1	14	
Uppsala	1	50				4	
Stockholm	3	53	2	26		4	3
Södermanland		39			1	20	
Östergötland		44	3	1		17	2
Skaraborg	12	24				1	7
Göteborg o Bohus	11	92	1			5	
Älvsborg	2	111	5			43	
Jönköping	2	83		1		38	
Kalmar		37		1		23	
Gotland							
Kronoberg		55	10			84	
Halland		18				4	
Kristianstad	1	14		1			
Blekinge	4	25	3				2
Malmöhus		62	1			21	1
Hela landet	331	986	65	117	3	480	21

Tabell 6.14

Fråga 1 Ankommer det enligt Era avtal på nyttjanderättshavaren att se till att nödvändig viltvård bedrivs på jaktmarken?

Fråga 2 Om Ja, missköter nyttjanderättshavaren sina åligganden (när det gäller viltvården)?

Kommuner i	Fråga 1			Fråga 2		
	Ja	Nej	I vissa fall	Aldrig	Sällan	Ofta
Norrbottn	4	3		2	2	
Västerbotten	1	7	1	1	1	
Jämtland	2	5		1	1	
Västernorrland	3	1	2		5	
Gävleborg	5	3		4		1
Kopparberg	7	1	1	2	4	
Värmland	6	3		3	3	
Örebro	4	1	1	2	3	
Västmanland	7		1	6	2	
Uppsala	4				4	
Stockholm	8	2	3	6	4	
Södermanland	4	2	1	1	3	
Östergötland	6		1	4	2	1
Skaraborg	4	1		2	2	
Göteborg o Bohus	7	1	1	3	5	
Älvsborg	9	1	1	5	5	
Jönköping	6		1	1	5	
Kalmar	5	2	2	2	4	
Gotland		1				
Kronoberg	6			1	4	1
Halland	1	1		1		
Kristianstad	3	2		2	1	
Blekinge	4			1	3	
Malmöhus	4	3	1	3	2	
Hela landet	110	40	17	53	65	3

Tabell 6.15

Kommuner i	Vilken upplåtelse tid är rimlig för att kunna bedriva nödvändig viltvård?				
	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år eller mer
Norrbottn			1	3	3
Västerbotten	1	1	1	1	3
Jämtland	2	1	1	1	1
Västernorrland	2		3		1
Gävleborg	1			2	3
Kopparberg	1		1	1	4
Värmland	1		1	3	3
Örebro	2	2			2
Västmanland	1		1	1	5
Uppsala	2				2
Stockholm	1		5	3	1
Södermanland	2	1		1	3
Östergötland	2		1	1	1
Skaraborg	1	1	2	1	
Göteborg o Bohus	1		1	2	4
Älvsborg	2			2	6
Jönköping	1		1	1	3
Kalmar	3			4	1
Gotland					1
Kronoberg	1	1		1	3
Halland	1		1		
Kristianstad			2	1	
Blekinge	1		1		2
Malmöhus	1		3		3
Hela landet	30	7	26	29	55

Tabell 6.16

Fråga 1 Vilken upplåtelseperiod har kommunen normalt i sina nya jakträttsavtal?

Fråga 2 Anser Ni att ettåriga jakträttsupplåtelser innebär risk för att viltvården blir eftersatt på Era marker?

Kommuner i	*tills vidare	Fråga 1					Fråga 2	
		bestämd tid på					Ja	Nej
		≤ 1 år	2 år	3 år	4 år	5 år		
Norrbottn	3	1				2	6	2
Västerbotten	1	4		2		2	5	3
Jämtland	1	3	1	1		3	3	3
Västernorrland		3		2		2	3	3
Gävleborg	2	2				3	5	2
Kopparberg	3	4				1	5	2
Värmland	2	2				4	5	3
Örebro		3				2	3	3
Västmanland		4		1		4	5	2
Uppsala		3				1	1	3
Stockholm	1	6	2	1		2	8	2
Södermanland		4				3	3	4
Östergötland		4	1			2	3	4
Skaraborg	2	2				1	1	4
Göteborg o Bohus	2	5				2	6	3
Älvsborg	1	5	1			6	7	4
Jönköping		5				3	1	5
Kalmar		4		1		3	4	4
Gotland			1					1
Kronoberg	1	2				3	4	2
Halland		2						2
Kristianstad		3		1			1	2
Blekinge	1	2		1			3	1
Malmöhus	1	3		1		1	5	3
Hela landet	21	76	6	11		50	87	67

6.5.5 Enskilda fastighetsägare

Utredningen har låtit utföra en enkätundersökning bland de enskilda fastighetsägarna. Utgångspunkten för urvalsramen har varit Skogsstyrelsens skogsdataregister vilket är en bearbetning av fastighetstaxeringsregistret. Registret innehåller samtliga fastigheter som är taxerade som jordbruksfastighet. Populationen utgjordes av samtliga brukningsenheter som tillhörde privata markägare. Urvalsramen utgjordes av 240 897 brukningsenheter. Den totala landarealen för urvalsramen är cirka 14 300 000 ha. Av brukningsenheterna är 106 385 enheter 24 ha eller mindre (sammanlagt 995 459 ha), 95 838 enheter mellan 25 och 99 ha (4 899 075 ha), 35 358 enheter mellan 100 och 399 ha (6 242 752 ha) samt 3 316 enheter 400 ha eller mer (2 169 400 ha). Det visar att det absoluta flertalet brukningsenheter är förhållandevis små från jaktsynpunkt.

Arealen som berörs av någon form av upplåtelse uppgår till cirka 6 800 000 ha fördelat på knappt 90 000 brukningsenheter. Vid uppläggningsundersökningen fanns en teori om att närheten till storstad skulle öka andelen upplåtelser. Materialet uppdelades därför bl.a. i tre storstadsregioner. Arealandelen för de tre storstadsregionerna är dock snarare lägre än för landet i övrigt, Göteborg undantaget, varför teorin måste förkastas. Snarare förefaller benägenheten till upplåtelse bero på enhetens storlek, dvs. andelen upplåtelser inom respektive grupp ökar med storleken på brukningsenheten.

Knappt 90 000 brukningsenheter, motsvarande drygt en tredjedel av brukningsenheterna, är alltså upplåtna. Större brukningsenheter har genomgående en högre frekvens upplåtelser än mindre. Bland dessa 90 000 enheter förekommer korttidsupplåtelser, av typ dag eller vecka, men är inte särskilt vanliga. Långtidsupplåtelser dominerar alltså. Andelen upplåtelser på en bestämd tid högst ett år eller tills vidare (som alltså inte ger besittningsskydd) är ungefär lika stor som upplåtelser på en bestämd tid längre än ett år. I den senare gruppen kan dock ingå upplåtelser utan besittningsskydd om avtalet tillkom före den 1 januari 1988.

När det gäller nya kontrakt svarade en överväldigande andel att de inte skulle ingå avtal som medger besittningsskydd för nyttjanderättshavaren.

Av dem som tagit ställning i frågan svarar 85 procent att de inte skulle teckna kontrakt som innebar att nyttjanderättshavaren fick besittningsskydd. Tendensen är tämligen lika över såväl geografiska regioner som storleksklass. Det bör dock beaktas att antalet osäkra, eller som ej svarat är högt (cirka en tredjedel av enheterna), vilket talar för att många inte har tillräcklig kunskap för att ge ett relevant svar.

6.5.6 Jägare

Utredningen har låtit utföra en enkätundersökning riktad till ett urval av jägare. Utgångspunkten för urvalsramen har varit jaktkortsregistret och bland dessa gjordes ett systematiskt urval över hela landet på 2 000 personer som var högst 50 år. Det totala antalet jaktkortslösare år 1995 var 309 000 personer.

Jägarna har fått besvara vad som huvudsakligen gäller för deras möjligheter att jaga älg respektive småvilt. De har besvarat frågan på följande sätt.

Tabell 6.17	Småvilt	Älg	Alternativ
<u>Upplåtelse</u>	9,1 %	19,2 %	Jagar i ett jaktlag eller motsvarande genom upplåtelse från enskild markägare
	7,2 %	13,7 %	Jagar i ett jaktlag eller motsvarande genom upplåtelse från skogsbolag, kommun, kyrka etc.
	9,8 %	10,5 %	Jagar i ett jaktvårdsområde genom upplåtelse från enskild markägare
	9,2 %	4,6 %	Jagar i ett jaktvårdsområde genom upplåtelse från skogsbolag, kommun, kyrka etc.
	9,5 %	1,1 %	Jagar ensam på mark som disponeras genom avtal
	3,2 %	0,9 %	Jagar genom att köpa korttidsupplåtelse
Summa:	48,0 %	50,0 %	
<u>Ägande</u>	19,3 %	8,0 %	Jagar ensam eller med familjemedlem/ägare på mark som jag/vi äger
	13,5 %	14,4 %	Jagar i ett jaktlag eller motsvarande genom att äga mark som ingår i detta
	7,3 %	11,1 %	Jagar i ett jaktvårdsområde genom att äga mark som ingår i detta
Summa:	40,1 %	33,5 %	
<u>Övrigt</u>	2,9 %	12,5 %	Blir bjuden på jakt
	9,0 %	4,0 %	Jagar efter löfte från markägare
Summa:	11,9 %	16,5 %	
Sammanlagt:	100,0 %	100,0 %	

Undersökningen visar att knappt hälften av de jägare som har rätt att jaga älg eller småvilt genom nyttjanderätt har kontrakt med en upplåtelseid på fem år eller mer. Gruppen jägare som har en upplåtelseid på endast ett år är lika stor. Övriga grupper med upplåtelseider mellan två år och fyra år är tillsammans mindre än tio procent. Det innebär att i vart fall knappt hälften av jägarna med nyttjanderättsavtal har tecknat avtal som inte ger dem besittningsskydd. I den andra gruppen, med upplåtelse som enligt gällande regler ger besittningsskydd, kan även ingå en större eller mindre grupp äldre upplåtelse som tecknats före 1 januari 1988 och som inte ger besittningsskydd. Undersökningen ger inte något svar på hur stor gruppen äldre upplåtelse är. Hur många som i dag har avtal med besittningsskydd är således osäkert. Avtal med besittningsskydd är i vart fall inte fler än drygt hälften av antalet upplåtelse.

I undersökningen har ställts frågan till dem som har nyttjanderätt till jakt efter älg respektive småvilt om avtalet sagts upp av fastighetsägaren vid något tillfälle. Jägarna har svarat på följande sätt. I den vänstra delen redovisas hur samtliga nyttjanderättshavare svarat och i den högra hur nyttjanderättshavare med ettårskontrakt svarat.

Tabell 6.18

Har jakträttsavtal sagts upp	Jakträttsavtal för		Ettåriga jakträttsavtal för	
	Älg	Småvilt	Älg	Småvilt
Ja, för att ändra villkoren	14,6 %	12,5 %	21 %	16 %
Ja, för att upplåtelsen av mark skall upphöra helt	8,4 %	7,5 %	7 %	7 %
Nej	77,0 %	80,0 %	72 %	77 %

Tabellerna ovan visar att ettåriga avtal inte skiljer sig mycket från jakträttsavtal i allmänhet när det gäller frågan hur vanligt det är att fastighetsägaren säger upp avtalet och vilket syfte sådan uppsägning har.

Jägarna tillfrågades vilken avtalstid de skulle vilja ha på den jaktmark de för tillfället disponerade för älg- respektive småviltjakt. Inte oväntat visar undersökningen att en övervägande majoritet, drygt 80 procent, vill ha en upplåtelseid på fem år eller mer. Knappt tio procent vill ha en upplåtelseid på endast ett år. Fördelat på faktisk upplåtelseid ser svaren ut på följande sätt.

Tabell 6.19

Faktisk upplåtelseid	Önskad upplåtelseid			
	Älg/småvilt (i procent)			
	<u>1 år</u>	<u>2 år</u>	<u>3-4 år</u>	<u>5 år -</u>
<u>1 år</u>	15 / 16	4 / 3	8 / 9	73 / 72
<u>2 år</u>	- / -	8 / 12	4 / 6	88 / 82
<u>3-4 år</u>	- / -	3 / -	23 / 22	74 / 78
<u>5 år -</u>	- / 1	1 / 1	1 / 1	98 / 96

Önskemålen om längre upplåtelseid dokumenteras tydligt i denna studie. Mer än 95 procent av de som har upplåtelseid på minst fem år uttalar att de även fortsättningsvis önskar en sådan lång upplåtelseid. Nästan 75 procent av de som har kortast upplåtelseid önskar avtal på minst fem år. Det bör också noteras att bland dem som säkerligen redan har besittningsskydd enligt befintliga kontrakt, dvs. upplåtelseid på 2-4 år, vill omkring 80 procent ha upplåtelseid på minst fem år.

De som disponerade mark för älgjakt respektive småviltjakt genom avtal fick ange hur länge de totalt disponerat marken. Svaren fördelade sig på följande sätt.

Tabell 6.20

Jaktmark för	Disponerat marken totalt i			
	<u>1 - 2 år</u>	<u>3 - 5 år</u>	<u>6 - 10 år</u>	<u>11 år eller mer</u>
Älgjakt	9,1 %	18,5 %	16,6 %	55,8 %
Småviltjakt	13,5 %	18,1 %	17,7 %	50,6 %

För gruppen nyttjanderättshavare med avtal på högst ett år, dvs. den grupp som saknar lagstadgat besittningsskydd, fördelar sig svaren på följande sätt.

Tabell 6.21

Jaktmark för (Ettårskontrakt)	Disponerat marken totalt i			
	<u>1 - 2 år</u>	<u>3 - 5 år</u>	<u>6 - 10 år</u>	<u>11 år eller mer</u>
Älgjakt	12 %	20 %	20 %	48 %
Småviltjakt	17 %	21 %	21 %	41 %

Utredningen har undersökt hur långt jägaren har till sin mark vad gäller ordinarie älgjakt respektive småviltjakt. Först redovisas hur samtliga jägare svarat på frågan.

Tabell 6.22

Viltslag	Avstånd till ordinarie jaktmark			
	<u>Mindre än fem mil</u>	<u>5 - 15 mil</u>	<u>16 - 30 mil</u>	<u>Mera än 30 mil</u>
Älg	73,0 %	15,1 %	4,8 %	7,1 %
Småvilt	78,2 %	13,9 %	3,4 %	4,5 %

Undersökningen visar att 73 procent av älgjägarna och 78 procent av småviltjägarna har mindre än fem mil till sina ordinarie jaktmarker. Endast knappt 10 procent av småviltjägarna och drygt 10 procent av älgjägarna har mer än femton mil till sin ordinarie jaktmark. Antalsmässigt är det alltså fråga om ungefär 30 000 jägare. Nedan redovisas gruppen nyttjanderättshavare särskilt.

Tabell 6.23

Viltslag	Avstånd till ordinarie jaktmark			
	<u>Mindre än fem mil</u>	<u>5 - 15 mil</u>	<u>16 - 30 mil</u>	<u>Mera än 30 mil</u>
Älg	74,3 %	15,2 %	4,1 %	6,4 %
Småvilt	78,8 %	14,4 %	3,2 %	3,6 %

Fördelningen på avstånd ser ungefär samma ut som i tabell 6.22. Det innebär att det inte föreligger någon större skillnad på avstånd till jaktmark om man tittar på hela jägarkollektivet, nyttjanderättshavare eller fastighetsägare. Antalsmässigt är det fråga om ungefär 15 000 nyttjanderättshavare som har mer än femton mil till sin ordinarie jaktmark för älg eller småvilt eller älg och småvilt.

Utredningen har även undersökt attityden till viltvård hos jägarna. Jägarna har svarat på följande sätt (fördelat på samtliga jägare, hur långt jägaren har till sin jaktmark samt jägare med jaktavtal utan lagstadgat besittningsskydd) på frågan "Vilket av följande påståenden om viltvård ansluter du dig till?".

Tabell 6.24

Samtliga jägare	Attityd			
	Jag bedriver den viltvård som jag finner meningsfull	Jag bedriver inte den viltvård som jag önskar eftersom det är för långa resor till jaktmarken	Jag bedriver inte den viltvård jag önskar eftersom det är för korta upplåtelse-tider på den mark jag disponerar genom avtal	Jag är inte intresserad av viltvård
Procent av samtliga jägare	73 %	15,3 %	9,6 %	2.1 %

Antalsmässigt innebär ovanstående, om man utgår från 300 000 jaktkortslösande jägare, att ca 220 000 jägare bedriver den viltvård som han eller hon finner meningsfull och att ca 80 000 jägare inte bedriver den viltvård han eller hon önskar. Av dessa 80 000 jägare uppger ca 45 000 att orsaken är långa resor till jaktmarken, ca 25 000 korta upplåtelse-tider och 5 000 ointresse av viltvård.

Tabell 6.25

Avstånd till ordinarie jaktmark		Attityd			
		Jag bedriver den viltvård som jag finner meningsfull	Jag bedriver inte den viltvård som jag önskar eftersom det är för långa resor till jaktmarken	Jag bedriver inte den viltvård jag önskar eftersom det är för korta upplåtelse-tider på den mark jag disponerar genom avtal	Jag är inte intresserad av viltvård
Mindre än 5 mil	Älg	84 %	4 %	10 %	2 %
	Småvilt	83 %	5 %	10 %	2 %
5 - 15 mil	Älg	55 %	39 %	6 %	-
	Småvilt	44 %	46 %	9 %	1 %
16 - 30 mil	Älg	40 %	47 %	13 %	-
	Småvilt	36 %	55 %	9 %	-
Mer än 30 mil	Älg	38 %	52 %	8 %	2 %
	Småvilt	29 %	63 %	5 %	3 %
Samtliga jägare		73 %	15,3 %	9,6 %	2.1 %

Av ovanstående tabeller framgår att ju längre resor jägaren har till jaktmarken desto svårare tycks det vara att bedriva meningsfull viltvård. Följande bör dock noteras om svaren relateras till antalet jägare.

I tabell 6.25 redovisas jägarens attityd till viltvård beroende på vilket avstånd jägaren har till sin ordinarie jaktmark. Som framgår av tabell 6.22 utgör den grupp som har mindre än fem mil till sina huvudsakliga jaktmarker omkring 75 procent av samtliga jägare och den grupp som har mer än 30 mil till sin huvudsakliga jaktmark endast omkring 5 procent av samtliga jägare. Det innebär följande om resultatet relateras till antalet jägare (småviltjakt).

Vi utgår från att antalet jaktkortslösare är 300 000. Det innebär att antalet jägare i gruppen "mindre än fem mil" (tabell 6.22) som svarat "Jag bedriver inte den viltvård som jag önskar eftersom det är för långa resor till jaktmarken" (tabell 6.25) är ca 11 700 ($300\,000 \times 0,782 \times 0,05$) och antalet jägare i gruppen "mer än 30 mil" som svarat på samma sätt ca 8 500 ($300\,000 \times 0,045 \times 0,63$). Det innebär antalsmässigt att det är relativt få som har längre än 30 mil till sin ordinarie småviltjakt och som anser att han eller hon inte kan bedriva en meningsfull viltvård.

I tabellen nedan har markägarna plockats bort och sålunda redovisas nyttjanderättshavarnas attityd till viltvården i förhållande till avstånd till jaktmark.

Tabell 6.26

Nyttjanderättshavares avstånd till ordinär jakt.		Attityd			
		Jag bedriver den viltvård som jag finner meningsfull	Jag bedriver inte den viltvård som jag önskar eftersom det är för långa resor till jaktmarken	Jag bedriver inte den viltvård jag önskar eftersom det är för korta upplåtelsestider på den mark jag disponerar genom avtal	Jag är inte intresserad av viltvård
Mindre än 5 mil	Älg	82 %	4 %	12 %	1 %
	Småvilt	81 %	5 %	13 %	1 %
5 - 15 mil	Älg	50 %	43 %	7 %	-
	Småvilt	40 %	50 %	10 %	-
16 - 30 mil	Älg	47 %	40 %	13 %	-
	Småvilt	42 %	46 %	12 %	-
Mer än 30 mil	Älg	41 %	50 %	9 %	-
	Småvilt	35 %	62 %	3 %	-
Samtliga jägare		73 %	15,3 %	9,6 %	2,1 %

Tendensen är densamma för nyttjanderättshavare som för samtliga jägare, dvs. att ju längre resor som nyttjanderättshavaren har till jaktmarken desto svårare tycks det vara att bedriva meningsfull viltvård.

Samma reflektion bör dock göras som ovan i fråga om antalet jägare eftersom gruppen nyttjanderättshavare som har mer än femton mil till sin jaktmark (småvilt) är mindre än 7 procent av det totala antalet nyttjanderättshavare som svarat på frågan. Antalsmässigt är det faktiskt fler nyttjanderättshavare i gruppen "mindre än fem mil" än i de båda grupperna som har längre än femton mil som svarat att de inte bedriver den viltvård som de önskar eftersom det är för långa resor till jaktmarken. En beräkning enligt den som gjorts under tabell 6.25 visar att det är omkring 6 500 nyttjanderättshavare som har längre än femton mil till sin jaktmark avseende småvilt och som inte bedriver den viltvård de önskar (de båda grupperna som har längre än femton mil utgjorde vardera cirka två procent av jägarna). Motsvarande antal i den grupp som har mindre än fem mil till jaktmarken är omkring 7 000 nyttjanderättshavare (gruppen som hade mindre än fem mil utgjorde cirka 45 procent av jägarna).

Tabell 6.27

Upplåtelsestid		Attityd			
		Jag bedriver den viltvård som jag finner meningsfull	Jag bedriver inte den viltvård som jag önskar eftersom det är för långa resor till jaktmarken	Jag bedriver inte den viltvård jag önskar eftersom det är för korta upplåtelsestider på den mark jag disponerar genom avtal	Jag är inte intresserad av viltvård
1 år	Älg	64 %	16 %	20 %	-
	Småvilt	63 %	15 %	22 %	-
2 år	Älg	68 %	12 %	16 %	4 %
	Småvilt	58 %	21 %	15 %	6 %
3-4 år	Älg	64 %	23 %	10 %	3 %
	Småvilt	66 %	17 %	17 %	-
5 år -	Älg	82 %	14 %	3 %	1 %
	Småvilt	82 %	13 %	4 %	1 %
Samtliga jägare		73 %	15,3 %	9,6 %	2.1 %

Med samma antaganden som under tabell 6.25 (300 000 jaktkortslösare) uppgår antalet nyttjanderättshavare (utgör drygt 55 procent av jägarna som besvarat frågan), som har ettårskontrakt, dvs. de som inte har besittningsskydd, och som anser att de inte bedriver den viltvård de önskar eftersom det är för kort upplåtelsestid på marken, till drygt 15 000 i fråga om älg respektive drygt 17 000 i fråga om småvilt. Antalet nyttjanderättshavare bland de övriga grupperna, dvs. de som alltså har besittningsskydd, och som anser att de inte bedriver den viltvård de önskar eftersom det är för kort upplåtelsestid på marken, är drygt 4 000 i fråga om älg respektive knappt 6 000 i fråga om småvilt.

Antalet nyttjanderättshavare, som har ettårskontrakt och som anser att de bedriver den viltvård som de finner meningsfull, är drygt 49 000 i fråga om älg respektive knappt 49 000 i fråga om småvilt.

6.6 Överväganden och förslag

6.6.1 Besittningsskyddet

Inledande överväganden

Besittningsskyddsreglerna är tänkta att stimulera nyttjanderättshavarna till att vidta sådana viltvårdsåtgärder som ger resultat först på längre sikt. Detta syfte vill man uppnå genom att ge nyttjanderättshavarna en förstärkt rätt att behålla den upplåtna jakträtten. Bestämmelserna bygger på att flertalet fastighetsägare bör ha ett intresse av att få nyttjanderättshavare som är villiga att åta sig en effektiv och långsiktig viltvård på fastigheten. Fastighetsägarna borde därför ha ett starkt intresse av att teckna avtal på bestämd tid som inte är alltför kort.

Villkoren för viltet kan förbättras genom att åtgärder vidtas för att öka tillgångarna på de tre grundförutsättningarna för viltförekomsten, nämligen föda, vatten och skydd. Det kan ske genom åtgärder av mera varaktig karaktär och gå ut på att bevara eller förbättra viltets livsmiljö och naturliga levnadsbetingelser, s.k. biotopvård, men också genom tillfälliga stödåtgärder för att hjälpa viltet i en besvärlig situation, t.ex. stödutfodring. Viltvårdsåtgärder som ger resultat först på längre sikt och som är av mer varaktig karaktär grundas i väsentlig grad på fastighetsägarens, eventuellt jordarrendatorns, intresse för jakt och vilt och viltets miljökrav. Utnyttjandet av jorden och behandlingen av den växande vegetationen är nämligen fastighetsägarens angelägenhet.

Det är mycket sällan som en upplåtelse av jakt också innebär ensamrätt till marken för nyttjanderättshavaren under upplåtelseperioden. Nästan undantagslöst upplåter fastighetsägaren rätt att jaga men disponerar själv avkastningen i övrigt från marken. Det innebär att det är fastighetsägaren som gör avvägningar när det gäller att bestämma markens utnyttjande för olika ändamål. En fastighetsägare kan ställa en biotopförändring, som förbättrar förutsättningarna för viltet och därmed ger en ökad vilttillgång och avkastning av jakten, mot åtgärdens konsekvenser för skogs- och jordbruksproduktionen eller andra intressen. Det kan även vara så att fastig-

hetsägaren utan rationella skäl är ointresserad av att anlägga t.ex. viltvatten eller viltåkrar.

Det är naturligt att den del av viltvården som gäller omvårdnaden av viltets naturliga närings- och skyddsmiljö primärt är fastighetsägarens sak. En nyttjanderättshavare av jakt, som inte har den upplåtna marken i sin besittning, kan inte mot fastighetsägarens vilja vidta sådana förändringar. Även om nyttjanderättshavaren har marken i sin besittning – vilket för övrigt torde vara mycket ovanligt – kan denne sällan vidta långsiktiga och varaktiga viltvårdsåtgärder utan fastighetsägarens medgivande. I arrendebegreppet – liksom i nyttjanderättsbegreppet – ligger att nyttjanderättshavaren inte får tillägna sig eller bortföra vad som är att anse som fast egendom. Ingrepp i fastighetens substans får i princip inte göras. Det torde innebära att t.ex. anläggande av viltvatten och viltåkrar alltid förutsätter fastighetsägarens medgivande.

Det nyss sagda innebär att oavsett om en nyttjanderättshavare till jakt har besittningsskydd eller ej kan denne inte vidta långsiktiga och varaktiga viltvårdsåtgärder i form av biotopförändringar utan fastighetsägarens medgivande. Besittningsskyddet i sig ger alltså inte nyttjanderättshavaren ökade möjligheter att mot en fastighetsägares vilja vidta långsiktiga viltvårdsåtgärder.

I motiven till nuvarande lagstiftning talas det om att fastighetsägarna i allmänhet borde ha ett starkt intresse av att teckna avtal på bestämd tid som inte är alltför kort. Utvecklingen har dock inte blivit den avsedda. De undersökningar utredningen låtit göra bekräftar vad som antagits i utredningens direktiv, nämligen att ettåriga upplåtelser av jakträtt är mycket vanliga. Många har klausul om automatisk förlängning.

Undersökningarna visar, beträffande stora markägare såsom skogsbolag, stift och kommuner, att en överväldigande majoritet av befintliga upplåtelser gäller tills vidare eller på en bestämd tid på ett år eller mindre. Sådana upplåtelsetider innebär att nyttjanderättshavaren saknar förlängningsrätt med stöd av jaktlagen. När det gäller enskilda fastighetsägare är andelen upplåtelser på en bestämd tid på högst ett år eller tills vidare ungefär lika stor som upplåtelser på en bestämd tid längre än ett år. Det

bör dock noteras att bland upplåtelseerna på bestämd tid längre än ett år kan det finnas avtal som tillkom före den 1 januari 1988 och som, trots den långa avtalstiden, alltså inte ger besittningsskydd.

Av resultaten från utredningens undersökningar framgår att, vid tecknandet av nya avtal, intresset att avtala om upplåtelseperioder som innebär besittningsskydd för nyttjanderättshavaren är mycket lågt bland de fastighetsägargrupper som deltagit. Samtliga i undersökningen deltagande skogsbolag har uppgivit att de normalt inte tecknar avtal på en bestämd tid överstigande ett år. Utfallet är liknande beträffande stift, kommuner och enskilda fastighetsägare. Endast ett av landets tretton stift tecknar avtal på en bestämd tid överstigande ett år. Av de enskilda fastighetsägare som tagit ställning i frågan svarar 85 procent att de inte skulle upprätta kontrakt som innebär att nyttjanderättshavaren får besittningsskydd. Sammantaget visar undersökningarna att det finns en mycket stark ovilja att teckna avtal på bestämd tid över ett år.

Undersökningen bland skogsbolag och stift visar tydligt att det före besittningsskyddsreglernas tillkomst var vanligt med upplåtelser på en bestämd tid överstigande ett år; oftast fem år eller mer.

När besittningsskyddsreglerna infördes var lagstiftaren medveten om att fastighetsägare, för att undvika besittningsskyddet, kunde välja att upplåta jakträtt på obestämd tid eller bestämd tid på ett år eller därunder. Lagstiftaren utgick, som nämnts ovan, dock från att det skulle finnas ett intresse hos fastighetsägarna att teckna avtal som gav besittningsskydd för nyttjanderättshavaren. Utredningens undersökningar visar att sådant intresse inte funnits i någon större omfattning och att viljan bland de undersökta grupperna att framdeles teckna avtal som ger besittningsskydd är mycket låg. Utredningen gör, mot bakgrund av vad undersökningsmaterialet visar, den bedömningen att nuvarande besittningsskyddsregler inte lett till längre upplåtelseperioder och att det finns mycket som talar för att nuvarande regler inte kommer att leda till längre upplåtelseperioder i framtiden. Dessutom finner utredningen att det, i vart fall bland de stora fastighetsägarna, finns tecken på att nuvarande besittningsskyddsregler fått motsatt effekt, dvs. lett till kortare upplåtelseperioder. Mot bakgrund av den attityd som finns hos undersökta fastighetsägargrupper, till att i nya jakträttsavtal träffa överenskom-

melser som ger besittningsskydd, bedömer utredningen att nuvarande regler inte kommer leda till längre upplåtelseperioder i framtiden.

Av motiven till nuvarande lagstiftning framgår, som nämnts inledningsvis i detta avsnitt, att man genom reglerna vill stimulera nyttjanderättshavarna till att vidta sådana åtgärder som ger resultat först på längre sikt. Sådana åtgärder förutsätter normalt godkännande av fastighetsägaren. Frågan är om viltvården blir eftersatt när jakträtterna i stället upplåts på ettårsavtal.

En överväldigande majoritet av såväl befintliga upplåtelser som nya upplåtelser är upplåtna respektive upplåts på sådant sätt att förlängningsrätt inte uppkommer för nyttjanderättshavaren, dvs. ett år i taget. Utredningens undersökningar bland de stora fastighetsägarna visar att ettåriga jakträttsupplåtelser nära nog undantagslöst förlängs för en ny ettårsperiod. De visar också, beträffande ettåriga jakträttsavtal som förlängs, att de fortlöpt under fem år eller mer. Undersökningen som riktat sig till jägarna visar liknande resultat. Bland de jägare som disponerat mark för älgjakt på ettårskontrakt har knappt 90 procent svarat att de disponerat marken i tre år eller mer. Knappt 70 procent har disponerat marken i 6 år eller mer. Resultatet bland jägare med mark för småviltjakt är ungefär detsamma.

Utredningen gör, mot bakgrund av vad undersökningarna visar i fråga om faktisk upplåtelseperiod, den bedömningen att nuvarande korta upplåtelseperioder i praktiken innebär upplåtelser under lång tid till samma nyttjanderättshavare. Enligt utredningen finns det därför mycket som talar för att dessa upplåtelser, trots den korta upplåtelseperioden, i allmänhet ger långsiktighet för såväl jakten som viltvården.

En viktig fråga är om fastighetsägarna upplever att viltvården blir eftersatt därför att upplåtelseperioderna är korta, och om jägarna upplever att de inte kan bedriva någon meningsfull viltvård av samma skäl. Utredningen har undersökt vad de sex största skogsbolagen, stiftet och kommunerna anser om ettåriga jakträttsupplåtelsers betydelse för viltvården. Undersökningen visar att samtliga bolag och tolv av tretton stift anser att ettåriga jakträttsavtal inte innebär någon risk för att viltvården blir eftersatt. Det vanligaste angivna skälet härför är att avtalen i praktiken fungerar som långtidsavtal.

Bland kommunerna som uppgett att de äger mark som kan utnyttjas för jakt är det något fler än hälften som anser att ettåriga jakträttsavtal kan innebära en risk för att viltvården blir eftersatt. Det vanligaste uppgivna skälet för att sådana avtal innebär en risk är att ett år är en för kort tid för att bedriva viltvård.

Bland skogsbolagen och stiftet är slutsatsen om ettåriga jakträttsavtals betydelse för viltvården entydig. De anser att sådana avtal inte innebär någon risk för att viltvården blir eftersatt. I praktiken har nyttjanderätts-havaren jakträtten under långa perioder. Av svaren att döma är det endast jägare som missköter sig och viltvården som inte får förnyat förtroende. Möjligheten att säga upp misskötsamma jägare anges inte sällan som ett motiv för att upplåta avtalen utan besittningsskydd. Enligt vissa bolag och stift kan det nämligen, trots misskötsamheten, vara svårt att få avtalet att upphöra om jägaren har besittningsskydd.

Svaren från kommunerna ger en mer splittrad bild. Knappt hälften av kommunerna har samma uppfattning som skogsbolagen och stiftet. Argumenten bland denna grupp är oftast desamma som anförts av de större fastighetsägarna, dvs. att i praktiken upplåts fastigheterna till samma jägare under längre perioder. Bland de kommuner som anser att ettåriga avtal innebär en risk för att viltvården eftersätts anges ofta som argument att ett år är en för kort tid för att bedriva viltvård.

Undersökningen riktad till enskilda fastighetsägare visar att mängden utförda viltvårdsåtgärder inte varierar nämnvärt mellan upplåtna och ej upplåtna fastigheter. Det finns dock en tendens över storleksklasserna. Bland de största enheterna är nämligen viltvårdsåtgärder något vanligare om enheten är upplåten, för mellanstora enheter är skillnaderna mycket små, och för de minsta är viltvårdsåtgärder något ovanligare på upplåtna enheter än på ej upplåtna.

När det gäller viltvården på fastigheter ägda av enskilda med upplåtelse visar utredningens undersökning att den utan jämförelse vanligaste viltvårdsåtgärden är utsättning av saltstenar och fågelholkar. Sådana åtgärder utförs på mer än hälften av brukningsenheterna. Näst vanligaste åtgärden är vinterutfodring och förekommer på 30 procent av brukningsenheterna.

Utsättning av saltstenar och fågelholkar utförs huvudsakligen av nyttjanderättshavaren medan vinterutfodring utförs ungefär lika ofta av ägaren som av nyttjanderättshavaren. När det gäller åtgärder av mera långsiktig och varaktig karaktär som går ut på att bevara eller förbättra viltets livsmiljö och naturliga levnadsbetingelser, s.k. biotopvård, är sådana åtgärder mindre vanliga. Åtgärder i form av särskilda viltåkrar förekommer på drygt 10 procent av brukningsenheterna. Sådana åtgärder utförs vanligen av nyttjanderättshavaren. Mer ingripande åtgärder som anläggande av viltvatten är mer ovanliga. Sådana anläggningar förekommer på drygt fyra procent av brukningsenheterna och utförs vanligen av ägaren.

Undersökningen riktad till jägarna visar att bland de som har ettåriga kontrakt anser knappt 65 procent att de bedriver den viltvård som han eller hon finner meningsfull. Drygt 20 procent anser att kort upplåtelsestid är orsaken till att önskad viltvård ej bedrivs på den nyttjade marken. De jägare som anser, att de trots den korta avtalstiden, kan bedriva en meningsfull viltvård är tre gånger fler än dem som anser motsatsen.

Intressant i sammanhanget är att bland grupperna med upplåtelsestid på 2 år samt på 3 år till 4 år – upplåtelsestid som innebär besittningsskydd – är det omkring 15 procent som anser att kort upplåtelsestid är orsaken till att jägaren inte bedriver den viltvård som önskas. Först när upplåtelsen är på fem år eller mer är det tydligt att jägaren anser att upplåtelsestiden inte påverkar viltvården. Trots att de båda mellangrupperna, dvs. de med en upplåtelsestid på mellan två och fyra år, enligt nuvarande regler har besittningsskydd till sin jaktmark anser de att upplåtelsestiden påverkar möjligheten att bedriva önskad viltvård. Detta indikerar enligt utredningen att besittningsskyddet som sådant inte är avgörande för om önskad viltvård bedrivs utan att det är upplåtelsestiden, oavsett om den ger besittningsskydd eller ej, som är det avgörande.

Sammanfattningsvis ger undersökningsmaterialet bland markägare och jägare belägg för den uppfattningen att ettåriga jakträttsavtal, som upplåts till samma nyttjanderättshavare under längre perioder, inte innebär någon risk för att viltvården blir eftersatt. Resultatet från undersökningarna visar nämligen att en närmast enig markägargrupp bland skogsbolag och stift (som äger en stor del av jaktmarken i landet), en knapp minoritet av

kommunerna samt en överväldigande majoritet av jägare med ettåriga avtal anser att ettåriga jakträttsavtal, om de innehas av samma nyttjanderätts-havare under längre perioder, inte påverkar viltvården menligt.

Mot bakgrund av vad utredningsmaterialet visat i nu aktuell del drar utredningen den slutsatsen att ettåriga jakträttsavtal, i vart fall om upplåtelsen gäller för samma nyttjanderätts-havare under längre perioder, inte innebär någon risk för att viltvården blir eftersatt. Med tanke på att mycket få jakträttsavtal upplåts på ett år och därefter inte upplåts till samma nyttjanderätts-havare drar utredningen den slutsatsen att ettåriga jakträttsavtal mycket sällan innebär någon risk för att viltvården blir eftersatt.

Sammanfattningsvis kommer utredningen sålunda fram till

- att besittningsskyddet i sig inte ger nyttjanderätts-havaren ökade möjligheter att mot en fastighetsägares vilja vidta viltvårdsåtgärder,
- att ett år är den vanligaste upplåtelse-tiden,
- att det på grund av besittningsskyddsreglerna finns en stark ovilja hos fastighetsägare att teckna avtal på bestämd tid över ett år,
- att besittningsskyddsreglerna inte lett till längre upplåtelse-tider,
- att det finns tydliga tecken på att besittningsskyddsreglerna snarare lett till kortare upplåtelse-tider,
- att nuvarande regler troligen leder till kortare upplåtelse-tider i framtiden,
- att nuvarande korta upplåtelse-tider i praktiken innebär upplåtelse-r under lång tid till samma nyttjanderätts-havare,
- att ettåriga jakträttsupplåtelse-r, trots den korta upplåtelse-tiden, i allmänhet ger långsiktighet för såväl jakten som viltvården på den upplåtne fastigheten samt
- att ettåriga jakträttsavtal mycket sällan innebär någon risk för att viltvården blir eftersatt.

Behov av förändringar

Avgörande för om förändringar skall vidtas bör, enligt utredningen, vara hänsynen till viltvården och styrkan i behovet av trygghetslagstiftning på området. Motiven till nuvarande lagstiftning ger vid handen att skälen för att införa besittningsskyddet primärt inte var att trygga jägarens situation

utan att genom långa avtalstider stimulera viltvårdsåtgärder som ger resultat först på längre sikt.

En grundläggande förutsättning för en god viltvård är att jägaren är intresserad av att bedriva viltvård. För en nyttjanderättshavare är intresset för viltvården beroende av att denne har möjlighet att känna ett ansvar för det vilt som jagas. När det gäller långsiktiga och varaktiga viltvårdsåtgärder, som ofta förutsätter ingrepp i eller förändringar av fastigheten, kan sådana inte utföras utan fastighetsägarens medgivande. Möjligheterna för en nyttjanderättshavare att kunna bedriva en god långsiktig viltvård bestäms således inte sällan av att samarbetet mellan fastighetsägare och nyttjanderättshavare är förtroendefullt och fungerar väl.

Som utredningen redovisat ovan finns det besittningsskyddsregler på andra områden. Sådana regler har regelmässigt tillkommit för att skydda nyttjanderätter som har stor social eller ekonomisk betydelse för nyttjanderättshavaren. Det är därvid främst fråga om att trygga bostad och försörjning för nyttjanderättshavaren. Motsvarande argument och skäl kan inte anföras för en nyttjanderättshavare av jakt. För denne är det inte fråga om att skydda en nyttjanderätt som har motsvarande stora sociala och ekonomiska betydelse som andra besittningsskyddade nyttjanderätter. Utredningen anser, vid en jämförelse med annan lagstiftning och det allmänintresse besittningsskyddsreglerna där har, att det inte finns tillräckligt starka skäl för att besittningsskyddsreglerna skall finnas kvar i sin nuvarande form enbart för att trygga jägarens otrygga situation.

Mot bakgrund av vad som anförts i föregående stycke och då nuvarande besittningsskyddsregler för en nyttjanderättshavare av jakt inte gett avsedd effekt anser utredningen att det finns ett behov av att förändra nuvarande besittningsskyddsregler i jaktlagstiftningen.

Förslag

Det primära allmänna intresset med tvingande lagstiftning på nu aktuellt område är att främja viltvårdsåtgärder som ger resultat på längre sikt. Reglerna skall förmå parterna att teckna avtal på bestämd tid som inte är alltför kort. Vidare finns det ett allmänt intresse av att skapa trygghet för

nyttjanderättshavaren. Dessa båda intressen skall ställas främst mot det ingrepp i den fria avtalsrätten som tvingande regler innebär för enskilda. Ingreppet kan sägas bestå i att jakträttsavtal får vissa rättsföljder som ena parten inte velat gå med på om avtalsfrihet hade rått.

De bestämmelser som reglerar mellanhavandet mellan en nyttjanderättshavare och en fastighetsägare bör, enligt utredningen, vara utformade på sådant sätt att de främjar ett fruktbart samarbete mellan parterna under långa avtalsperioder. Det är viktigt att reglerna tar hänsyn till alla de intressen som kan föreligga och att vissa intressen inte ges omotiverat starkt skydd i förhållande till andra intressen.

När det gäller hur nya regler på området skall se ut anser utredningen att resultatet från ovan redovisade undersökningar bör väga tungt. Dessa undersökningar visar att en överväldigande majoritet av såväl fastighetsägare som jägare strävar efter långa avtalsförhållanden med samma part. För jägarens engagemang och intresse är det viktigt kunna se fram emot ett långt avtalsförhållande. Det innebär inte nödvändigtvis att jägaren skall ha förlängningsrätt utan att det är tillräckligt att denne kan förutse att han eller hon under en längre period får jaga på samma fastighet. Även för fastighetsägaren är det viktigt att kunna se fram emot ett långt avtalsförhållande. Emellertid undviker fastighetsägaren i dag att sluta avtal med långa avtalstider. Sammantaget visar undersökningarna att såväl fastighetsägaren som nyttjanderättshavaren i allmänhet eftersträvar långa avtalsförhållanden.

En tänkbar väg att gå, när det gäller förändringar av nuvarande regler, är att skärpa besittningsskyddsreglerna så att det blir svårare att kringgå reglerna. Det skulle innebära att man lagstiftningsvägen tvingade fastighetsägaren att sluta besittningsskyddade jakträttsavtal i större omfattning än i dag.

Utredningens undersökningar visar att såväl de stora markägarna som en stor majoritet av jägarna anser att ettåriga upplåtelser inte innebär en risk för att viltvården blir eftersatt. Samma undersökningar visar också att nyttjanderättshavare med ettårskontrakt i praktiken jagar på samma fastighet under långa perioder. Enligt utredningen finns det därför inte belägg för

att sådana avtal i någon större och beaktansvärd omfattning ger bristande långsiktighet för jakten och viltvården. När det gäller besittningsskyddsreglernas främjande av långsiktiga och varaktiga viltvårdsåtgärder är det därför svårt att påvisa att besittningsskyddet som sådant skulle stimulera sådana åtgärder ens med skärpta regler. De flesta viltvårdsåtgärder med sådan inriktning förutsätter dessutom fastighetsägarens medgivande för att kunna utföras. Några starka viltvårdsskäl för att skärpa besittningsskyddsreglerna, så att även dessa avtal skall omfattas av reglerna, kan därför inte anföras.

Med den inställning som för närvarande finns till reglerna om förlängningsrätt misstänker utredningen att skärpta regler skulle kunna försämra samarbetsklimatet mellan nyttjanderättshavare och fastighetsägare till men för viltvården. Utredningen anser också att det finns starka skäl att misstänka att sådana regler skulle leda till färre upplåtelser.

Beträffande nyttjanderättshavarens otrygga situation anser utredningen att det avgörande skall vara vilken social och ekonomisk betydelse nyttjanderätten normalt har för jägaren. Utredningen kan, vid en sådan bedömning inte finna att det finns tillräckliga skäl att låta en nyttjanderättshavare till jakt få lika starkt eller kanske starkare besittningsskydd än andra nyttjanderättshavare med besittningsskydd. De senare nyttjanderätterna har regelmässigt stor social och ekonomisk betydelse för nyttjanderättshavaren. Motsvarande starka behov kan inte åberopas för nyttjanderättshavaren till jakt.

Utredningen anser således att det inte föreligger skäl att föreslå en skärpning av besittningsskyddsreglerna.

Det avgörande skälet, för fastighetsägarens val av kort upplåtelseperiod, har varit besittningsskyddet. Utredningen gör därför den bedömningen att ett slopande av dessa regler skulle leda till längre upplåtelseperioder, dvs. fastighetsägaren stimuleras till att upplåta jakträttsavtal på längre tid. Möjligheten att på detta sätt teckna avtal på längre perioder skulle vara till fördel för de nyttjanderättshavare som i dag har avtalstider på ett år eller därunder. För dessa skulle en ny ordning leda till en tryggare tillvaro och möjlighet till mer långsiktig planering. Utredningen gör vidare den be-

dömningen att en sådan förändring skulle främja viltvården och, i högre grad än i dag, stimulera nyttjanderättshavaren till att i samförstånd med fastighetsägaren vidta långsiktiga och varaktiga viltvårdsåtgärder.

Utredningen anser dock att slopandet av besittningsskyddet bör kombineras med vissa regeländringar.

Vid valet av andra bestämmelser som stimulerar till längre upplåtelsestider och som ger viss trygghet för jägaren har utredningen granskat annan jämförbar lagstiftning. På arrendeområdet finns t.ex. i 9 kap. 2 § jordabalken tvingande regler om minsta tid. Omfattar ett arrende för viss tid bostad för arrendatorn skall, enligt dessa regler, arrendetiden utgöra minst fem år. Anledningen till att en sådan arrendator givits en gynnad ställning har varit de sociala och företagsekonomiska skälen att ge arrendatorn ett starkare skydd när denne har sin bostad på arrendestället. Några sådana starka skäl för att ge nyttjanderättshavare till jakt en särskilt gynnad ställning finns inte.

Inte heller kan främjandet av viltvården motivera sådana särskilda regler. Visserligen skulle reglerna leda till långa upplåtelsestider men utbudet på jakttillfällen skulle med stor säkerhet minska kraftigt. Sådana regler skulle vidare inte främja samarbetet mellan fastighetsägare och nyttjanderättshavare, vilket skulle kunna påverka viltvården menligt. Sådana regler skulle också innebära ett mycket stort ingrepp i avtalsfriheten. Vidare skulle reglerna leda till obalans i regelsystemet. Skyddet skulle i detta avseende t.ex. vara starkare för en nyttjanderättshavare till jakt än för en jordbruksarrendator vars arrende ej omfattar bostad. Utredningen anser således att det inte finns tillräckligt starka skäl att föreslå regler om minsta tid vid upplåtelse av jakträtt.

Ettåriga jakträttsupplåtelsestider är mycket vanliga i dag. Sådana upplåtelsestider innebär, som nämnts ovan, i praktiken upplåtelsestider på längre perioder. Som nämnts tidigare gör utredningen den bedömningen att ett upphävande av besittningsskyddsreglerna med stor sannolikhet leder till längre upplåtelsestider. Den rikliga förekomsten av ettåriga avtal synes nämligen främst bero på besittningsskyddsreglerna. Fastighetsägaren har, när besittningsskyddsreglerna upphört att gälla, inget intresse av att upplåta jakten

på kort tid. Det finns i stället en rad skäl till varför fastighetsägaren skulle eftersträva längre upplåtelseperioder. Från fastighetsägarens sida finns det ett värde i att ha och skapa långa stabila avtalsförhållanden eftersom det ger långsiktighet i de åtgärder som vidtas på fastigheten. För större fastighetsägare med många avtalsförbindelser blir det dessutom administrativt enklare att ha längre avtalsperioder. När det gäller jägaren som jagar på annans mark så torde det med hänsyn till viltvården finnas starka skäl att eftersträva långa och trygga avtalsförhållanden. Grundläggande för denne jägares intresse av och engagemang i att bedriva aktiva viltvårdsåtgärder torde vara att han eller hon kan räkna med att få utnyttja resultatet av sina åtgärder.

Enligt utredningen har långa avtalsförhållanden med samma nyttjanderätts-havare en stor betydelse för viltvården. Särskilt gäller det om man eftersträvar långsiktiga och varaktiga viltvårdsåtgärder. För att nyttjanderättshavaren skall vidta sådana åtgärder som dels är kostnadskrävande, dels ger resultat först på längre sikt krävs en viss trygghet och stabilitet i avtalsförhållandet.

Det är utredningens uppfattning att ingreppen i avtalsfriheten inte bör vara alltför stora. En alltför omfattande reglering kan innebära att fastighetsägaren i större utsträckning än i dag avstår från att upplåta mark för jakt. En reglering får inte heller vara så omfattande och så styrande att den påverkar fastighetsägarens möjligheter att driva en rationell markförvaltning. En reglering bör också vara så avvägd att nyttjanderätt till jakt inte ges ett omotiverat högt skydd i förhållande till andra nyttjanderätter.

Enligt utredningen bör en reglering av nu aktuellt område, vars främsta syfte är viltvårdshänsyn, främja tillkomsten av upplåtelser som är förenade med sådan stabilitet, långsiktighet och trygghet att fastighetsägaren och nyttjanderättshavaren på ett konstruktivt sätt kan fördela viltvårdsarbetet mellan sig. Målet bör vara långa avtalsförhållanden som förnyas efter avtalstidens utgång.

En viktig del i viltvården är god framförhållning. Om ett avtalsförhållande av ett eller annat skäl skall upphöra är det därför viktigt, för såväl nyttjanderättshavaren som fastighetsägaren, att få god tid på sig att avveckla

sina åtaganden. Utredningen anser att en lagstadgad kortaste uppsägningstid skulle tjäna nämnda ändamål och därmed vara ett motiverat ingrepp i avtalsfriheten.

Det skall enligt utredningen finnas särskilda regler som är tillämpliga på avtal varigenom någon mot vederlag upplåter rätt till jakt. Reglerna skall inte omfatta upplåtelser på två månader eller kortare tid. De skall dock omfatta även sådana upplåtelser som på grund av förlängning eller eljest varar längre tid än två månader. Reglerna föreslås få följande utformning.

Vid upplåtelse på viss tid skall uppsägning alltid ske för att avtalet skall upphöra att gälla vid avtalstidens utgång. Om avtalet inte sägs upp inom rätt tid skall avtalet förlängas på tid som motsvarar upplåtelse tiden, dock högst fem år. Vid jakträttsavtal på bestämd tid överstigande ett år skall, om inte längre uppsägningstid är avtalad, uppsägning ske senast tolv månader före upplåtelse tidens utgång. Jakträttsavtal på bestämd tid om ett år eller kortare som varat ett år eller mer, och jakträttsavtal på obestämd tid, som varat ett år eller mer, kan, om inte längre uppsägningstid har avtalats, sägas upp för att upphöra att gälla först vid det månadsskifte som inträffar närmast tolv månader från uppsägningen. För jakträttsavtal som fortlöpt ett år eller kortare tid gäller två månaders uppsägningstid.

När det gäller de avtal som i dag är upplåtna på sådant sätt att nyttjanderättshavaren har förlängningsrätt gör utredningen följande bedömning. Om man avskaffar besittningsskyddet innebär detta – om man inte inför särskilda övergångsregler – att nyttjanderättshavaren från och med ikraftträdandet förlorar det besittningsskydd som denne har i dag. Det förefaller inte lämpligt att på detta sätt gripa in i ett bestående avtalsförhållande. Det är emellertid inte heller rimligt att det för en mycket lång framtid skall finnas två parallellt gällande regelverk. En rimlig avvägning kan dock åstadkommas genom en övergångsbestämmelse som innebär att de nya reglerna gäller först efter den tidpunkt då upplåtelse tiden förlängts. Det innebär att besittningsskyddsreglerna gäller vid det första förlängningstillfället efter lagens ikraftträdande. Förlängs upplåtelsen äger därefter de nya föreskrifterna tillämpning på avtalet. Vid detta första förlängningstillfälle finns det således möjlighet dels för nyttjanderättshavaren att få avtalet förlängt mot fastighetsägarens vilja, dels för såväl fastighetsägaren som

nyttjanderättshavaren att göra gällande att villkoren för avtalet skall ändras för den nya upplåtelseperioden, t.ex. avtalsperiodens längd.

Det bör understrykas att nu föreslagen lagstiftning på intet sätt hindrar att parterna frivilligt avtalar om besittningsskydd för nyttjanderättshavaren.

Utredningen menar att förslagen ovan leder till längre upplåtelseperioder samt, i förhållande till nuvarande regler, underlättar jakträttsupplåtelser.

6.6.2 Långa avstånd till jaktmarken

Enligt utredningens direktiv kan det förhållandet att jaktmarken ligger långt från jägarens bostadsort medföra problem med att bedriva nödvändig viltvård. Utredningen har i uppdrag att överväga om det till jakträttsupplåtelser kan behöva kopplas ett åläggande för nyttjanderättshavaren att på lämpligt sätt se till att nödvändig viltvård bedrivs. Behovet av en reglering är, enligt utredningen, främst beroende på omfattningen av problemet och vilken effekt en reglering kan få på viltvården.

Utredningen har bland de jaktkortslösande jägarna undersökt hur långt jägaren har till sin jaktmark vad gäller ordinarie älgjakt respektive småviltjakt. Resultatet av denna undersökning visar att omkring 75 procent av jägarna har mindre än fem mil till sin jaktmark samt att omkring 90 procent har mindre än femton mil. De grupper som enligt utredningen kan sägas ha långt till sina jaktmarker, mer än femton mil, är därmed cirka 10 procent. Utredningen har i uppdrag att särskilt titta på nyttjanderättshavarnas avstånd till sin ordinarie jaktmark. Fördelningen på avstånd till jaktmarken är ungefär densamma för gruppen nyttjanderättshavare som för samtliga i undersökningen ingående jägare. Det är ungefär 18 000 nyttjanderättshavare som har mer än femton mil till sin ordinarie jaktmark.

Undersökningen visar att sambandet mellan långa avstånd till jaktmarken och att inte kunna bedriva önskad viltvård är ungefär lika stort bland alla jaktkortslösare som gruppen jaktkortslösande nyttjanderättshavare. Nyttjanderättshavare som har längre än femton mil till jaktmarken anser dock i större omfattning, än jägargruppen som helhet, att de trots avståndet kan bedriva en meningsfull viltvård. Antalsmässigt är det knappt 9 000 som har

längre än femton mil till sin jaktmark och som inte bedriver den viltvård de önskar. Dessa jägare är färre än de som har mindre än fem mil till jaktmarken och som med hänsyn till långa resor inte bedriver den viltvård de önskar. De nyttjanderättshavare som, trots långa avstånd till jaktmarken, anser att de bedriver en meningsfull viltvård är knappt 8 000.

Utredningens undersökningar visar att omfattningen av nu aktuellt problem är förhållandevis litet. Problemet synes vara likartat bland fastighetsägarna och är alltså inte en företeelse som förekommer enbart bland nyttjanderättshavare. Utredningen anser att det därför inte finns tillräckligt starka skäl, med hänsyn till omfattningen av problemet, att införa särskilda regler som ålägger nyttjanderättshavaren att utföra viss viltvård.

Om jägaren, på grund av långa avstånd, upplever sig inte kunna utföra en meningsfull viltvård på den upplåtna marken uppkommer frågan vilken betydelse detta kan få för den långsiktiga viltvården. I detta sammanhang är det viktigt hur den praktiska tillämpningen av viltvården sker. Stor betydelse har den effekt som skogsbruket och jordbruket har haft på miljön och den påverkan detta haft på viltet. Genom olika biotopåtgärder kan man söka förbättra förhållandena för viltet. Liksom vid andra viltvårdsåtgärder kan det emellertid vara svårt att på ett objektivt sätt avgöra vilken effekt sådana åtgärder haft. Det syns som om, då det gäller småviltet, de olika åtgärderna i många fall haft viss till ringa betydelse för viltet, och då lokalt och efter stora insatser. Sådana insatser kan man knappast kräva av den enskilde nyttjanderättshavaren. Åtgärderna kräver för övrigt tillstånd från fastighetsägaren. Utredningen gör därför den bedömningen att långa avstånd till jaktmarken beträffande småvilt har ingen eller ringa betydelse för viltvården.

När det gäller älg och de fyra stora rovdjuren har man genom regler för jaktens utformning möjlighet att reglera stammarnas storlek. Den enskilde jägaren är skyldig att känna till de regler som gäller härvidlag. Avstånd till jaktområde bör därför ej spela någon nämnvärd roll för viltvården.

De effekter långa avstånd kan få på viltvården är, enligt utredningen, inte heller av sådan karaktär att de kan motivera regler som innebär ett åläggande för nyttjanderättshavaren att se till att nödvändig viltvård bedrivs.

Utredningen kommer således fram till att ett åläggande för nyttjanderätts-havaren att på lämpligt sätt se till att nödvändig viltvård bedrivs inte behövs för närvarande. Eventuella problem bör tills vidare kunna lösas mellan avtalsparterna utan särskild lagreglering.